

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα και την Ιταλία:
Ποιοτικές διαστάσεις, μεταβολές και συγκριτική
εγκληματολογική ανάλυση της τελευταίας δεκαετίας (2015-
2025)**

Στυλιανή Μυλωνά
Α.Μ. 512644

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Πέτσας

Αθήνα, Ιούνιος 2026

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») Στυλιανής Μυλωνά που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίας στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα και την Ιταλία: Ποιοτικές διαστάσεις,
μεταβολές και συγκριτική εγκληματολογική ανάλυση της τελευταίας
δεκαετίας (2015-2025)

Στυλιανή Μυλωνά

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ιωάννης

Πέτσας

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Βασιλική

Βασιλαντωνοπούλου

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή Ιωάννη Πέτσα για την ουσιαστική καθοδήγηση, την επιστημονική του διαύγεια και την ελευθερία σκέψης που μου επέτρεψε να διαμορφώσω τη δική μου ερευνητική προσέγγιση. Η συμβολή του υπήρξε καθοριστική κατά την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Ένα ιδιαίτερο «ευχαριστώ» οφείλω στον σύζυγό μου, Αναστάσιο, που στάθηκε δίπλα μου ως σιωπηλή δύναμη, με κατανόηση και πίστη, ακόμη και στις στιγμές όπου η αμφιβολία υπερίσχυε της βεβαιότητας.

Και πάνω απ' όλα, ευχαριστώ τον γιο μου, Διονύσιο-Άγγελο, γιατί μέσα από τα δικά του μάτια θυμάμαι καθημερινά γιατί αξίζει να προσπαθεί κανείς, να εξελίσσεται και να μην εγκαταλείπει.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τη συγκριτική εγκληματολογική ανάλυση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα και στην Ιταλία κατά την περίοδο 2015-2025, απαντώντας σε τρία ερευνητικά ερωτήματα: τις βασικές δομικές και λειτουργικές μεταβολές των εγκληματικών οργανώσεων στις δύο χώρες, τις κοινές τάσεις και τις διαφοροποιήσεις μεταξύ τους καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις επηρέασαν τις στρατηγικές τους.

Η μεθοδολογική προσέγγιση βασίζεται σε δευτερογενή ανάλυση θεσμικών εκθέσεων, της Direzione Investigativa Antimafia (DIA), της Ελληνικής Αστυνομίας και της Europol, επιστημονικών βιβλίων, ακαδημαϊκών μελετών και δημοσιευμάτων του Τύπου.

Τα ευρήματα αναδεικνύουν θεμελιώδη δομική ασυμμετρία. Οι ιταλικές μαφίες διαθέτουν σταθερή ιεραρχική οργάνωση με οικογενειακή βάση, βαθιά κοινωνική νομιμοποίηση και παγκόσμια εμβέλεια, ενώ το ελληνικό οργανωμένο έγκλημα χαρακτηρίζεται από ρευστότητα, αμιγώς κερδοσκοπικό προσανατολισμό και κυρίως τοπική εμβέλεια. Παρά τις δομικές διαφορές, εντοπίστηκαν τρεις κοινές τάσεις: διείσδυση στη νόμιμη οικονομία μέσω νομιμοποίησης εσόδων και δημοσίων συμβάσεων, διαφθορά ως δομικός διευκολυντής και βία ως εργαλείο ελέγχου αγορών. Οι βασικές διαφοροποιήσεις αφορούν την κοινωνική νομιμοποίηση, τη δομή και το θεσμικό πλαίσιο, με την Ιταλία να διαθέτει εξειδικευμένη αντιμαφιοζική νομοθεσία από το 1982 και τη DIA από το 1991, έναντι της ΔΑΟΕ που ιδρύθηκε μόλις το 2024. Τέλος, οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, μεταναστευτικές ροές, πανδημία COVID-19, πράσινη ανάπτυξη και ψηφιοποίηση, αναδιαμόρφωσαν τις εγκληματικές στρατηγικές και στις δύο χώρες, δημιουργώντας νέες ευκαιρίες εκμετάλλευσης.

Λέξεις-κλειδιά

Οργανωμένο έγκλημα, συγκριτική εγκληματολογία, ιταλική μαφία, ελληνικό οργανωμένο έγκλημα, διαφθορά

Organized Crime in Greece and Italy: Qualitative Dimensions, Trends, and a Comparative Criminological Analysis of the Last Decade (2015-2025)

Styliani A. Mylona

Abstract

The thesis examines a comparative criminological analysis of organized crime in Greece and Italy during the period 2015-2025, addressing three research questions: the fundamental structural and operational changes in criminal organizations in the two countries, the common trends and differences between them, as well as how socioeconomic developments influenced their strategies.

The methodological approach is based on a secondary analysis of institutional reports from the Direzione Investigativa Antimafia (DIA), the Greek Police, and Europol, as well as scholarly books, academic studies and press publications.

The findings reveal a fundamental structural asymmetry. Italian mafias possess a stable, family-based hierarchical organization, deep social legitimacy, and global reach, while Greek organized crime is characterized by fluidity, a purely profit-driven orientation, and a primarily local reach. Despite these structural differences, three common trends were identified: infiltration of the legitimate economy through money laundering and public contracts, corruption as a structural facilitator, and violence as a tool for market control. The key differences concern social legitimacy, structure, and the institutional framework, with Italy having specialized anti-mafia legislation since 1982 and the DIA since 1991, compared to the DAOE, which was established as recently as 2024. Finally, socioeconomic developments, migration flows, the COVID-19 pandemic, green growth, and digitalization have reshaped criminal strategies in both countries, creating new opportunities for exploitation.

Keywords

Organized crime, comparative criminology, Italian mafia, Greek organized crime, corruption

Συντομογραφίες & ακρωνύμια

DDoS	Distributed Denial of Service
DIA	Direzione Investigativa Antimafia
EPPO	European Public Prosecutor's Office
FATF	Financial Action Task Force
LCN	La Cosa Nostra
n.d.	not dated
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΚΓΠ	Κοινή Γεωργική Πολιτική
κ.λπ.	και τα λοιπά
λ.χ.	λόγου χάρη
ΟΕ	Οργανωμένο Έγκλημα
ΟΕΟ	Οργανωμένη Εγκληματική Ομάδα
ΟΠΕΚΕΠΕ	Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων
παρ.	παράγραφος
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
σ.	σελίδα
σσ.	σελίδες
χ.χ.	χωρίς χρονολογία

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Συνοτομογραφίες & ακρωνύμια	vii
Περιεχόμενα	viii
1. Εισαγωγή.....	1
1.1 Προβληματική και επιστημονική συνάφεια.....	1
1.2 Ερευνητικά ερωτήματα	2
1.3 Σκοπός και στόχοι	2
1.4 Μεθοδολογική προσέγγιση	2
1.5 Οριοθέτηση του αντικειμένου.....	3
1.6 Δομή της εργασίας	3
2. Το θεωρητικό υπόβαθρο του οργανωμένου εγκλήματος.....	4
2.1. Το πρόβλημα του ορισμού: τι εννοούμε «οργανωμένο έγκλημα»;	4
2.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις στο οργανωμένο έγκλημα	7
2.2.1 Η θεωρία της συνωμοσίας των ξένων.....	7
2.2.2 Η θεωρία της συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας και παρανομίας	8
2.2.3 Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής	9
2.2.4 Η θεωρία των κοινωνικών δικτύων.....	10
2.2.5 Η θεωρία της επιχείρησης και το ΟΕ ως παράνομη αγορά	12
2.3. Η διάσταση της διαφθοράς.....	13
3. Οργανωμένο Έγκλημα στην Ιταλία	15
3.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	15
3.2. La Cosa Nostra: Από την κυριαρχία στην παρακμή και τη στρατηγική επιβίωσης	16
3.3. ‘Ndrangheta: Η άνοδος της πλέον ισχυρής ευρωπαϊκής μαφίας.....	18
3.4. Camorra: Πολυκεντρισμός και αστική βία	20
3.5. Νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο	21
4. Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα	23
4.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	23
4.2. Ιστορική εξέλιξη και χαρακτηριστικά ΟΕ στην Ελλάδα	23
4.2.1 Οι ληστές και το πρώιμο οργανωμένο έγκλημα	23
4.2.2 Από τον εγκληματία-ξένο στο ελληνικό οργανωμένο έγκλημα	25
4.3. Κύριες εγκληματικές οργανώσεις	26
4.3.1 Εγχώριες εγκληματικές οργανώσεις	26
4.3.2 Αλλοδαπές εγκληματικές οργανώσεις	27
4.4. Νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο (187 ΠΚ)	30
5. Ποιοτικές διαστάσεις και μεταβολές του ΟΕ στην Ελλάδα και στην Ιταλία (2015-2025)	34
5.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	34
5.2. Ποιοτικές δομές και λειτουργικές μεταβολές (2015-2025)	34
5.2.1 Δομικά χαρακτηριστικά του ΟΕ Ελλάδας & Ιταλίας	34
5.2.2 Λειτουργικές μεταβολές Ιταλίας.....	39
5.2.3 Λειτουργικές μεταβολές Ελλάδας.....	41

5.3.	Κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις στην Ιταλία (2015-2025).....	45
5.3.1	Μεταναστευτικές ροές	45
5.3.2	Πανδημία COVID-19.....	46
5.3.3	Πράσινη ανάπτυξη και ΑΠΕ ως νέο πεδίο εγκληματικής διείσδυσης.....	46
5.3.4	Ψηφιοποίηση/κυβερνοέγκλημα.....	48
5.4.	Κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα (2015-2025).....	49
5.4.1	Μεταναστευτικές ροές	49
5.4.2	Πανδημία COVID-19.....	50
5.4.3	Πράσινη οικονομία και ΑΠΕ ως νέο πεδίο εγκληματικής διείσδυσης	51
5.4.4	Ψηφιοποίηση/κυβερνοέγκλημα.....	52
5.5.	Συγκριτική εγκληματολογική ανάλυση	54
5.5.1	Κοινές τάσεις.....	54
5.5.2	Διαφοροποιήσεις δομών και στρατηγικών.....	57
5.5.3	Θεσμική σύγκριση: ΔΙΑ vs ΔΑΟΕ	58
6.	Συμπεράσματα και προτάσεις	61
6.1.	Απάντηση ερευνητικών ερωτημάτων	61
6.2.	Περιορισμοί έρευνας.....	64
	Βιβλιογραφικές αναφορές	65
	Ελληνόγλωσσες.....	65
	Ξενόγλωσσες.....	66
	Ελληνόγλωσσες διαδικτυακές πηγές.....	70
	Ξενόγλωσσες διαδικτυακές πηγές.....	72

1. Εισαγωγή

1.1 Προβληματική και επιστημονική συνάφεια

Το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα ολοένα πιο δυναμικό και πολύπλοκο φαινόμενο, καθώς έχει αποκτήσει χαρακτήρα διασυνδεδεμένο, διακρατικό και ψηφιακό (European Parliament Research Service, 2022, σ. 1). Βλάπτει ζωές και κοινότητες, οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες εμπλέκονται όλο και περισσότερο σε διάφορες κατηγορίες εγκληματικών δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα, η ταχέως εξελισσόμενη φύση του εγκλήματος φέρνει νέες απειλές επιβαρύνοντας τόσο την κοινωνία όσο και την οικονομία όλων των χωρών (European Parliament Research Service, 2022, σ. 1). Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα και η Ιταλία παρουσιάζουν ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον για την παρούσα εργασία.

Η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα στην Ιταλία συνδέονται με διάφορους τρόπους, καθώς ο πολιτικός χώρος, ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς στα δύο αυτά φαινόμενα (Bezlon, 2010, σ. 355). Σε μια τέτοια κατάσταση, το οργανωμένο έγκλημα έχει αποκτήσει κοινωνική νομιμοποίηση, η διαφθορά έχει αλλάξει την αντίληψη για το τι πρέπει να αναμένουν και να επιδιώκουν οι πολίτες, με αποτέλεσμα τα παραπάνω φαινόμενα να αναπαράγουν την εξουσία, είτε αυτή είναι παράνομη είτε όχι (Bezlon, 2010, σ. 355).

Στην αντίπερα όχθη, στην Ελλάδα δεν υπάρχει η μαφιοζική δομή όπως στην Ιταλία (Lambropoulou, 2003, σ. 82). Οι εγκληματικές ομάδες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από σχετικά μικρό μέγεθος (2-10 άτομα), δομημένες σε προσωπική βάση, ασαφή ιεραρχία και διακρατικό χαρακτήρα (Lambropoulou, 2003, σ. 82). Συνήθως, εμπλέκονται στη διακίνηση ναρκωτικών, στην εμπορία κλεμμένων οχημάτων και στη παράνομη διακίνηση μεταναστών (Lambropoulou, 2003, σ. 82).

Η επιλογή της περιόδου 2015-2025 δεν είναι τυχαία, χαρακτηρίζεται από έντονες κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, όπως αποτελούν οι μεταναστευτικές ροές, η υγειονομική κρίση, η πράσινη ανάπτυξη αλλά και πρόσφατα ο ψηφιακός μετασχηματισμός, οι οποίες ενδέχεται να επηρέασαν τη δομή και τη δράση των εγκληματικών οργανώσεων σε Ελλάδα και Ιταλία. Η παρούσα διπλωματική επιχειρεί να συμβάλλει στις ποιοτικές διαστάσεις του οργανωμένου εγκλήματος μέσα από συγκριτική ανάλυση.

1.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα εργασία οργανώνεται γύρω από τρία ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Ποιες είναι οι βασικές δομικές και λειτουργικές μεταβολές του οργανωμένου εγκλήματος στην Ιταλία και στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2015-2025;
- 2) Σε ποιο βαθμό οι δομικές και λειτουργικές μεταβολές παρουσιάζουν κοινά ή διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά στις δύο χώρες;
- 3) Με ποιον τρόπο ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις (μεταναστευτικές ροές, πανδημία, πράσινη ανάπτυξη, ψηφιοποίηση) διαμορφώνουν το οργανωμένο έγκλημα και στις δύο χώρες κατά την εξεταζόμενη περίοδο και πώς επηρεάζουν τις δομές και τις στρατηγικές των εγκληματικών οργανώσεων;

1.3 Σκοπός και στόχοι

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η συγκριτική εγκληματολογική ανάλυση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα και την Ιταλία, με έμφαση στις ποιοτικές μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας 2015-2025. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η εργασία επιδιώκει τέσσερις επιμέρους στόχους. Πρώτον, τη χαρτογράφηση των βασικών δομών και δρώντων των εγκληματικών οργανώσεων και στις δύο χώρες. Δεύτερον, την ανάδειξη των μεταβολών που επέφεραν οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της εξεταζόμενης περιόδου. Τρίτον, τη συγκριτική ανάλυση των δύο χωρών μέσα από κοινό εγκληματολογικό αναλυτικό πλαίσιο, που περιλαμβάνει τις διαστάσεις της δομής, της λειτουργίας, της σχέσης με τη διαφθορά και της αλληλεπίδρασης με το κράτος. Τέταρτον, τη διατύπωση συμπερασμάτων που απορρέουν από τη συγκριτική αυτή ανάλυση.

1.4 Μεθοδολογική προσέγγιση

Η παρούσα διπλωματική ακολουθεί ποιοτική μεθοδολογία και στηρίζεται στην ανάλυση δευτερογενών πηγών. Συγκεκριμένα, αξιοποιούνται επιστημονικές δημοσιεύσεις, επίσημες εκθέσεις διεθνών οργανισμών, όπως της Europol και της Ελληνικής Αστυνομίας καθώς και τα δημοσιεύματα του Τύπου. Η δευτερογενής ποιοτική ανάλυση δεδομένων μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό εργαλείο για την απόκτηση πληροφοριών που δεν μπορεί να προσφέρει η ανάλυση πρωτογενών δεδομένων (Cheong et al., 2023, σ. 1). Η παρούσα

εργασία προτείνει μια μέθοδο χρήσης δημοσίως διαθέσιμων, δευτερογενών δεδομένων από το διαδίκτυο (Cheong et al., 2023, σ. 1) για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Αναγνωρίζεται, ωστόσο, ότι η σύγκριση δύο διαφορετικών εθνικών πλαισίων μπορεί να εμπεριέχει μεθοδολογικές προκλήσεις, ιδίως ως προς την ανομοιομορφία των διαθέσιμων δεδομένων.

1.5 Οριοθέτηση του αντικειμένου

Ο ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος θεωρείται συχνά ασαφής και άγονος, τόσο στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία όσο και σε θεσμικό επίπεδο (EUCPN, 2021, σ. 1). Σύμφωνα με το EUCPN (2021, σ. 2), ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» αποτελεί βασική έννοια της πολιτικής ποινικού δικαίου, ωστόσο δεν είναι πάντα σαφές τι ακριβώς συνιστά, καθώς μπορεί να αναφέρεται τόσο στο ποιος (εγκληματικές οργανώσεις) όσο και στο τι (είδη εγκλήματος και μεθοδολογία δράσης). Επιπλέον, το οργανωμένο έγκλημα έχει γίνει στη σύγχρονη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχεδόν συνώνυμο με το σοβαρό έγκλημα, μια εξέλιξη που δεν αντανακλά πάντα την πραγματικότητα, καθώς σημαντικό μέρος του οργανωμένου εγκλήματος έχει τοπικές διαστάσεις (EUCPN, 2021, σσ. 2-6). Χρονικά, η παρούσα ανάλυση εστιάζει στην περίοδο 2015-2025, χωρίς να αγνοεί τις ιστορικές καταβολές των υπό εξέταση φαινομένων όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο για την κατανόηση των σύγχρονων εξελίξεων.

1.6 Δομή της εργασίας

Η εργασία οργανώνεται σε έξι κεφάλαια. Το παρόν εισαγωγικό κεφάλαιο παρουσιάζει την προβληματική, τα ερευνητικά ερωτήματα, τη μεθοδολογία και τη δομή της εργασίας. Το δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσει το θεωρητικό υπόβαθρο, ορίζοντας βασικές έννοιες και παρουσιάζοντας τις κεντρικές εγκληματολογικές θεωρίες. Το τρίτο και το τέταρτο κεφάλαιο εξετάζουν αναλυτικά το οργανωμένο έγκλημα στην Ιταλία και στην Ελλάδα αντίστοιχα. Το πέμπτο κεφάλαιο εστιάζει στις ποιοτικές διαστάσεις μεταβολές του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ παράλληλα επιχειρεί τη συγκριτική ανάλυση και στις δύο χώρες. Η εργασία κλείνει με το έκτο κεφάλαιο, το οποίο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα.

2. Το θεωρητικό υπόβαθρο του οργανωμένου εγκλήματος

2.1. Το πρόβλημα του ορισμού: τι εννοούμε «οργανωμένο έγκλημα»;

Δεν υπάρχει ένας πλήρης ορισμός της «οργανωμένης εγκληματικότητας» παρά μόνο μια περιγραφή αυτού (Μυλωνόπουλος, 2000, σ. 106). Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος έχει μια πολυτάραχη ιστορία άνω του ενός αιώνα, κατά τη διάρκεια της οποίας χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει ποικίλα φαινόμενα, συχνά με υπερβολικά πολιτικές και κομματικές προθέσεις, αφήνοντας εν τέλει τους αναγνώστες αβέβαιους ως προς τι σημαίνει (Varese, 2017, σσ. 27-28). Ο ορισμός του μεταβάλλεται ανάλογα με τους τύπους εγκλημάτων, τις χώρες και τις ιστορικές περιόδους, διαμορφούμενος από τις πραγματικές εκδηλώσεις του φαινομένου, τις αντεγκληματικές πολιτικές, αλλά και από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τις πολιτικές επιρροές και τις κοινωνικές δυναμικές (Calderoni et al., 2024, σ. 696). Σε πολλές περιπτώσεις, το οργανωμένο έγκλημα χρησιμοποιείται εναλλακτικά με άλλες λέξεις όπως «μαφία», «γκανγκστερισμός» και «εκβιασμός» (Hirschfeld, 2015, σ. 23). Ωστόσο, όλοι αυτοί οι όροι είναι ασαφή νοήματα και έχουν διαφορετικές εκδηλώσεις (Hirschfeld, 2015, σ. 23).

Χαρακτηριστικά, ο Levi (2002, σ. 887, οπ. αναφ. στο Paoli, 2014, σσ. 13-14) παρομοίασε τον όρο με την κηλίδα Rorschach του ψυχιάτρου, μια έννοια τόσο ευρεία που ο καθένας μπορεί να «διαβάσει» σε αυτήν σχεδόν ότι θέλει. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1850, ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» χρησιμοποιούνταν στις Ηνωμένες Πολιτείες για να χαρακτηρίσει ένα ευρύ φάσμα εγκληματικών συμπεριφορών, από συννομισίες υδραυλικών για την αύξηση των τιμών στη Νέα Υόρκη έως έναν όχλο που διέπραξε λιντσάρισμα στο Μπάρνγουελ της Νότιας Καρολίνας, ο οποίος δρούσε με την σιωπηρή υποστήριξη των τοπικών αρχών (Varese, 2017, σ. 29).

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτες αναφορές στα εσωτερικά χαρακτηριστικά των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, στη δική τους γλώσσα, τους νόμους, τις παραδόσεις και τις τεχνικές άμυνας (Varese, 2017, σσ. 29-30). Λίγο αργότερα, ο Lindesmith (1941, σ. 119) υποστήριξε ότι το οργανωμένο έγκλημα συνιστά επαγγελματικό έγκλημα που βασίζεται στη συνεργασία πολλών ατόμων ή ομάδων και εκτείνεται σε ένα ευρύ φάσμα από χαλαρές, άτυπες συνεργασίες έως αυστηρά δομημένες, επίσημες οργανώσεις με σαφώς καθορισμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Το λαθρεμπόριο, οι εκβιασμοί, οι εκβιασμοί στην εργασία, η διακίνηση ναρκωτικών, η

τοκογλυφία, οι εκβιασμοί προστασίας, οι ανθρωποκτονίες, οι κλοπές και η διαφθορά δημοσίων λειτουργιών συνδέονται με ομάδες οργανωμένου εγκλήματος (Hirschfeld, 2015, σ. 24).

Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1920 έως και τη δεκαετία του 1940 η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος εξαφανίστηκε σχεδόν από τον δημόσιο διάλογο, για να επανεμφανιστεί αργότερα, με την «ιεραρχία» να έχει πλέον εισχωρήσει στους ακαδημαϊκούς και επίσημους ορισμούς του φαινομένου (Varese, 2017, σ. 30). Κατόπιν, η κατανόησή του μετατοπίστηκε μεταξύ δύο αντίπαλων εννοιών, του «ποιος», δηλαδή των εγκληματικών οργανώσεων και του «τι», δηλαδή των σοβαρών εγκληματικών δραστηριοτήτων, χωρίς να έχει επιτευχθεί έως σήμερα ένας κοινά αποδεκτός ορισμός (Paoli, 2014, σσ. 13-14).

Στη δεκαετία του 1950 η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος εξελίχθηκε προς την προσέγγιση της «συνωμοσίας αλλοδαπών», λόγω της επιρροής των μέσων ενημέρωσης και αμερικανικών θεσμών όπως η Επιτροπή Kefauver, υποστηρίζοντας ότι το οργανωμένο έγκλημα αποτελούταν κυρίως από ξένους, ειδικά Ιταλούς μετανάστες, εγκληματίες οργανωμένους σε επίσημα ιεραρχικές ομάδες που κυριαρχούσαν σε κερδοφόρες παράνομες αγορές όπως ο τζόγος, η πορνεία και τα ναρκωτικά (Calderoni et al., 2022, ενότητα 2.1), ερμηνεία που κωδικοποίησε ο Cressey (1969) αναφερόμενος στη La Cosa Nostra ως ιεραρχική και ορθολογικά σχεδιασμένη εγκληματική οργάνωση, πολύ κοντά στον ιδανικό τύπο νομικής-ορθολογικής γραφειοκρατίας του Max Weber (Paoli, 2014, σσ. 17-18). Στη δεκαετία του 1960 αρκετοί μελετητές απέρριψαν αυτή την προσέγγιση, υποστηρίζοντας ότι το οργανωμένο έγκλημα βασίζεται κυρίως σε κοινωνικές σχέσεις και σχέσεις πελατείας (Calderoni et al., 2022, ενότητα 2.1). Μεγάλο μέρος των συζητήσεων εκείνη την εποχή σχετικά με τη σημασία του οργανωμένου εγκλήματος και των επιπτώσεών του προήλθε από τις Ηνωμένες Πολιτείες (Wright, 2006, σ. 3). Εκείνη την εποχή η επικράτησή του είχε προκαλέσει σημαντική ανησυχία στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής ειδικά μετά τη δολοφονία, το 1963, του Προέδρου Τζον Φ. Κένεντι και τη δολοφονία του αδελφού του, Ρόμπερτ Φ. Κένεντι, του Γενικού Εισαγγελέα των ΗΠΑ, ο οποίος είχε διώξει ποινικά με επιτυχία μεγάλο αριθμό μελών συμμοριών (Wright, 2006, σ. 3).

Στη δεκαετία του 1970 το παράδειγμα της «παράνομης επιχείρησης» αντικατέστησε την προσέγγιση της συνωμοσίας, μετατοπίζοντας την εστίαση στον ρόλο των εγκληματικών οργανώσεων ως προμηθευτών παράνομων προϊόντων και υπηρεσιών (Calderoni et al., 2022, ενότητα 2.1). Μια ιδιαίτερη θεωρητική ερμηνεία υποστήριξε επιπλέον ότι το

οργανωμένο έγκλημα εξειδικεύεται στην παροχή παράνομης προστασίας (Gambetta, 1993, σ. 1). Σύμφωνα με τον Gambetta (1993, σ. 1), η μαφία αποτελεί μια συγκεκριμένη οικονομική επιχείρηση, μια βιομηχανία που παράγει, προωθεί και πουλά ιδιωτική προστασία σε μια κοινωνία όπου η εμπιστοσύνη είναι σπάνιο αγαθό.

Σύμφωνα με το Σχέδιο της Διεθνούς Σύμβασης κατά του οργανωμένου εγκλήματος (1998) για τη συμμετοχή σε οργανωμένη ομάδα απαιτείται η ύπαρξη δύο ή περισσότερων ατόμων, η διάπραξη αξιόποινων πράξεων που οδηγούν στην επιβολή ποινής στερητικής της ελευθερίας ορισμένης χρονικής διάρκειας και η συμμετοχή ατόμων που δεν αποτελούν μέλη αλλά διευκολύνουν την οργανωμένη ομάδα να εκπληρώσει το σκοπό της (Μυλωνόπουλος, 2000, σ. 106). Σε προγενέστερο σχέδιο του ΟΗΕ περιλάμβανε για τον ανωτέρω ορισμό: α) η ύπαρξη τριών τουλάχιστον ατόμων, β) η ύπαρξη ιεραρχικής δομής και γ) η επιδίωξη του κέρδους (Μυλωνόπουλος, 2000, σ. 107).

Στις επόμενες δεκαετίες το οργανωμένο έγκλημα άλλαξε μορφές ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, νομικές, πολιτιστικές κ.λπ.), ενώ παράλληλα αποτέλεσε συστατικό μέρος της παγκοσμιοποίησης (Λάζος, 2016, σ. 4-5). Ωστόσο, παρά τις αλληπάλλληλες θεωρητικές μετατοπίσεις, η επιστημονική συζήτηση δεν έχει καταλήξει σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό έως σήμερα (Calderoni et al., 2022, ενότητα 2.1). Βασικό πρόβλημα παραμένει η έννοια του «οργανωμένου» και η εφαρμογή της, με τις περισσότερες ερμηνείες να προσπαθούν να διακρίνουν το οργανωμένο έγκλημα από «εγκλήματα που είναι οργανωμένα», δηλαδή σύνθετες εγκληματικές δραστηριότητες που απαιτούν συντονισμό αλλά δεν πληρούν τα κριτήρια του οργανωμένου εγκλήματος (Calderoni et al., 2022, ενότητα 2.1).

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι οι περισσότεροι ορισμοί συγκλίνουν στην ιδέα ότι τουλάχιστον δύο ή τρεις συνεργαζόμενοι δράστες πρέπει να συνεργάζονται για παρατεταμένο χρονικό διάστημα σε ορισμένες σοβαρές εγκληματικές δραστηριότητες (Calderoni et al., 2024, σ. 696). Οι αποκλίσεις μεταξύ ευρέων και στενών ορισμών εξαρτώνται από τις απόψεις σχετικά με την απαιτούμενη δομή συνεργασίας, από σταθερές, πυραμιδοειδείς οργανώσεις έως ευέλικτα εγκληματικά δίκτυα με ρευστές σχέσεις ή ακόμα και μεμονωμένους εγκληματικούς «επιχειρηματίες» καθώς και από τους τύπους των δραστηριοτήτων που ασκούνται (Calderoni et al., 2024, σ. 696).

2.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις στο οργανωμένο έγκλημα

2.2.1 Η θεωρία της συνωμοσίας των ξένων

Η θεωρία της συνωμοσίας των ξένων κατέχει κεντρική θέση στην ιστορία της συζήτησης για το οργανωμένο έγκλημα στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς δεν αναπτύχθηκε από επιστήμονες αλλά από υπεύθυνους χάραξης πολιτικής στο πλαίσιο της δημόσιας συζήτησης (Kleemans, 2014, σ. 2). Ο Cressey, ο οποίος υπηρετούσε ως σύμβουλος της Επιτροπής του Προέδρου το 1967, είχε καταλήξει στην άποψη ότι το οργανωμένο έγκλημα στις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν αποτέλεσμα μιας ιεραρχικά δομημένης οργάνωσης, της La Cosa Nostra (LCN), την οποία αποτελούσαν απόγονοι των Ιταλών μεταναστών και που συνδεόταν με τη μαφία της Σικελίας (Βιδάλη, 2017, σ. 47-48). Ως αποτέλεσμα ήταν ένα «αόρατο χέρι» μιας κεντρικά καθοδηγούμενης «ξένης συνωμοσίας» να απειλεί ανοιχτές, δημοκρατικές κοινωνίες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, καταλαμβάνοντας τους δημοκρατικούς θεσμούς μέσω της διαφθοράς και της βίας (Kleemans, 2014, σ. 2).

Σύμφωνα με τη θεωρία της συνωμοσίας του Cressey (1969), οι εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στις ΗΠΑ είναι ιεραρχικές, η οργανωτική τους δομή ομοιάζει με εκείνη των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών ή ακόμα και με των κρατών, έχουν στόχο να μονοπωλήσουν στους τομείς που δραστηριοποιούνται, ενώ παράλληλα, επεκτείνουν τα εγκληματικά τους δίκτυα και εκτός συνόρων (Βιδάλη, 2017, σ. 48). Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, το οργανωμένο έγκλημα αναφέρεται ως μια περισσότερο ή λιγότερο επίσημη γραφειοκρατία πυραμιδικής μορφής, με αυστηρή ιεραρχία, σαφή κατανομή καθηκόντων, κώδικες δεοντολογίας και εσωτερικές και εξωτερικές κυρώσεις (Kleemans, 2014, σ. 3). Ωστόσο, ο Cressey δεν κατάφερε με την παραπάνω θεωρία να περιγράψει ούτε τις σχέσεις των μελών της Cosa Nostra μεταξύ τους, ούτε με τους απαραίτητους εξωτερικούς συνεργάτες όπως αποτελούν οι λογιστές, οι δικηγόροι, οι διεφθαρμένοι κρατικοί λειτουργοί και υπάλληλοι κ.ο.κ. (Βιδάλη, 2017, σ. 49). Περιέγραψε τις ιταλοαμερικανικές μαφιόζικες οικογένειες κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, υπερτονίζοντας ορισμένα δομικά χαρακτηριστικά και το επίπεδο οργάνωσης (Kleemans, 2014, σ. 3).

Ως εκ τούτου, το οργανωμένο έγκλημα ορίστηκε ως πρόβλημα των αλλοδαπών ενώ παραμελήθηκε η συμμετοχή των ημεδαπών και οι τρόποι με τους οποίους οι ίδιες οι κοινωνίες δημιουργούν και προωθούν ευκαιρίες για τέτοιες εγκληματικές ομάδες

(Kleemans, 2014, σ. 2). Έτσι, στη δεκαετία του 1970, το πρότυπο της «παράνομης επιχείρησης» αντικατέστησε το πρότυπο της «ξένης συνωμοσίας», μετατοπίζοντας την εστίαση στον ρόλο των εγκληματικών οργανώσεων στην παροχή παράνομων προϊόντων και υπηρεσιών (Calderoni et al., 2022, ενότητα 2.1).

2.2.2 Η θεωρία της συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας και παρανομίας

Σε αντίθεση με τη θεωρία της συνωμοσίας, ο Chambliss, ένας από τους σημαντικότερους μεταπολεμικούς μαρξιστές κοινωνιολόγους του εγκλήματος, με θεωρητικές καταβολές στη διδασκαλία του Sutherland, ανέπτυξε μια ριζικά διαφορετική προσέγγιση (Βιδάλη, 2017, σ. 50). Σύμφωνα με τον συγγραφέα μεταξύ εγκλήματος και ποινικού δικαίου υφίσταται μια δομική αλληλεξάρτηση, το κράτος και οι παραβάτες του νόμου συνδέονται μέσω ενός καθεστώτος συμβίωσης που αναπαράγει συμφέροντα και από τις δύο πλευρές, καθιστώντας έτσι αδύνατη την ποινική δίωξη εκείνων που ταυτόχρονα ασκούν εξουσία και παραβιάζουν τον νόμο (Chambliss, 2004, p. 243).

Ο Chambliss ανέδειξε το ζήτημα της άνισης μεταχείρισης μεταξύ των πράξεων των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων και αυτών της άρχουσας τάξης και υποστήριξε ότι το κράτος λειτουργεί ως εργαλείο στα χέρια των ελίτ εξουσίας, με σκοπό τον έλεγχο των φτωχών και τη διαφύλαξη των συμφερόντων τους (Barlow & Kauslarich, 2010, σ. 108, όπ. αναφ. στο Βιδάλη, 2013, σ. 184). Ακολουθώντας τη μαρξιστική παράδοση, ο Chambliss υποστήριξε ότι οι νόμοι δεν είναι ουδέτεροι, αλλά αντανακλούν τα συμφέροντα των ισχυρών, με τις πολιτικές ελίτ να διαμορφώνουν το νομοθετικό πλαίσιο προκειμένου να διαφυλάξουν τα προνόμιά τους (Βιδάλη, 2018, παρ. 4-5).

Μέσα από τη μελέτη του φαινομένου της διαφθοράς στις Ηνωμένες Πολιτείες και στη Νιγηρία, ο Chambliss ανέδειξε τη συμβιωτική σχέση μεταξύ πολιτικής εξουσίας, διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, υποστηρίζοντας ότι το τελευταίο δεν αποτελεί εισαγόμενο φαινόμενο αλλά δομικό χαρακτηριστικό της ίδιας της κοινωνίας (Βιδάλη, 2017, σ. 50). Η διαπίστωση αυτή δεν ήταν καινούργια, ήδη από τη δεκαετία του 1940 ο Lindesmith (1941, p. 119) είχε επισημάνει ότι το οργανωμένο έγκλημα στις ΗΠΑ απαιτούσε την ενεργό και συνειδητή συνεργασία μελών της νόμιμης κοινωνίας, καθώς τα κέρδη δεν παρέμεναν στα χέρια των εγκληματιών αλλά διοχετεύονταν σε άτομα που κατείχαν τραπεζικούς

λογαριασμούς και περιουσιακά στοιχεία, αναδεικνύοντας τη βαθιά αλληλεξάρτηση παράνομης και νόμιμης οικονομίας.

Υπό αυτή την οπτική, η διαφθορά δεν είναι απλώς συνέπεια αλλά λειτουργικό στοιχείο της ανάπτυξης του οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σ. 50). Παρά τις κριτικές που δέχθηκε ο Chambliss για τον απόλυτο χαρακτήρα ορισμένων θέσεών του, τα βασικά του ευρήματα επιβεβαιώνονται από εκτεταμένη μεταγενέστερη έρευνα (Βιδάλη, 2017, σ. 51).

2.2.3 Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής

Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής διατυπώθηκε από τον Edwin Sutherland το 1947 και αποτέλεσε ορόσημο στην εγκληματολογία, κυριαρχώντας στη συζήτηση για δεκαετίες (Matsueda, 2010, σ. 3). Ο Sutherland, με θεωρητικές καταβολές στη Σχολή του Σικάγου και επηρεασμένος από τις απόψεις του G.H. Mead για τη συμβολική αλληλόδραση, υποστήριξε ότι η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται μέσα από την αλληλεπίδραση (Βιδάλη, 2013, σσ. 119-120). Σύμφωνα με τον συγγραφέα η λειτουργία του μηχανισμού εκμάθησης της διάπραξης εγκλημάτων περιλαμβάνει ένα πρακτικό και ένα θεωρητικό μέρος. Στο πρώτο είναι οι τεχνικές που θα χρησιμοποιήσει ο εγκληματίας και στο δεύτερο είναι τα κίνητρα, οι επιθυμίες και οι νοοτροπίες που θα καλλιεργήσει προκειμένου να εγκληματήσει (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 84). Το άτομο που εγκληματεί υιοθετεί μια παραβατική κουλτούρα επειδή τα περισσότερα ερεθίσματα τα λαμβάνει από τις συναναστροφές του με άλλα παραβατικά άτομα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 84).

Ο Sutherland διατύπωσε τη θεωρία της διαφορικής συναναστροφής ως ένα σύνολο εννέα προτάσεων, οι οποίες εισήγαγαν τρεις έννοιες, την κανονιστική σύγκρουση, τη διαφοροποιημένη συσχέτιση και τη διαφοροποιημένη οργάνωση των ομάδων, που εξηγούσαν το έγκλημα σε επίπεδο κοινωνίας, ατόμου και ομάδας (Matsueda, 2010, σ. 4). Στο επίπεδο της κοινωνίας, το έγκλημα έχει τις ρίζες του στην κανονιστική σύγκρουση (Matsueda, 2010, σ. 4). Οι πρωτόγονες, αδιαφοροποίητες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από αρμονία και λίγο έγκλημα ενώ οι κοινωνίες μετά τη βιομηχανική επανάσταση, ανέπτυξαν προχωρημένο καταμερισμό εργασίας, οικονομίες αγοράς και αυξημένη σύγκρουση, τμηματοποιούμενες σε ομάδες που συγκρούονται ως προς συμφέροντα, αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς (Matsueda, 2010, σ. 4). Η κανονιστική σύγκρουση αναφέρεται στη σύγκρουση ως προς την καταλληλότητα του νόμου, ορισμένες ομάδες ορίζουν τον νόμο ως

κανόνες που πρέπει να τηρούνται ενώ άλλες ομάδες θεωρούν ότι οι νόμοι υπό ορισμένες συνθήκες δύναται να παραβιάζονται (Matsueda, 2010, σσ. 4-5). Στο επίπεδο του ατόμου, η κεντρική θέση της θεωρίας είναι ότι εάν ένα άτομο εκτίθεται περισσότερο σε ιδέες που ευνοούν την παραβίαση του νόμου από ότι σε ιδέες που ευνοούν τον σεβασμό του, τότε είναι σοβαρά ενδεχόμενη η εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς (Βιδάλη, 2013, σ. 120). Σύμφωνα με τη θεωρία, η εγκληματική συμπεριφορά αποκτάται μέσα από επικοινωνία σε στενές ομάδες και περιλαμβάνει δύο στοιχεία: πρώτον, τις απαραίτητες δεξιότητες και τεχνικές για τη διάπραξη του εγκλήματος οι οποίες μπορούν να κυμαίνονται από περίπλοκες, εξειδικευμένες δεξιότητες όπως η ηλεκτρονική απάτη και δεύτερον, τους ορισμούς που ευνοούν ή αποθαρρύνουν το έγκλημα, δηλαδή τα κίνητρα, τις λεκτικές εκφράσεις ή αιτιολογήσεις που καθιστούν το έγκλημα δικαιολογημένο ή αδικαιολόγητο (Matsueda, 2010, σ. 5). Οι ορισμοί αυτοί δεν αποτελούν απλώς εκ των υστέρων αιτιολογήσεις αλλά λειτουργούν αιτιολογικά για την παραγωγή της εγκληματικής συμπεριφοράς (Matsueda, 2010, σ. 5). Στο επίπεδο της ομάδας, η διαφορική κοινωνική οργάνωση εξηγεί πώς η κανονιστική σύγκρουση μεταφράζεται σε συγκεκριμένα ποσοστά εγκληματικότητας (Matsueda, 2010, σ. 6). Ο ρυθμός εγκληματικότητας μιας ομάδας καθορίζεται από τον βαθμό στον οποίο αυτή είναι οργανωμένη κατά ή υπέρ του εγκλήματος (Matsueda, 2010, σ. 6). Σε σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες οι δύο μορφές οργάνωσης συνυπάρχουν και ενίοτε είναι αλληλοδιαπλεκόμενες (Matsueda, 2010, σ. 6). Χαρακτηριστικό παράδειγμα ομάδας που είναι ισχυρά οργανωμένη υπέρ του εγκλήματος είναι η μαφία (Matsueda, 2010, σ. 6). Με τη θεωρία του ο Sutherland κατάφερε να εξηγήσει το έγκλημα ως διαταξικό φαινόμενο, όχι μόνο ως έγκλημα κατώτερων τάξεων αλλά και ανωτέρων, με την «ανακάλυψη» του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου να αποδεικνύει την εγκυρότητα της θεωρίας του (Βιδάλη, 2013, σ.120).

2.2.4 Η θεωρία των κοινωνικών δικτύων

Στις κοινωνικές επιστήμες, ο όρος «δίκτυο» έχει συνδεθεί με την παγκοσμιοποίηση, τα κοινωνικά μέσα και, γενικότερα, με μια θεμελιωδώς νέα μορφή κοινωνικής οργάνωσης (Diviak, 2020, σ. 13). Το δίκτυο ορίζεται ως ένα σύνολο δρώντων και μια σχέση μεταξύ τους, που υποδηλώνεται από μια συλλογή δυαδικών δεσμών (Diviak, 2020, σ. 13). Αυτός είναι ο ορισμός που χρησιμοποιείται συνήθως στην ανάλυση κοινωνικών δικτύων και επειδή όλες οι μορφές οργάνωσης βασίζονται σε ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις και σχέσεις,

μπορούν να ενταχθούν στα δίκτυα (Carrington, 2011; von Lampe, 2009 στο Diviak, 2020, σ. 13).

Τα δίκτυα υποτίθεται ότι είναι ρευστά, ευέλικτα, δυναμικά, παγκόσμια και πανταχού παρόντα, ωστόσο συχνά δεν είναι σαφές τι ακριβώς είναι αυτά τα δίκτυα ή πώς ορίζονται ή πώς πρέπει να τα αντιλαμβανόμαστε (Diviak, 2020, σ. 13). Η προοπτική των δικτύων έχει πολλά να προσφέρει στην εγκληματολογία και ειδικά στη μελέτη του οργανωμένου εγκλήματος (Diviak, 2020, σ. 13). Τις περισσότερες φορές οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες ενώ παρουσιάζονται ως οντότητες οι οποίες αντλούν τη δύναμή τους από την ισχυρή εσωτερική συνοχή και την ικανότητα τους να αποκρύπτουν τις παράνομες δραστηριότητές τους στον έξω κόσμο, εν τέλει σχετίζονται με τη νόμιμη οικονομία μέσω κοινωνικών δικτύων (Van de Bunt et al., 2014, σ. 321). Για να γίνει αντιληπτή η σχέση του οργανωμένου εγκλήματος με την κοινωνία, αρκεί να ειπωθεί ότι μέσα από δίκτυα παράνομης οικονομίας δημιουργούνται δομές επιβίωσης εγκληματικών ομάδων προκειμένου να εξυπηρετηθούν ανάγκες του συστήματος που δεν γίνεται να καλυφθούν διαφορετικά (Βιδάλη, 2017, σσ. 152-153). Το οργανωμένο έγκλημα δεν περιορίζεται μόνο σε παράνομες δραστηριότητες, αλλά προσφέρει και διαμορφώνει ένα μηχανισμό ασφάλειας και πρόνοιας στα μέλη του, όχι διαφορετικό από αυτόν της νόμιμης κοινωνίας (Βιδάλη, 2017, σ. 153). Το οργανωμένο έγκλημα συνήθως αναζητά τα νεότερα μέλη του στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, όπου τα άτομα αναζητούν να ανήκουν κάπου και να προστατεύονται από τις κακουχίες της ζωής ενώ παράλληλα τους παρέχονται εισοδήματα επιβίωσης (Βιδάλη, 2016, σ. 153).

Εκτός από τα άτομα του κοινωνικού περιθωρίου, υπάρχουν και οι «συνεργάτες στο έγκλημα», οι οποίοι είναι πρωτίστως άτομα που συνδέονται με σχετικά ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς με το οργανωμένο έγκλημα (Van de Bunt et al., 2014, σ. 322). Η εγκληματική συνεργασία είναι συνήθως ενσωματωμένη σε υπάρχουσες φιλικές, οικογενειακές ή εργασιακές σχέσεις (Van de Bunt et al., 2014, σ. 322). Ο λόγος για τον οποίο οι εγκληματικές συνεργασίες συχνά χαρακτηρίζονται από ισχυρές εσωτερικές σχέσεις είναι η αμοιβαία εμπιστοσύνη (Van de Bunt et al., 2014, σ. 322). Οι εγκληματίες προτιμούν να συνεργάζονται με μέλη της οικογένειας ή φίλους προκειμένου να εξασφαλίσουν την ομαλή διεξαγωγή των δραστηριοτήτων τους (Van de Bunt et al., 2014, σ. 322).

Σε άλλες περιπτώσεις, ορισμένα επαγγέλματα ενδείκνυται να είναι περισσότερο επιρρεπή στο οργανωμένο έγκλημα όπως για παράδειγμα επαγγέλματα που έχουν σχέση με τις μεταφορές (Van de Bunt et al., 2014, σ. 322). Πρόκειται για επαγγελματίες της νόμιμης οικονομίας, οι οποίοι κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους, συναντούν τις λεγόμενες «γκρίζες ζώνες» οι οποίες τους προσφέρουν ευκαιρίες για διάπραξη εγκλημάτων (Van de Bunt et al., 2014, σ. 325). Ορισμένοι από αυτούς έχουν την τάση να αξιοποιούν τη δομή ευκαιριών που τους παρουσιάζεται για να πραγματοποιήσουν στο τέλος μια πλήρη μετάβαση από τις νόμιμες σε παράνομες επιχειρηματικές συναλλαγές, ενώ κάποιοι άλλοι συνεχίζουν να ασκούν τις νόμιμες δραστηριότητές τους εκμεταλλευόμενοι παράλληλα τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται για να διπλασιάσουν το εισόδημά τους (Van de Bunt et al., 2014, σ. 322).

2.2.5 Η θεωρία της επιχείρησης και το ΟΕ ως παράνομη αγορά

Με εξαίρεση την Ιταλία και την Ισπανία, η προσέγγιση της παράνομης επιχείρησης έχει αποκτήσει από τη δεκαετία του 1970 δεσπόζουσα θέση στην επιστημονική συζήτηση στην Ευρώπη και έχει από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 κυριαρχήσει στις συζητήσεις για την πολιτική με αποτέλεσμα την εστίαση στις εγκληματικές δραστηριότητες με σκοπό το κέρδος (Paoli & Vander Beken, 2014, σ. 21). Το 1975 στο 5^ο Συνέδριο του ΟΗΕ για πρώτη φορά αναλύονται οι διεθνείς κίνδυνοι από την ενδυνάμωση του οργανωμένου εγκλήματος, η σχέση του με το έγκλημα του λευκού κολάρου και προτείνεται η θεώρηση του οργανωμένου εγκλήματος ως επιχείρηση (Βιδάλη, 2017, σσ. 173-174). Ομοίως, ο Chambliss πιστεύει ότι ένας λόγος που δεν κατανοούμε το οργανωμένο έγκλημα είναι ότι το διαφοροποιούμε από την νόμιμη επιχείρηση (Σταμούλη, 2019, 214).

Ο Don Liddick συμπέρανε ότι η μορφή του οργανωμένου εγκλήματος διαμορφώνεται ανάλογα με τις καταναλωτικές ανάγκες και τις συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά στην αγορά των παράνομων αγαθών και υπηρεσιών (Σταμούλη, 2019, σ. 218). Οι Siebel & Bogel εστίασαν στο γεγονός ότι οι παράνομες επιχειρήσεις λειτουργούν όπως και οι νόμιμες καθώς υιοθετούν τις ίδιες τεχνικές όπως στρατολόγηση προσωπικού, μεγιστοποίηση κερδών, έλεγχο ανταγωνισμού κ.λπ. (Σταμούλη, 2019, σ. 219). Συνεπώς, το οργανωμένο έγκλημα είναι κατά κύριο λόγο δραστηριότητα που σχετίζεται με τις επιχειρήσεις και οι νόμιμες και οι παράνομες αγορές εν τέλει εξαρτώνται από τις ίδιες δυνάμεις της αγοράς

(καταναλωτικές συνήθειες, τεχνολογία, παγκοσμιοποίηση κ.λπ.) (Σταμούλη, 2019, 215). Επιβιώνει μέσα από τον καπιταλισμό και τις καταναλωτικές ανάγκες των ανθρώπων για παράνομα αγαθά και υπηρεσίες με σκοπό το κέρδος και μέσα από την ανυπαρξία του κράτους (Σταμούλη, 2019, σ. 216). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σικελική Μαφία η οποία εμφανίσθηκε λόγω των αδύναμων κρατικών δομών, εκμεταλλεύεται τις κοινωνικοοικονομικές συγκυρίες και ευημερεί (Σταμούλη, 2019, σ. 216).

Τη σήμερον ημέρα, όλοι γνωρίζουν ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν έχει όπως παλιότερα κάποιον αρχηγό αλλά λειτουργεί περισσότερο ως μια εμπορική επιχείρηση, με περιφερειακά «υποκαταστήματα» τα οποία μπορούν να έχουν τη δική τους διοικητική και λειτουργική αυτοτέλεια δίχως να υπάρχει έλεγχος και εποπτεία από την κύρια οργάνωση (Βιδάλη, 2017, σσ. 150-151). Αυτό που ενδιαφέρει πλέον είναι ο τρόπος με τον οποίο αναπαράγεται ο πλούτος και οι προσδοκίες που έχει το οργανωμένο έγκλημα για μεγιστοποίηση του κέρδους του (Βιδάλη, 2017, σ. 150).

2.3. Η διάσταση της διαφθοράς

Στις κοινωνικές επιστήμες, παράλληλα με το αυξανόμενο ενδιαφέρον για το θέμα της διαφθοράς, έχει ξεσπάσει μια έντονη συζήτηση σχετικά με τον ίδιο τον ορισμό του φαινομένου (Della Porta & Vannucci, 2012, σ. 3). Είναι αλήθεια ότι, υπάρχει ευρεία συναίνεση ως προς την εννοιολόγηση της διαφθοράς ως κατάχρησης εξουσίας από δημόσιο λειτουργό: «η διαφθορά ορίζεται συνήθως ως η κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος» (Lambsdorff, 2007, σ. 16 όπ. αναφ. στο Della Porta & Vannucci, 2012, σ. 3). Ωστόσο, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός που να περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις της διαφθοράς (Ράϊκος, 2006, σ. 85).

Η διαφθορά υπάρχει όταν τα κρατικά όργανα τα οποία κατέχουν θέσεις δημόσιας εξουσίας παραβιάζουν καθήκοντα και κανόνες προς όφελος ιδιωτικών συμφερόντων και όχι εν προκειμένω για το δημόσιο συμφέρον (Ράϊκος, 2006, σσ. 85-86). Η κατάχρηση της εξουσίας που έχει ανατεθεί για ιδιωτικό όφελος μπορεί να λάβει διαφορετικές μορφές και περιεχόμενο (Della Porta & Vannucci, 2012, σ. 3). Εκτός από τη διαφθορά με τη στενή έννοια, η υπεξαίρεση, η ευνοιοκρατία, ο νεποτισμός, ο πελατειακός μηχανισμός, η αγορά ψήφων, η απάτη, η εκβίαση ή η κακοδιοίκηση χρησιμοποιούνται ως συνώνυμα ή

αντίστοιχοι όροι για να περιγράψουν διεφθαρμένες σχέσεις στις οποίες εμπλέκονται δημόσιοι διοικητικοί υπάλληλοι (Della Porta & Vannucci, 2012, σ. 3).

Το φαινόμενο αυτό έγινε αντιληπτό αρχικά με τη μορφή της πολιτικής διαφθοράς όπου οι πελατειακές σχέσεις και ο παράνομος χρηματισμός έκαναν την εμφάνισή τους μεταξύ κομμάτων και ψηφοφόρων (Ράϊκος, 2006, σ. 87). Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες τέθηκε στο προσκήνιο και η διαφθορά από άτομα του επιχειρηματικού κόσμου, οι οποίοι για να «κάνουν τη δουλειά τους» και να εξυπηρετηθούν γρηγορότερα, διαφθείρουν όργανα της διοίκησης αλλοιώνοντας με αυτόν τον τρόπο τις αρχές της ισονομίας και της ισοπολιτείας (Ράϊκος, 2006, σ. 87) ενώ παράλληλα πλήττεται η εμπιστοσύνη των πολιτών προς το κράτος (Rose-Ackermann, 2001, σ. 1 όπ. αναφ. στο Καρκατσούλης, 2005, σ. 46). Έτσι, με τη διαφθορά αποδιοργανώνεται η λειτουργία του συστήματος και κάποιος εξωτερικός ρυθμιστής κινεί πλέον τα ηνία (Καρκατσούλης, 2005, σ. 49).

Η διαφθορά συνήθως αλληλοεπιδρά με το οργανωμένο έγκλημα (Κάτσιος & Μπλάτσος, 2022, σ. 100). Μέσω των παράνομων επιχειρήσεων διεισδύει στις νόμιμες δραστηριότητες για να νομιμοποιήσει βρώμικο χρήμα (Κάτσιος & Μπλάτσος, 2022, σ. 100). Διεθνώς έχει παρατηρηθεί ότι οι ομάδες οργανωμένου εγκλήματος διεισδύουν όλο και περισσότερο στη νόμιμη οικονομία καθώς έτσι μειώνεται και το κόστος λειτουργίας των παράνομων δραστηριοτήτων τους (Κάτσιος & Μπλάτσος, 2022, σσ. 100-101). Μόλις αποκτήσουν πρόσβαση τα μέλη του οργανωμένου εγκλήματος στη κοινωνία και τη νόμιμη οικονομία συνήθως κόβουν «μισθοδοσία» σε χαμηλόμισθους δημοσίους υπαλλήλους για να τους εξυπηρετούν στα εγκληματικά τους σχέδια (Κάτσιος & Μπλάτσος, 2022, σ. 104). Στη συνέχεια ακολουθεί η διείσδυση σε κυβερνητικά στελέχη τα οποία έχουν πρόσβαση σε εμπιστευτικές πληροφορίες, ενώ παράλληλα, τα πλοκάμια του οργανωμένου εγκλήματος φτάνουν μέχρι και τα πολιτικά γραφεία (Κάτσιος & Μπλάτσος, 2022, σσ. 106-107). Το αποτέλεσμα είναι οι εγκληματικές αυτές ομάδες να «αιχμαλωτίζουν» το κράτος και να επηρεάζουν προς όφελος τους την πολιτική του ατζέντα (Κάτσιος & Μπλάτσος, 2022, σ. 107).

3. Οργανωμένο Έγκλημα στην Ιταλία

3.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η ιδέα ότι η Σικελία ήταν η έδρα μιας καλά οργανωμένης και ισχυρής μυστικής οργάνωσης με την ονομασία «μαφία» άρχισε να διαδίδεται από τα μέσα ενημέρωσης αμέσως μετά την ενοποίηση της χώρας το 1861 (Paoli, 2004, σ. 264). Στον επίσημο λόγο των τελών του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, η έννοια της «μαφίας» ταυτιζόταν κυρίως με τα αδικήματα που αφορούσαν τις εγκληματικές οργανώσεις, όπως αυτά ορίζονταν από τον ιταλικό ποινικό κώδικα, χάνοντας έτσι τις γεωγραφικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητές της (Paoli, 2004, σ. 265). Την εποχή εκείνη, ο όρος «μαφία» χρησιμοποιούνταν ουσιαστικά ως συνώνυμο της *associazione di malfattori* (σύσταση κακοποιών), η οποία ήταν το αδίκημα που κληρονομήθηκε από τον Πιεμοντέζικο Ποινικό Κώδικα και επέτρεπε την άμεση φυλάκιση (Paoli, 2004, σ. 265).

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η ταύτιση της μαφίας με μια εγκληματική οργάνωση αμφισβητήθηκε από το «σιτσιλιάνικο» κίνημα με αρκετή επιτυχία (Paoli, 2004, σ. 267). Στα μάτια των σικελιστών, η μαφία ήταν απλώς το προϊόν μιας ιδιαίτερα έντονης σικελικής αντίδρασης στις ξένες δυνάμεις, οι οποίες είχαν κυριαρχήσει στο νησί για αιώνες (Paoli, 2004, σ. 267). Στην ίδια την Ιταλία, η ταύτιση της μαφίας με το οργανωμένο έγκλημα αμφισβητούνταν συχνά και μάλιστα αμφισβητούνταν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και θεωρούνταν απλώς ως μια μορφή συμπεριφοράς και εξουσίας (Paoli, 2004, σ. 19). Υποστηρίζονταν από διάφορους κοινωνικούς μελετητές ότι υπήρχαν μαφιόζοι, μεμονωμένα άτομα, που ενσάρκωναν συγκεκριμένες υποκοινοτικές αξίες και ασκούσαν συγκεκριμένες λειτουργίες εντός των κοινοτήτων τους, αλλά δεν υπήρχε οργάνωση της μαφίας ως τέτοια (Paoli, 2004, σ. 19).

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 οι περισσότεροι μελετητές αλλά και δικαστικές έρευνες απέδειξαν ότι οι οργανωμένες μαφιόζικες ομάδες όντως υπάρχουν (Paoli, 2004, σ. 20). Η Cosa Nostra στη Σικελία και η 'Ndrangheta στην Καλαβρία ήταν από τις μεγαλύτερες και τις πιο σταθερές συμμαχίες ενώ αποτελούνταν η καθεμία από περίπου εκατό μαφιόζικες ομάδες ή «οικογένειες», όπως τις αποκαλούν τα μέλη τους (Paoli, 2004, σ. 20). Έτσι, η λέξη «μαφία» έγινε πλέον μια από τις πολλές λέξεις, όπως «πίτσα», «σπαγγέτι», «όπερα» και «καταστροφή», που η ιταλική γλώσσα χάρισε στις υπόλοιπες γλώσσες του κόσμου (Dickie, 2004, σ. 21). Έγινε μια ετικέτα-ομπρέλα για ένα ολόκληρο φάσμα παγκόσμιων συμμοριών,

κινέζικες, ρωσικές, τσετσένες, αλβανικές, τουρκικές και άλλες, που έχουν ελάχιστη ή καμία σχέση με το σικελικό πρωτότυπο (Dickie, 2004, σ. 21). Για σχεδόν έναν αιώνα η ιταλική μαφία θεωρούνταν το πρωτότυπο του οργανωμένου εγκλήματος (Paoli, 2004, σ. 19).

Η πιο εμβληματική εκδήλωση του οργανωμένου εγκλήματος όλων των εποχών, η σικελική Μαφία, ανέκυψε μέσα από ταξικές διαμάχες, κρατικές παρεμβάσεις και αγώνες για την απόκτηση προνομίων μετά το τέλος των φεουδαρχικών συστημάτων (Sergi, 2022, σ. 2). Η άνοδος των λεγόμενων «επικίνδυνων τάξεων» έγιναν οι πρόδρομοι του φαινομένου της μαφίας στην Ιταλία, οι οποίες πρόσφεραν και ασκούσαν προσωπική και ιδιωτική προστασία στο πλαίσιο των νέων ρυθμίσεων εξουσίας και ιδιοκτησίας γης (Sergi, 2022, σ. 2).

Οι μαφιόζικες οργανώσεις της Ιταλίας δεν μπορούν να περιοριστούν σε καμία από τις πιο συνηθισμένες μορφές κοινωνικής συναναστροφής, δεν είναι απλές οικογένειες εξ αίματος, ούτε είναι γραφειοκρατίες ή επιχειρήσεις, ο δεσμός που τις ενώνει έχει πλασματικό, τελετουργικό χαρακτήρα που επανακαθορίζεται με την τελετή μύησης κάθε νέου μέλους (Paoli, 2003, σ. viii). Αν και συχνά θεωρούνται επιχειρηματικές οντότητες, μία από τις βασικές και επί μακρόν υποτιμημένες λειτουργίες τους ήταν πάντα η άσκηση πολιτικής κυριαρχίας στις κοινότητες στις οποίες είχαν εγκατασταθεί, παρέχοντας ασφάλεια και προστασία, έχοντας συχνά υποκαταστήσει το ιταλικό κράτος και εμποδίζοντας ταυτόχρονα την αποτελεσματική εδραίωση της κυβέρνησης σε μεγάλες περιοχές του Ιταλικού Νότου (Paoli, 2003, σ. viii). Οι οργανώσεις αυτές είναι από τις πιο επικίνδυνες της Ιταλίας, οι οποίες επηρέασαν βαθιά το φαινόμενο της μαφίας στη Βόρεια Αμερική (Paoli, 2003, σ. vii) αλλά και διεθνώς.

3.2. La Cosa Nostra: Από την κυριαρχία στην παρακμή και τη στρατηγική επιβίωσης

Ο όρος «μαφιόζοι» αναφέρονται για πρώτη φορά το 1862-63 (Tiralongo, 2023, σσ. 67-68). Ο μαφιόζος παρουσιάζεται ως προστάτης των αδύναμων και των ταλαιπωρημένων ο οποίος καταφεύγει στη βία για να αντισταχθεί στην εξουσία των πλουσίων (Tiralongo, 2023, σ. 68). Αυτό που κάνει τον μαφιόζο να είναι αυτό που είναι, είναι ένα σύνολο αξιών και πεποιθήσεων που διακρίνουν τον τρόπο σκέψης, ζωής και δράσης του. Όταν εντάσσεται στην Cosa Nostra, εγκαταλείπει τα πιο αυθεντικά του συναισθήματα, εγκαταλείπει τους παλιούς του φίλους, τις παλιές του σχέσεις και από τη στιγμή της μύησης και έπειτα, μόνο άλλοι «άνδρες τιμής» θα μετράνε (Tiralongo, 2023, σ. 68). Όπως σε κάθε οργάνωση, έτσι

και η Cosa Nostra έχει τους κανόνες της, αλλά αυτοί δεν είναι γραμμένοι πουθενά, είναι χαραγμένοι στο μυαλό κατά τη διάρκεια της μακράς διαδικασίας διδασκαλίας στην οποία υποβλήθηκε ο μελλοντικός άντρας τιμής στην οικογένειας (Tiralongo, 2023, σ. 68). Οι πράξεις των μαφιόζων υπογραμμίζουν μια απόκλιση από τις κοινωνικές νόρμες, η γκάνστερ μαφία αποκαλύπτεται ως ένα κράτος εκ κράτει (Tiralongo, 2023, σ. 68).

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970, η θεσμική και επιστημονική αναγνώριση της μαφίας ως εγκληματικής οργάνωσης, απουσίαζε από τον δημόσιο διάλογο (Puccio-Den, 2001, σ. II). Η Μαφία δεν ήταν ούτε αίρεση ούτε οργάνωση, δεν είχε ούτε κανόνες, ούτε καταστατικό, ο μαφιόζος δεν ήταν ούτε κλέφτης ούτε εγκληματίας, η εγκληματικότητα δεν συγγεόταν με τη Μαφία, καθώς η τελευταία ήταν απλώς ένας τρόπος ύπαρξης, αίσθησης ή συμπεριφοράς, μια ψυχολογική στάση ή ιδιοσυγκρασία που συνδεόταν με τη «σιτσιλιάνικη ταυτότητα» (Puccio-Den, 2001, σ. II). Στη δεκαετία του 1980, μετά από περισσότερο από έναν αιώνα σιωπής, της ομερτά, μια νέα εικόνα της Μαφίας έφτασε τελικά να κυριαρχήσει, αυτή μιας ανδροκρατικής, μυστικής αδελφότητας, με μυστική μήυση, που χαρακτηριζόταν από μια αυστηρή πυραμιδική δομή (Puccio-Den, 2001, σ. I). Ο νόμος της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 1982, που εκδόθηκε ως απάντηση στη δολοφονία του στρατηγού Alberto Dalla επισημοποίησε την ύπαρξη μιας «εγκληματικής οργάνωσης» τύπου Μαφίας, τα μέλη της οποίας ήταν τιμωρητέα απλώς και μόνο επειδή ανήκαν σε αυτήν, και όχι επειδή είχαν διαπράξει κάποιο συγκεκριμένο έγκλημα Puccio-Den, 2001, σ. I).

Η Cosa Nostra είναι μια οργάνωση που επιδιώκει τους δικούς της στόχους, οι οποίοι μπορεί να είναι ο πλουτισμός και η εκβίαση με σκοπό την επιβολή εξουσίας αντίθετης προς εκείνη του κράτους (Tiralongo, 2023, σ. 71). Η αντεγκληματική πολιτική της ιταλικής κυβέρνησης ώθησε την Μαφία να αναδιοργανωθεί, να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες και απαιτήσεις που επιβάλλονται από την πραγματικότητα που την περιβάλλει (Tiralongo, 2023, σ. 71). Ωστόσο, η πτώση του Τείχους του Βερολίνου σηματοδότησε ένα σημείο καμπής για το οργανωμένο έγκλημα (Scalia, 2010, σ. 284). Νέα μοντέλα οργανώσεων διαμορφώθηκαν, πιο προσαρμοσμένα στις ευκαιρίες που παρείχε η παγκοσμιοποίηση (Scalia, 2010, σ. 284). Η σιτσιλιάνικη μαφία επηρεάστηκε βαθιά από αυτές τις αλλαγές και πέρασε σοβαρή κρίση (Scalia, 2010, σ. 284). Η προσοχή της ιταλικής γνώμης στράφηκε κυρίως τόσο στη ναπολιτάνικη καμώρα όσο και στην καλαβρέζικη Ντράνγκετα (Scalia, 2010, σ. 284). Η νέα Μαφία δεν προστατεύει πλέον τους απόρους, εγκατέλειψε τις διαμεσολαβητικές λειτουργίες της παλιάς μαφίας, οι νέοι προστατευόμενοι είναι βιομήχανοι, πολιτικοί,

τραγουδιστές, ηθοποιοί, σκηνοθέτες ή εταιρείες δισκογραφίας, διεισδύει στους αθλητικούς κύκλους σε σημείο να ελέγχει και να αποφασίζει για κάθε είδους διαγωνισμούς ή αθλητικές εκδηλώσεις (Bonanno, 1985 όπ. αναφ. στο Tiralongo, 2023, σ. 68).

3.3. ‘Ndrangheta: Η άνοδος της πλέον ισχυρής ευρωπαϊκής μαφίας

Η Καλαβρική ‘Ndrangheta αποτελεί σήμερα την πιο ισχυρή και επικίνδυνη μορφή μαφίας στην Ευρώπη (Chiesa, 2021, σ. 563). Έχει προ πολλού ξεπεράσει τα όρια της εδαφικής της επικράτειας και έχει ξεκινήσει να κατακτά τις περιοχές της βόρειας Ιταλίας και, πρόσφατα, αρκετές ευρωπαϊκές χώρες (Chiesa, 2021, σ. 563). Συγκαταλέγεται μεταξύ των πλουσιότερων και ισχυρότερων οργανωμένων εγκληματικών ομάδων σε παγκόσμιο επίπεδο, κατέχει κυρίαρχη θέση στην ευρωπαϊκή αγορά κοκαΐνης χάρη στις άριστες σχέσεις που διατηρεί με τους παραγωγούς (Europol, 2013, σ. 3). Έχει έντονη παρουσία στην Ισπανία, τη Γαλλία, το Βέλγιο, τις Κάτω Χώρες, τη Γερμανία, την Ελβετία, τον Καναδά, τις ΗΠΑ, την Κολομβία και την Αυστραλία (Europol, 2013, σ. 3).

Οι ιστορικές ρίζες της ανάγονται στον 19^ο αιώνα, αν και ορισμένα στοιχεία υποδηλώνουν ότι ενδέχεται να είχε προδρόμους ακόμη και πριν από εκείνη την περίοδο (Cicconte 1992; Gratteri & Nicaso 2009 στο Calderoni, 2012, σ. 321). Η μαφία της Καλαβρίας ή «Ντράνγκετα», ως η ισχυρότερη μαφία στην Ιταλία, έχει περίπου 6.000 μέλη, ομαδοποιημένα σε αυτόνομες συμμορίες, γνωστές ως ‘Ndrine οι οποίες δραστηριοποιούνται σε πολλές ιταλικές περιφέρειες συμπεριλαμβανομένης της Καλαβρίας, στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες (Catino, 2020, σ. 78). Οι ‘Ndrine από την ίδια περιοχή, σχηματίζουν ένα locale, το οποίο ελέγχει ένα συγκεκριμένο έδαφος (Calderoni, 2012, σ. 321). Σε αντίθεση με τη Σικελική Cosa Nostra, οι ‘Ndrine αποτελούνται από μέλη της ίδιας οικογένειας (Paoli, 2007 στο Calderoni, 2012, σ. 321).

Οι οικογενειακοί, πολιτισμικοί και ιεραρχικοί δεσμοί ενισχύουν την εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών και προσδίδουν στην ‘Ndrangheta εξαιρετική σταθερότητα (Paoli, 2003 στο Calderoni, 2012, σ. 321) και ενίσχυση της συνοχής μεταξύ των εγκληματικών ομάδων (Calderoni, 2012, σ. 321). Η ‘Ndrangheta επιδιώκει να αναπαράγει στο εξωτερικό πιστά αντίγραφα των λειτουργικών της δομών, των ‘Ndrine και των Locali, τα οποία εξακολουθούν να υπάγονται στην ανώτατη εξουσία της καλαβρέζικης Crimine (Europol, 2013, σ. 3).

Η 'Ndrangheta έχει ιεραρχική δομή και έχει αποδείξει επανειλημμένα την ικανότητά της να διεισδύει σε πολιτικά και οικονομικά περιβάλλοντα, καθώς και την αξιοσημείωτη ικανότητά της για διαφθορά (Europol, 2013, σ. 3). Είναι η μόνη μαφία της οποίας η συμμετοχή βασίζεται σε δεσμούς αίματος και στρατηγικούς γάμους μεταξύ οικογενειών (Catino, 2020, σ. 78). Μέσα σε κάθε οικογένεια υπάρχει μια ισχυρή ιεραρχία βασισμένη στα doti (βαθμούς) και τις cariche (αξιώματα), τα οποία απονέμονται με ειδικές τελετές (Catino, 2020, σ. 79).

Οι βαθμοί αντιπροσωπεύουν την αξία που έχουν συσσωρεύσει τα μέλη κατά τη διάρκεια της καριέρας τους, η οποία αυξάνεται με τα εγκλήματα που διαπράττονται και μπορεί να απονεμηθεί μόνο με την έγκριση της κεντρικής διοίκησης της Καλαβρίας (Catino, 2020, σ. 79). Ο πρώτος πραγματικός βαθμός είναι ο Picciotto d' onore (άνδρας τιμής), ο οποίος ορίζεται απλώς για να εκτελεί διαταγές ενώ ο σημαντικότερος καθολικά αναγνωρισμένος βαθμός είναι ο padrino (νονός), αν και πρόσφατες έρευνες έχουν αναφερθεί σε νέους βαθμούς που βρίσκονται σε υψηλότερα επίπεδα (Catino, 2020, σ. 79).

Μέχρι τη δεκαετία του 1980, η 'Ndrangheta παρέμενε σε υποδεέστερη θέση στην εθνική εγκληματική σκηνή, και ήταν η νεότερη μεταξύ των κύριων ιταλικών μαφιόζικων οργανώσεων (Cosa Nostra στη Σικελία, Camora στην Καμπανία και 'Ndrangheta στην Καλαβρία) (Chiesa, 2021, σ. 564). Σήμερα, η 'Ndrangheta θεωρείται η ισχυρότερη εγκληματική οργάνωση στην Ευρώπη (Chiesa, 2021, σ. 565). Για να κατανοήσουμε την άνοδο της Καλαβρικής μαφίας θα πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε τις εσωτερικές της δυναμικές (Chiesa, 2021, σ. 565). Η Καλαβρία όπου η οργάνωση έχει τις ρίζες της, σε αντίθεση με τη Σικελία και τη Καμπανία, είναι μια περιοχή χωρίς μεγάλες πόλεις (Chiesa, 2021, σσ. 565-566). Η εγκληματική οργάνωση 'Ndrangheta είναι κυρίως ένα φαινόμενο μικρών πόλεων, εκεί οχυρώνεται γιατί είναι εύκολο να ελεγχθούν καθώς βρίσκονται μακριά από τις μεγάλες πόλεις όπου εδρεύει η αστυνομία (Chiesa, 2021, σ. 566).

Στα χρόνια που ακολούθησαν τα μέλη της οργάνωσης μετανάστευσαν προς άλλες περιοχές, χώρες και ηπείρους (Chiesa, 2021, σ. 566). Σήμερα, ο αριθμός των ατόμων με καταβολές από την Καλαβρία σε κωμοπόλεις και πόλεις της βόρειας Ιταλίας, της Γερμανίας ή της Αυστραλίας είναι συχνά ίσος ή ακόμη μεγαλύτερος από τον αριθμό όσων έχουν μείνει στη μητέρα πατρίδα (Chiesa, 2021, σ. 567). Το φαινόμενο αυτό είχε πολύ σημαντικές επιπτώσεις στην πραγματική ικανότητα διείσδυσης της οργάνωσης και στην ανάπτυξη των τοπικών δικτύων και σχέσεων της (Chiesa, 2021, σ. 567). Οι προαναφερθείσες

μεταναστευτικές ροές από την Καλαβρία επέτρεψαν στην οργάνωση να βασίζεται σε αυτές τις μικρές αποικίες «συμπατριωτών», με αποτέλεσμα να επεκτείνεται εκτός των εδαφών της (Chiesa, 2021, σ. 570). Εκτός από τον δημογραφικό λόγο, υπήρξαν κι άλλοι παράγοντες κατά τους οποίους οι υπόλοιπες μαφίες αποδυναμώθηκαν προς όφελος της εγκληματικής οργάνωσης 'Ndrangheta και την μετέτρεψαν από μία μικρή οργάνωση στην πιο σημαντική ιταλική και πιθανώς ευρωπαϊκή μαφιόζικη οργάνωση (Chiesa, 2021, σ. 570).

3.4. Camorra: Πολυκεντρισμός και αστική βία

Δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των μελετητών σχετικά με την ετυμολογία του όρου «καμόρα» (Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 1). Ωστόσο, η πιο αποδεκτή άποψη υποστηρίζει ότι η λέξη «καμόρα» προέρχεται από τη μεσογειακή λέξη «μόρα», που σημαίνει «σύγχυση», «καυγάς» ή «παιχνίδι» και ήταν πολύ δημοφιλής στη Νάπολη Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 1). Σύμφωνα με άλλους μελετητές, ο όρος «καμόρα» προέρχεται από το σακάκι που φορούσαν οι Ισπανοί ληστές που ονομάζονταν «gamurri» ή από το όνομα μιας ένοπλης οργάνωσης εμπόρων από την Πίζα που ιδρύθηκε στο Κάλιαρι τον 13^ο αιώνα και ονομαζόταν «gamurra» (Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 1).

Η Καμόρα είναι η μαφιόζικη οργάνωση που γεννήθηκε στην Καμπανία και συγκεκριμένα στη Νάπολη (Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 2). Σε αντίθεση με τις άλλες ιταλικές μαφίες, έχει τις ρίζες της στο αστικό περιβάλλον, ανάμεσα στα λαϊκά στρώματα του πληθυσμού (Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 2). Η μαφία της Καμπανίας έχει μια διάσπαρτη δομή που αποτελείται από διαφορετικές ομάδες, οι οποίες δημιουργούνται είτε από την ανάπτυξη μικρότερων εγκληματικών ομάδων είτε από διαχωρισμούς που συμβαίνουν σε προϋπάρχοντες κλάδους (Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 2). Στον κόσμο της Καμόρα, σε αντίθεση με την Κόζα Νόστρα και την Ντράνγκετα δεν υπάρχει ανώτερη ιεραρχική δομή ικανή να μεσολαβήσει και να μειώσει ή να αποτρέψει τις συγκρούσεις μεταξύ των διαφόρων εγκληματικών ομάδων (Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 2). Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους το ποσοστό των συγκρούσεων μεταξύ των ομάδων της Καμόρα είναι ιδιαίτερα υψηλό (Camera dei Deputati (Commissione Antimafia), n.d., παρ. 2). Συγκεκριμένα, ο ιδρυτής της Καμόρα δημιούργησε ένα εγκληματικό μοντέλο με «ανοιχτή» δομή (Treccani, 1991). Στρατολόγησε τη νεανική παραβατικότητα στους χώρους

όπου ζούσαν (σοκάκια, αστικές περιφέρειες, φυλακές), συσπείρωσε τους νέους και, μέσω της βίας, τους έδωσε την αίσθηση ότι «μετράνε», ότι είναι «κάποιοι» (Treccani, 1991). Ωστόσο, αυτός ο τύπος μακροπρόθεσμα αποδείχθηκε ιδιαίτερα ευάλωτος στη διάλυση (Treccani, 1991).

Οι εγκληματικές ομάδες της Καμόρα έχουν αναπτύξει μεγάλη ικανότητα να διεισδύουν στις τοπικές διοικήσεις και στο νόμιμο οικονομικό σύστημα, μέσω πρακτικών διαφθοράς, με τη συμμετοχή επιχειρηματιών που συνωμοτούν ή ακόμη και με τους λεγόμενους εγκληματίες λευκού κολάρου για να ξεπλύνουν τις τεράστιες ροές χρημάτων παράνομης προέλευσης, με επακόλουθες αλλοιώσεις των κανονικών δυναμικών της νόμιμης αγοράς (Senato della Repubblica, 2024, σ. 19). Χάρη στην έντονη ικανότητα τους να συνωμοτούν και να δημιουργούν πολύπλοκες σχέσεις με ορισμένους εκπροσώπους των τοπικών διοικήσεων και επιχειρήσεων, οι φατρίες καταφέρνουν να εξασφαλίζουν σημαντικές δημόσιες συμβάσεις, τόσο με απευθείας αναθέσεις όσο και μέσω της προσφυγής σε υπεργολαβίες (Senato della Repubblica, 2024, σ. 19). Όσον αφορά τις παράνομες αγορές, η διακίνηση και η πώληση ναρκωτικών, οι εκβιασμοί και η τοκογλυφία παραμένουν οι πιο διαδεδομένοι και πιο επικερδείς τομείς (Senato della Repubblica, 2024 σ. 19).

3.5. Νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο

Ο νόμος αριθ. 646, της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1982, γνωστός ως νόμος «Rognoni-La Torre», εισήγαγε για πρώτη φορά στον ποινικό κώδικα την πρόβλεψη του αδικήματος της «μαφιοζικής οργάνωσης» (άρθρο 416-bis) και τη συνακόλουθη πρόβλεψη περιουσιακών μέτρων που εφαρμόζονται στην παράνομη συσσώρευση κεφαλαίων (Archivio Pio La Torre, Camera dei Deputati, χ.χ.). Το νομοθετικό κείμενο προήλθε από μια πρόταση νόμου που υποβλήθηκε στη Βουλή των Αντιπροσώπων στις 31 Μαρτίου 1980 (Πράξη βουλής αριθ. 1581), στη νομοτεχνική διατύπωση της οποίας συνέβαλαν και δύο νέοι τότε δικαστικοί της Εισαγγελίας του Παλέρμο, ο Τζιοβάνι Φαλκόνε και ο Πάολο Μπορσελίνιο (Archivio Pio La Torre, Camera dei Deputati, χ.χ.).

Η οργάνωση είναι μαφιοζικού τύπου όταν τα μέλη της χρησιμοποιούν τη δύναμη εκφοβισμού που απορρέει από τον δεσμό της οργάνωσης και την κατάσταση υποταγής και σιωπής (ομερτά) που προκύπτει από αυτήν, προκειμένου να διαπράττουν εγκλήματα, να αποκτούν άμεσα ή έμμεσα τη διαχείριση ή, εν πάση περιπτώσει, τον έλεγχο οικονομικών

δραστηριοτήτων, δημοσίων συμβάσεων και υπηρεσιών ή για να αποκομίσουν αδικαιολόγητα κέρδη ή οφέλη για τον εαυτό τους ή για άλλους, ή με σκοπό να εμποδίσουν ή να παρεμποδίσουν την ελεύθερη άσκηση του εκλογικού δικαιώματος ή να εξασφαλίσουν ψήφους για τον εαυτό τους ή για άλλους κατά τη διάρκεια εκλογικών αναμετρήσεων (Codice Penale Italiano, άρθρο 416-bis).

Η «οργάνωση μαφιοζικού τύπου» του άρθρου 416 bis αφορά μια συγκεκριμένη οργάνωση που, ήδη υπάρχουσα τουλάχιστον από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, επανεμφανίζεται στη δεκαετία του '80 με ιδιαίτερη δύναμη και βία, προκαλώντας την προσοχή της ιταλικής και της διεθνούς κοινής γνώμης (DirittoConsenso, 2018, παρ. 1). Η διάταξη πριν ακόμη από τις φρικτές δολοφονίες των συμβολικών μορφών Τζιοβάνι Φαλκόνε και Πάολο Μπορσελίνι, είναι ένας νόμος που γεννήθηκε σε κλίμα έκτακτης ανάγκης και μόλις δέκα ημέρες μετά από μια άλλη εντυπωσιακή δολοφονία, αυτή του στρατηγού των Καραμπινιέρων Carlo Alberto Dalla Chiesa (DirittoConsenso, 2018, παρ. 2). Σκοπός της διάταξης ήταν να καλυφθεί ένα νομοθετικό κενό, το οποίο είχε ήδη επισημανθεί από νομικούς και επαγγελματίες του δικαίου, καθώς το άρθρο 416 του Ποινικού Κώδικα δεν επαρκούσε για να καλύψει όλες τις μαφιοζικές οργανωτικές μορφές (DirittoConsenso, 2018, παρ. 5).

4. Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα

4.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στην Ελλάδα, η νομοθετική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος τυποποιήθηκε πρώτη φορά με τον ν.1916/1990, ο οποίος συνιστά την πρώτη ρητή αναγνώριση του φαινομένου στην ελληνική έννομη τάξη (Στεργιούλης, 23/04/2025). Πριν από αυτή τη δεκαετία το οργανωμένο έγκλημα στη χώρα ήταν από λίγο έως ανύπαρκτο (Ξενάκη, 2011, σ. 138). Μεταξύ του 1860 και 1933 το οργανωμένο έγκλημα συσχετιζόταν με την κτηματροφική νομαδική οικονομία, την αγροποικιμενική ληστεία και το κομματικό πελατειακό σύστημα (Βιδάλη, 2017, σ. 159). Μετά το οργανωμένο έγκλημα απουσιάζει από τα δεδομένα της Ελλάδας μέχρι το τέλος του 1980, ενώ εμφανίζεται ξανά αρχές του 1990 όπως κι έγινε και στην υπόλοιπη Ευρώπη (Βιδάλη, 2017, σ. 159).

Η Ελλάδα δεν διέθετε εμπειρία σε δραστηριότητες «οργανωμένου» εγκλήματος που συνδέονταν με τη λειτουργία των παράνομων αγορών, ούτε χαρακτηριζόταν από υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας (Lambropoulou, 2003, σ. 72). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια αξιοσημείωτη εξέλιξη στον τομέα αυτό (Lambropoulou, 2003, σ. 72). Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές στις γειτονικές βαλκανικές χώρες (Lambropoulou, 2003, σ. 72). Η λογική της «συνωμοσίας των αλλοδαπών» αναβίωσε έντονα όταν η Ελλάδα δέχτηκε μεγάλο αριθμό αλλοδαπών ως μεταναστών από ποικίλα περιβάλλοντα (Antonopoulos, 2009, σσ. 475-476). Χαρακτηριστικά, η μεγαλύτερη ομάδα αλλοδαπών ήταν από την Αλβανία, ακολουθούν οι Βούλγαροι, οι Γεωργιανοί, οι Ρουμάνοι, οι Ρώσοι και οι Ουκρανοί (Antonopoulos, 2009, σ. 476). Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα ήρθε ως κάτι «ξένο», ως κάτι «εισαγόμενο» από μετανάστες όπως «υπονοούν» και οι εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας και τους ξένους αυτούς τους ονόμασαν οι εφημερίδες «νονούς της νύχτας» ή «Ρομά» (Βιδάλη, 2017, σ. 159).

4.2. Ιστορική εξέλιξη και χαρακτηριστικά ΟΕ στην Ελλάδα

4.2.1 Οι ληστές και το πρώιμο οργανωμένο έγκλημα

Σε κάθε πόλεμο στην ιστορία έχουν παρατηρηθεί στρατιώτες που εμπλέκονταν σε πράξεις που σήμερα θα θεωρούνταν εγκληματικές δραστηριότητες, είτε πρόκειται για δολοφονία,

βιασμό, ληστεία, εκβιασμό ή μαύρη αγορά, με ορισμένες ενέργειες να «ευλογούνται» από τις πολιτικές ή στρατιωτικές αρχές (Pappas, 2018, σ. 175). Στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια της τουρκικής κατοχής από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, οι «κλέφτες» ή ληστές ήταν επαναστάτες χριστιανοί οι οποίοι προκειμένου να αποφύγουν την καταστολή των Τούρκων, συνέθεταν ένοπλες δυνάμεις και διέπρατταν ληστείες κατά του κατακτητή και των κατοίκων της υπαίθρου (Lambropoulou, 2003, σ. 71). Διέθεταν οργάνωση, ιεραρχία και οι κύριοι στόχοι τους ήταν η επιβίωση, η ελεύθερη ζωή και η αποδυνάμωση των Τούρκων (Lambropoulou, 2003, σ. 71).

Με την άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα, η αντιβασιλεία ήθελε να εξαλείψει τις δυνάμεις που είχαν πολεμήσει στην επανάσταση, με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των βετεράνων που δεν εντάχθηκε στο βαυαρικό στρατό αναγκάστηκε είτε να επιστρέψει στα σπίτια της, είτε να ενταχθεί στην τουρκική υπηρεσία πέρα από τα σύνορα, είτε να καταφύγει στο παλιό τιμημένο επάγγελμα της ληστείας (Pappas, 2018, σσ. 183-184). Αυτή η επιστροφή δεν θεωρήθηκε εγκληματική πράξη από τον γενικό πληθυσμό αλλά επιστροφή στην κλέφτικη παράδοση (Pappas, 2018, σ. 184). Η κατάσταση αυτή εκδηλώθηκε με αναταραχές κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα, στις οποίες στρατιωτικά στοιχεία έλαβαν ενεργό μέρος (Pappas, 2018, σ. 184). Πολλές από αυτές τις αναταραχές πήραν τη μορφή ληστρικής δραστηριότητας υπό την ηγεσία βετεράνων της επανάστασης (Pappas, 2018, σ. 184).

Μερικοί από τους κλέφτες της Ελλάδας του 19^{ου} αιώνα απέκτησαν μεγάλη φήμη χάρη στα κατορθώματά τους, είτε υπέρ της κυβέρνησης ως αντάρτες είτε εναντίον της κυβέρνησης ως ληστές (Pappas, 2018, σ. 187). Εκείνη την εποχή το επάγγελμα του ληστή ήταν αποδεκτό από την τοπική κοινωνία όπως ήταν αποδεκτό και να κουβαλά κάποιος όπλο (Βιδάλη, 2007, σ. 311). Ως φαινόμενο επανεμφανίστηκε τη δεκαετία του 1850 ως μια γενιά ηλικίας 20 έως 30 ετών, συνήθως αγγράμματη όπου έβρισκε στη ληστεία μια βιοποριστική απασχόληση (Βιδάλη, 2007, σ. 312). Η ληστεία αποτελούσε είτε πράξεις αρπαγής ζώων με σκοπό τη διοχέτευσή τους στα Βαλκάνια είτε τη διοχέτευσή τους σε άλλα κοπάδια (Βιδάλη, 2007, σ. 315). Είχε όμως και τη μορφή αντιποίνων και τη μορφή επιδρομών λεηλασίας ως αποτέλεσμα εξεγέρσεων (Βιδάλη, 2007, σ. 315). Το φαινόμενο αυτό σταμάτησε όταν δεν είχε να λύσει άλλα ζητήματα του αγροτικού πληθυσμού (Βιδάλη, 2007, σ. 317).

4.2.2 Από τον εγκληματία-ξένο στο ελληνικό οργανωμένο έγκλημα

Σύμφωνα με τη Σταμούλη (2019, σ. 221), μέχρι τη δεκαετία του 1990, παρότι το οργανωμένο έγκλημα υπήρχε στην ελληνική πραγματικότητα μέσω των πελατειακών σχέσεων και του κομματικού συστήματος, δεν γινόταν αντιληπτό ως τέτοιο. Την ίδια «απουσία» παρατηρεί και η Βιδάλη (2017, σ. 159) στην ανάλυσή της για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, η οποία τονίζει ότι στη μεταπολεμική Ελλάδα δεν ήταν διακριτό το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος λόγω του και πώς ήταν δομημένο το ελληνικό κομματικό σύστημα.

Η επίσημη καταγραφή αλλά και η παρουσία των εγκληματικών οργανώσεων στην Ελλάδα ξεκινά αρχές της δεκαετίας του 1990, την ίδια χρονική στιγμή που άρχισε και η εισροή μεταναστών στη χώρα (Σταμούλη, 2019, σ. 221). Η ευρεία διάδοση της μαζικής διασκέδασης στο τέλος της δεκαετίας του 1980 είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται «ευκαιρίες» και παράνομες αγορές στην Ελλάδα (Βιδάλη, 2017, σ. 160). Στην αρχή, το οργανωμένο έγκλημα εμφανίστηκε ως ένα φαινόμενο περιθωριακό καθώς η έρευνα για αυτό υπήρξε κυρίως διεθνής δέσμευση της Ελλάδας (Σταμούλη, 2019, σσ. 221-222). Οι εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας κατά τα έτη 1995-1996 και 2004-2005 έδειξαν ότι οι εγχώριες εγκληματικές οργανώσεις είναι λίγες έως ανύπαρκτες ενώ οι αλλοδαπές αυξάνονταν συνεχώς (Σταμούλη, 2019, σ. 222). Μέχρι την άφιξη των ξένων στην Ελλάδα το οργανωμένο έγκλημα δεν θεωρούνταν ελληνικό, ήταν συνώνυμο της ιταλικής μαφίας (Antonopoulos, 2009, σ. 479). Ωστόσο, η έρευνα του Αντωνόπουλου έδειξε πως σε τρεις παράνομες αγορές (εμπόριο λαθρομεταναστών, μαύρη αγορά τσιγάρων, αγορά κλεμμένων αυτοκινήτων), ο έλεγχος αυτών δεν βρισκόταν στα χέρια μόνο του εγκληματία-ξένου αλλά σχετιζόταν και με Έλληνες (Σταμούλη, 2019, σ. 222).

Γενικά το οργανωμένο έγκλημα στη χώρα μας είχε τρεις κατηγορίες: α) οργανώσεις και εγκληματικά δίκτυα που δρούσαν στον αγροτικό χώρο κυρίως με την καλλιέργεια και διακίνηση κάνναβης και κόκας αλλά και με τη συγκρότηση αθέμιτων συμπράξεων (καρτέλ) για τον έλεγχο της τιμής των αγροτικών προϊόντων, β) οργανώσεις και εγκληματικά δίκτυα που δρούσαν στον αστικό χώρο κυρίως Αθήνα και Θεσσαλονίκη και επιδίδονταν κυρίως σε εκβιάσεις, σε προστασία καταστημάτων, σε διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, σε μαστροπεία και άλλα σοβαρά εγκλήματα και γ) ευκαιριακές εγκληματικές ομάδες που δρούσαν σε ληστείες, κλοπές και μετά τους συλλάμβαναν (Βιδάλη, 2017, σσ. 161-162).

4.3. Κύριες εγκληματικές οργανώσεις

4.3.1 Εγχώριες εγκληματικές οργανώσεις

Οι ελληνικές ομάδες τύπου μαφίας, που συχνά αναφέρονται ως «Greek Mafia», διατηρούν σημαντική παρουσία στο εγκληματικό τοπίο της χώρας (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Η δομή τους είναι λιγότερο ιεραρχική σε σχέση με τις παραδοσιακές μαφίες (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Παρ' όλα αυτά, οι ομάδες αυτές έχουν εξελιχθεί ως απόκριση στις οικονομικές πιέσεις και τις πιέσεις από τις αρχές, συγχωνεύοντας μικρότερες οργανώσεις σε πιο συγκεντρωτικές οντότητες (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Σήμερα, πολλές μεγάλες εγκληματικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται στην Αθήνα, εδραιώνοντας τη δύναμή τους μέσω αμοιβαίων συμφωνιών μεταξύ αρχηγών (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Οι ομάδες αυτές εμπλέκονται σε διάφορες παράνομες δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της διακίνησης ναρκωτικών, του εμπορίου όπλων, των εκβιασμών, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και του ελέγχου νυχτερινών κέντρων (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Η δολοφονία βασικού αρχηγού μαφίας στις αρχές του 2024 ανέδειξε τις διαρκείς εσωτερικές συγκρούσεις και αγώνες για εξουσία (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Οι ομάδες αυτές θεωρείται επίσης ότι έχουν διεισδύσει στο σωφρονιστικό σύστημα, με καταδικασμένους αρχηγούς να συνεχίζουν να διαχειρίζονται επιχειρήσεις από μέσα από τα κελιά τους (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4).

Οι πόλεμοι της ελληνικής μαφίας διεξάγονται κυρίως μεταξύ εκτελεστών (Koukoumakas, 2025, παρ. 1). Διαχειρίζονται βενζινάδικα και άλλες νόμιμες επιχειρήσεις, υποβάλλουν φορολογικές δηλώσεις, αλλά ταυτόχρονα εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες όπως λαθρεμπόριο τσιγάρων, λαθρεμπόριο καυσίμων και σε ορισμένες περιπτώσεις διακίνηση ναρκωτικών (Koukoumakas, 2025, παρ. 1). Η επιρροή τους εκτείνεται σε στελέχη της αστυνομίας και πολιτικά πρόσωπα, δημιουργώντας συστημικές αδυναμίες που επιτρέπουν τη συνέχιση της δράσης τους (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Διατηρούν ισχυρές διασυνδέσεις εντός της Ελληνικής Αστυνομίας και των αρχών επιβολής του νόμου, και ενδεχομένως ακόμα και με πολιτικούς κύκλους (Koukoumakas, 2025, παρ. 1). Όποιος θέλει να δραστηριοποιηθεί στο υψηλότερο επίπεδο του οργανωμένου εγκλήματος χρειάζεται τις κατάλληλες διασυνδέσεις, όπως αστυνομία, τελωνεία, φορολογικές αρχές και άλλους κρατικούς μηχανισμούς (Koukoumakas, 2025, παρ. 5). Μεταξύ των 25 δολοφονιών επί

πληρωμή που σημειώθηκαν στην Αθήνα τα τελευταία χρόνια, ένα από τα θύματα ήταν ένας πρώην αστυνομικός που θεωρούνταν ως μεσολαβητής μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου, των εγκληματιών, των πολιτικών αρχών και των επιχειρηματιών (Koukoumakas, 2025, παρ. 6).

Επίσης, τα λιμάνια που αποτελούν κόμβους της παγκόσμιας εφοδιαστικής αλυσίδας και κόμβους δικτύων ασφάλειας μπορούν να θεωρηθούν ως χώροι για το παράνομο εμπόριο και τις δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος σε εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο (Sergi, 2023, σ. 331). Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες διαμορφώνουν τα λιμάνια ως «σταυροδρόμια» και τις περισσότερες φορές έχουν κοινωνικοοικονομική συνδεσιμότητα δηλαδή είναι διασυνδεδεμένο με τοπικά συστήματα παραγωγής και υποδομές (Sergi, 2023, σ. 331). Ο Πειραιάς που κυριαρχεί στην ελληνική αγορά με τρεις τερματικούς σταθμούς εμπορευματοκιβωτίων που εξυπηρετούν πάνω από το 90% των εμπορευματοκιβωτίων που διακινούνται στα ελληνικά λιμάνια, αναγνωρίζεται σήμερα ως ένας από τους κύριους κόμβους εισαγωγής ή διαμετακόμισης στην Ευρώπη για μεγάλες αποστολές κοκαΐνης από χώρες της Λατινικής Αμερικής (Sergi, 2023, σσ. 329-330). Ο Πειραιάς συνδέεται απευθείας με 71 λιμάνια και 29 χώρες παγκοσμίως, εκ των οποίων 16 είναι ευρωπαϊκές, 10 ασιατικές και 3 αφρικανικές. Αναγνωρίζεται ως ένας από τους κύριους κόμβους εισαγωγής ή διαμετακόμισης στην Ευρώπη για μεγάλες αποστολές κοκαΐνης κυρίως από τη Λατινική Αμερική (Sergi, 2023, σ. 336).

4.3.2 Αλλοδαπές εγκληματικές οργανώσεις

Η Ελλάδα παραμένει σημαντικός κόμβος εμπορίας ανθρώπων, λειτουργώντας ως χώρα καταγωγής, διέλευσης και προορισμού (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Η γεωγραφική θέση της χώρας (που συνδέει τη Δυτική Ασία με την ευρύτερη ευρωπαϊκή ήπειρο) διευκολύνει τη μεταφορά θυμάτων εμπορίας (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Τα θύματα είναι κατά κύριο λόγο γυναίκες και ανήλικοι, που προέρχονται κυρίως από την Ελλάδα, τη Μολδαβία και τη Ρουμανία (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Εγκληματικές ομάδες, τόσο εγχώριες όσο και διακρατικές, είναι βαθιά ριζωμένες στο εμπόριο αυτό, με ιεραρχικές δομές που διακρίνουν ρόλους στρατολόγησης, μεταφοράς και εκμετάλλευσης (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Ορισμένοι διακινητές στοχεύουν ειδικά πρόσφυγες και μετανάστες, εκμεταλλευόμενοι την

ευαλωτότητα ασυνόδευτων ανήλικων και γυναικών σε καταυλισμούς (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3).

Η παράνομη διακίνηση ανθρώπων παραμένει μία από τις πιο επικερδείς εγκληματικές δραστηριότητες στην Ελλάδα, με μετανάστες και αιτούντες άσυλο, κυρίως από τη Συρία, την Παλαιστίνη, το Αφγανιστάν και τη Σιέρα Λεόνε, να διακινούνται στην Ελλάδα από την Τουρκία και αλλού (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Εγκληματικές ομάδες κυριαρχούν σε αυτό το εμπόριο, προσφέροντας υπηρεσίες διακίνησης που συχνά καταλήγουν σε εκβιασμό, απάτη και εκμετάλλευση ευάλωτων ατόμων (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Οι επιχειρήσεις διακίνησης διαχειρίζονται συνήθως από υψηλά δομημένα δίκτυα, που κυριαρχούνται συχνά από ελληνικές, συριακές, ιρακινές, αιγυπτιακές και αφγανικές ομάδες (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Επιπλέον, αξιωματικοί της Ελληνικής Αστυνομίας και συνοριοφύλακες έχουν εμπλακεί σε υποθέσεις διαφθοράς, διευκολύνοντας την παράνομη είσοδο και διέλευση μεταναστών (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 3). Νιγηριανοί, αφγανικοί και πακιστανικοί εγκληματικοί δρώντες έχουν επίσης συνδεθεί με λαθρεμπόριο ανθρώπων και εγκλήματα που σχετίζονται με ναρκωτικά, ιδιαίτερα σε συνοριακές περιοχές και αστικά κέντρα (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5).

Η Eurojust υποστήριξε και χρηματοδότησε επίσης μια κοινή ομάδα έρευνας (JIT) μεταξύ Ελλάδας και Σερβίας με σκοπό την εξάρθρωση της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας (OGG) (Eurojust, 2024, παρ. 1). Οι έρευνες τόσο των ελληνικών όσο και των σερβικών αρχών εντόπισαν συνδέσεις με την αρχική εγκληματική οργάνωση (Eurojust, 2024, παρ. 1). Η OGG είχε την έδρα της στα Δυτικά Βαλκάνια και ασχολούνταν κυρίως με τη διακίνηση ναρκωτικών μεγάλης κλίμακας (Eurojust, 2024, παρ. 2). Τέσσερα μέλη του εγκληματικού δικτύου με έδρα την Ελλάδα σκοτώθηκαν το 2020 στην Κέρκυρα και στο Βάρη στην ηπειρωτική Ελλάδα (Eurojust, 2024, παρ. 2). Το Κέντρο Σοβαρού Οργανωμένου Εγκλήματος της Europol διεξήγαγε εκτενή επιχειρησιακή έρευνα για τον εντοπισμό ολόκληρης της οργάνωσης που ευθύνεται για τις ανθρωποκτονίες (Eurojust, 2024, παρ. 4). Συνολικά, ταυτοποιήθηκαν 39 ύποπτοι, συμπεριλαμβανομένων και δέκα προσώπων που τέθηκαν υπό κράτηση (Eurojust, 2024, παρ. 5).

Μεταξύ 1990 και 1997, η Αλβανία έγινε μάρτυρας της εμφάνισης ιεραρχικών εγκληματικών δομών, όπως ένοπλες συμμορίες, εγκληματικές οργανώσεις και δομημένες εγκληματικές ομάδες (Zhilli & Lamallari, 2015, σ. 8). Αρχικά οι ένοπλες δυνάμεις εμφανίστηκαν σε διάφορα μέρη της χώρας και ασχολούνταν με την εμπορία ανθρώπων, τη

διακίνηση μεταναστών, απαγωγές, εκβιασμούς και διαρκή αντιπαλότητα για τον έλεγχο εδαφών (Zhilla & Lamallari, 2015, σ. 8). Μεταξύ 1998 και 2004, το εύρος των δραστηριοτήτων τους διευθύνθηκε, μαζί με τον τρόπο οργάνωσής τους (Zhilla & Lamallari, 2015, σ. 8). Εν τω μεταξύ, η διακίνηση ναρκωτικών και όπλων άνθισε και έγινε η κύρια επικερδής δραστηριότητα αυτών των εγκληματικών οργανώσεων (Zhilla & Lamallari, 2015, σ. 8). Από το 2005 και εξής, το εγκληματικό δίκτυο θεωρήθηκε η πιο διαδεδομένη και κατάλληλη μορφή για εγκληματικές ομάδες που αναλαμβάνουν διάφορες εγκληματικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της διακίνησης διαφόρων τύπων ναρκωτικών, της διακίνησης μεταναστών και του οργανωμένου κυβερνοεγκλήματος (Zhilla & Lamallari, 2015, σ. 8).

Σε γενικές γραμμές, το 70-80% της ηρωίνης που διανέμεται στη σύγχρονη Ευρώπη βρίσκεται υπό αλβανικό έλεγχο, σε στενή συνεργασία με τουρκικές ομάδες και, σε μεγαλύτερο βαθμό, με τους παραγωγούς οπίου στην Κεντρική Ασία και Αφγανιστάν (Michaletos, 2007, παρ. 5). Οι αλβανόφωνες κοινότητες στην Ευρώπη παρέχουν δίκτυα διανομής σε επίπεδο δρόμου (Michaletos, 2007, παρ. 5). Εκτιμάται ότι περίπου το 70% της ηρωίνης που φτάνει στη Γερμανία και την Ελβετία έχει διακινηθεί μέσω Αλβανίας ή από αλβανικές ομάδες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Ελλάδα ενδέχεται να ανέρχεται στο 85% (Michaletos, 2007, παρ. 5). Από το 1991 η Ελλάδα έχει υποδεχτεί περίπου 300.000 παράνομους Αλβανούς μετανάστες (Michaletos, 2007, παρ. 5). Η συνεργασία με εγκληματικές ομάδες από γειτονικές χώρες, ιδίως από την Αλβανία, έχει καταστήσει αυτές τις ομάδες πιο επικίνδυνες (Zhilla & Lamallari, 2015, σ. 9). Το έργο των αρχών επιβολής του νόμου καθίσταται όλο και πιο δύσκολο λόγω της εφαρμογής του λεγόμενου «κώδικα σιωπής» και της χρήσης ψυχολογικής αντί σωματικής βίας ή της «συνεργασίας με τα θύματα» (Zhilla & Lamallari, 2015, σ. 9). Οι εγκληματικές ομάδες που ασχολούνται με τη διακίνηση σκληρών ναρκωτικών είναι πιο εξελιγμένες και θεωρείται ότι έχουν εδραιώσει ισχυρές διασυνδέσεις με άτομα εντός των αρχών επιβολής του νόμου, της πολιτικής ελίτ και της δικαστικής εξουσίας (Zhilla & Lamallari, 2015, σ. 9).

Η Ελλάδα παραμένει σημαντικός σταθμός διέλευσης για την ηρωίνη, λόγω της θέσης της στη νότια βαλκανική διαδρομή (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Το εμπόριο έχει σημειώσει ελαφρά πτώση λόγω της μετατόπισης των προτιμήσεων των καταναλωτών προς την κοκαΐνη και τα συνθετικά ναρκωτικά (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Τα δίκτυα διακίνησης ηρωίνης είναι οργανώσεις που διακινούν πολλαπλά ναρκωτικά, με δρώντες από την

Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Βόρεια Μακεδονία και την Τουρκία, καθώς και εγχώριες εγκληματικές ομάδες, που διευκολύνουν τη διανομή (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Η διακίνηση κοκαΐνης έχει αυξηθεί απότομα, με την Ελλάδα να αποτελεί σημαντικό σημείο εισόδου νοτιοαμερικανικής κοκαΐνης στην Ευρώπη (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Τα λιμάνια του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμετακόμιση, συχνά μέσω της τεχνικής λαθρεμπορίου σε εμπορευματοκιβώτια (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Οι εθνικά αλβανικές, σερβικές και ελληνικές εγκληματικές οργανώσεις κυριαρχούν σε αυτό το εμπόριο, με αυξανόμενη βία που συνδέεται με τον ανταγωνισμό για τον έλεγχο των δικτύων διανομής (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4).

Συνολικά, ξένες εγκληματικές οργανώσεις διατηρούν ισχυρή παρουσία στην Ελλάδα, με εθνικά αλβανικές, σερβο-μαυροβούνιες, ρωσικές, γεωργιανές και ιταλικές μαφιοζικές ομάδες να ασκούν σημαντική επιρροή (ENACT/GI-TOC, 2025, σσ. 4-5). Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες αλβανικής καταγωγής, ιδίως, είναι γνωστές για τη συμμετοχή τους στη διακίνηση ναρκωτικών και τις τακτικές βίαιης επιβολής, συνεργαζόμενες συχνά με ελληνικές εγκληματικές ομάδες σε λαθρεμπορικές επιχειρήσεις (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Έλληνες και ξένοι δρώντες συνεργάζονται συχνά σε παράνομες αγορές, όπως ναρκωτικά, όπλα και παραποιημένα εμπορεύματα, με τα διακρατικά συνδικάτα να διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην εισαγωγή και εξαγωγή παράνομων αγαθών (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Αν και οι ξένοι εγκληματικοί δρώντες συμβάλλουν στο τοπίο του οργανωμένου εγκλήματος της χώρας, οι Έλληνες υπήκοοι διατηρούν κατά κανόνα τον έλεγχο των εγχώριων εγκληματικών αγορών, ιδίως στον εκβιασμό και τη διακίνηση όπλων (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5).

4.4. Νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο (187 ΠΚ)

Ο νόμος 774/1978 αφορούσε την προστασία του πολιτεύματος και την τρομοκρατία, ενώ ο νόμος 1916/1990 καταπολεμούσε μόνο την τρομοκρατία (Παπαχαράλαμπος, 1998, σ. 689). Ο νόμος 1729/1987 κάνει λόγο για οργανωμένο έγκλημα όπου προβλεπόταν η σύλληψη τοξικομανούς εφόσον υπήρχαν επαρκείς ενδείξεις ότι είχε τελέσει το έγκλημα του άρθρου 5 με διεθνείς διασυνδέσεις καθώς και για παραβάσεις του άρθρου 15 του νόμου 2168/1993 (Παπαχαράλαμπος, 1998, σ. 689).

Το 2001 πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 ο Έλληνας νομοθέτης περιέλαβε στο Ποινικό Δίκαιο το άρθρο 187Α ΠΚ με το οποίο τυποποιήθηκε το οργανωμένο έγκλημα (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2005, σ. 872). Στο άρθρο 187Α ΠΚ τυποποιήθηκαν τέσσερις κατηγορίες εγκλημάτων: α) στην παράγραφο 1 τυποποιήθηκε το ίδιο το τρομοκρατικό έγκλημα στο οποίο απαριθμήθηκαν στην ίδια τη διάταξη εγκλήματα π.χ. ανθρωποκτονία με πρόθεση, αρπαγή κ.λπ., τα οποία μπορούν να τελεστούν από ένα τουλάχιστο άτομο και μπορούν να βλάψουν σοβαρά το πληθυσμό μιας χώρας ή έναν διεθνή οργανισμό, β) στις παραγράφους 4 και 5 τυποποιήθηκαν προστάδια τέλεσης του τρομοκρατικού εγκλήματος όπως το να συγκροτήσει, να ενταχθεί ή ακόμα και να διευθύνει κάποιος σε μια τρομοκρατική οργάνωση, γ) στην παράγραφο 6 τυποποιήθηκε η αξιόποινη συμπεριφορά μη μελών που διευκολύνουν τις πράξεις της συγκρότησης μιας τρομοκρατικής οργάνωσης και δ) στην παράγραφο 9 τυποποιήθηκε η συγκάλυψη των παραπάνω εγκλημάτων με χρήση βίας ή δωροδοκίας δημοσίων λειτουργών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2005, σ. 872).

Η σχετική ελληνική νομοθεσία για την εγκληματική οργάνωση είναι οι νόμοι 2829/2001, 3424/2005, 3875/2010 (Βιδάλη, 2017, σ. 187) και 4619/2019. Ο νόμος 2829/2001 για τις εγκληματικές οργανώσεις έχει απασχολήσει εκτενώς την ελληνική βιβλιογραφία (Σταμούλη, 2018, σ. 276). Ο εν λόγω νόμος εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο που έχει θεσπιστεί για το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία στην Ελλάδα (Σταμούλη, 2018, σ. 276). Τροποποίησε το προηγούμενο άρθρο 187 ΠΚ περί σύστασης και συμμορίας, εισάγοντας την έννοια της εγκληματικής οργάνωσης (Σταμούλη, 2018, σ. 278). Στην πράξη, ωστόσο, προκύπτουν ειδικότερα ερωτήματα αναφορικά με το εύρος του πεδίου εφαρμογής της παραπάνω νομοθεσίας (Σταμούλη, 2018, σ. 277). Εν γένει, ο νόμος όταν εφαρμόζεται διαφέρει από τη βούληση του νομοθέτη ενώ αντιλαμβάνεται διαφορετικά όμοιες περιπτώσεις όταν είναι διαφορετικός ο δράστης και όχι με την ίδια την πράξη (Σταμούλη, 2018, σ. 277). Ο νόμος παρότι προσπάθησε να βάλει όλα τα εγκλήματα, αμέλησε να συμπεριλάβει χαρακτηριστικά εγκλήματα που παραδοσιακά τελούνται στο πλαίσιο της εγκληματικής οργάνωσης όπως εγκλήματα για τα οποία δεν αναφέρει τίποτα (Σταμούλη, 2018, σ. 279). Επίσης, ο νόμος 2829/2001 δεν αναφερόταν καθόλου στο οικονομικό όφελος ενώ ο νόμος 3875/2010 που κύρωσε τη Σύμβαση του Παλέρμο, μόνο έμμεσα αναφερόταν σε αυτό (Βιδάλη, 2017, σ. 189). Όπως φαίνεται, ο νόμος αποφεύγει να αναφέρει το οικονομικό όφελος ως συστατικό στοιχείο του οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σ. 189). Το αποτέλεσμα αυτού είναι ότι δεν αναζητούνται τα οικονομικά οφέλη, δηλαδή η

προέλευση και κατάληξη των κερδών του οργανωμένου εγκλήματος από τον εθνικό νομοθέτη, το οποίο σημαίνει ότι προστατεύονται «οι πιο πάνω» και στην δικαιοσύνη οδηγούνται στο τέλος μόνο τα κατώτερα στελέχη μια εγκληματικής ομάδας (Βιδάλη, 2017, σ. 190). Επίσης, ο νόμος κατηγορήθηκε ότι εισάγει εκτροπή από τις βασικές αρχές του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου (τιμώρηση του φρονήματος, ποινικοποίηση προπαρασκευαστικών πράξεων, εισαγωγή συλλογικής ευθύνης) καθώς και ότι επέφερε κάμψη των δικονομικών εγγυήσεων κ.λπ. (Σταμούλη, 2018, σ. 279).

Ο Ποινικός Κώδικας πριν τον νόμο 4619/2020 ορίζει τρεις τύπους παράνομων οργανώσεων: α) την εγκληματική οργάνωση που έχει σκοπό τη διάπραξη κοινών εγκλημάτων, β) την εγκληματική οργάνωση που διαπράττει τρομοκρατικές πράξεις και γ) την ατομική τρομοκρατική πράξη (Βιδάλη, 2017, σ. 188). Εντωμεταξύ, τρία στοιχεία θα πρέπει να συντρέχουν για να θεωρηθεί μια ένωση προσώπων ως εγκληματική οργάνωση: α) τρία άτομα το λιγότερο, β) μια δομημένη ομάδα με καταμερισμό εργασίας και ιεραρχία, πειθαρχία και ενεργό δράση, τα μέλη δεν είναι απαραίτητο να επικοινωνούν μεταξύ τους ούτε να συμμετέχουν στον σχεδιασμό και γ) η ένωση αυτή πρέπει να έχει διάρκεια η οποία να μην ορίζεται (Βιδάλη, 2017, σ. 188). Η εγκληματική οργάνωση θα πρέπει να διαπράττει κατά κύριο λόγο σοβαρά εγκλήματα δηλαδή κακουργήματα (Βιδάλη, 2017, σ. 188). Στην εγκληματική οργάνωση θα πρέπει να συμμετέχουν τουλάχιστο δύο άτομα, τα οποία συνεργάζονται μεταξύ τους για αόριστο χρονικό διάστημα και διαπράττουν αναρίθμητες αξιόποινες πράξεις κατόπιν ορισμένου εγκληματικού σχεδίου χρησιμοποιώντας τρομοκρατικές μεθόδους ή εκμεταλλευόμενοι τις αδυναμίες του κρατικού συστήματος ενώ παράλληλα επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και εκτός εθνικών συνόρων με σκοπό το κέρδος (Κωστάρας, 2000, σσ. 74-75). Το άρθρο 187 ΠΚ από το 2001 έχει δεχθεί πάρα πολλές τροποποιήσεις με αποτέλεσμα να θεσπιστεί το άρθρο 187Α ΠΚ με το οποίο διαχωρίστηκαν οι τρομοκρατικές πράξεις από το οργανωμένο έγκλημα και θεσπίστηκαν μέτρα επιείκειας (187Γ ΠΚ) (Βιδάλη, 2017, σ. 189).

Στο νέο άρθρο του νόμου 4619/2019 ο χαρακτήρας της οργάνωσης είναι επιχειρηματικός, η δομή μπορεί να αλλάζει (εγκληματικά δίκτυα ή κάθετη οργάνωση), η επιδίωξη όμως του οργανωμένου εγκλήματος (όπως και της επιχείρησης) είναι σταθερή και είναι το περιουσιακό όφελος (Χλούπης, 2020, σ. 541). Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου 4619/2019 ως «επιχειρησιακή» νοείται η δομή της ομάδας όπου τα μέλη της έχουν διακριτούς ρόλους, δεν γνωρίζουν τα καθήκοντα των άλλων μελών και ο σκοπός είναι η

αύξηση της αποτελεσματικότητάς τους (Χλούπης, 2020, σ. 540). Με τον όρο αυτό αποδίδεται ο «πραγματοπαγής» χαρακτήρας της εγκληματικής οργάνωσης, ο οποίος διακρίνεται από τις ομάδες με «προσωποπαγή» δομή (Χλούπης, 2020, σ. 540). Το έννομο αγαθό που προστατεύεται με το άρθρο 187 ΠΚ είναι αναμφίβολα η προστασία της δημόσιας τάξης, λαμβάνοντας υπόψη την τοποθέτηση του άρθρου μέσα στον ποινικό κώδικα (Ορφανός, 2021, σ. 94). Η δημόσια τάξη έχει δύο όψεις, σε πρώτο επίπεδο την πολιτειακή όψη και σε δεύτερο επίπεδο, την κοινωνική όψη (Ορφανός, 2021, σ. 94). Το προστατευόμενο αγαθό στο άρθρο 187 ΠΚ δεν μπορεί επομένως να είναι ίδιο με τα αγαθά που προσβάλλονται από τα τελεσθέντα ποινικά αδικήματα (Ορφανός, 2021, σ. 99).

5. Ποιοτικές διαστάσεις και μεταβολές του ΟΕ στην Ελλάδα και στην Ιταλία (2015-2025)

5.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

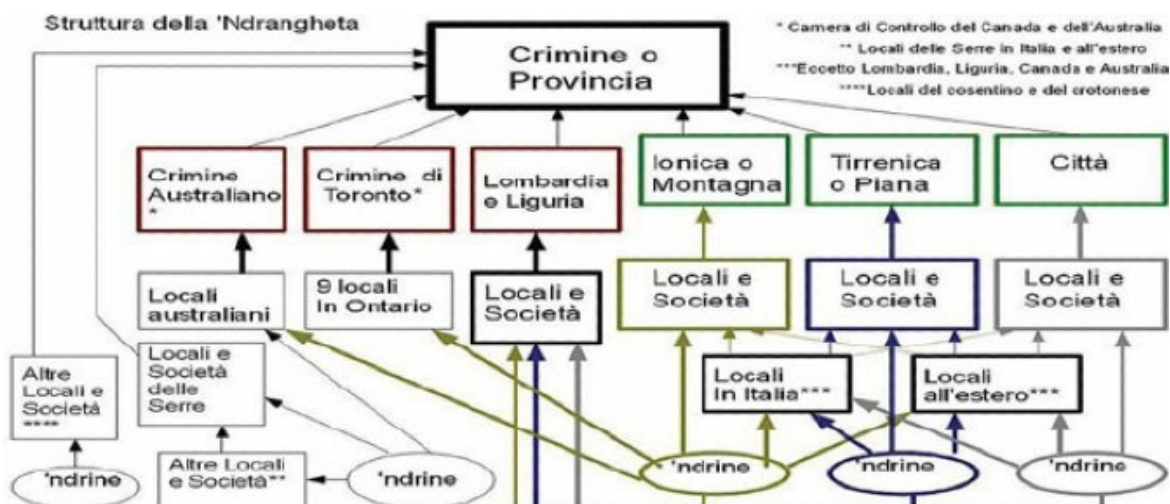
Η παρούσα εργασία παρουσιάζει δευτερογενή συγκριτική ανάλυση με αντικείμενο το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα και στην Ιταλία κατά την περίοδο 2015-2025. Μέσα από τις εκθέσεις της Διεύθυνσης Αντιμαφίας (DIA), της Ελληνικής Αστυνομίας και της Europol, καθώς και από δημοσιεύματα του έγκριτου ιταλικού και ελληνικού Τύπου, η ανάλυση αναδεικνύει την αλληλεπίδραση μεταξύ της θεσμικής κατανόησης των εγκληματικών απειλών και των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών που τις διαμορφώνουν, αφετέρου συνδυάζει τη σύγκριση των ποινικών διατάξεων προκειμένου να αναδείξει πώς τα μοντέλα αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος κατασκευάζονται σε κάθε χώρα υπό συγκριτική οπτική.

5.2. Ποιοτικές δομές και λειτουργικές μεταβολές (2015-2025)

5.2.1 Δομικά χαρακτηριστικά του ΟΕ Ελλάδας & Ιταλίας

Στην Ιταλία, έχουν καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες για την κατανόηση των δομών και της λειτουργικής ικανότητας της 'Ντράνγκετα από τη δεκαετία του 1970, εποχή που ιδρύθηκε, και μόνο είκοσι χρόνια μετά καθιερώθηκε ως μια ιεραρχική και άκρως συντονισμένη μαφία (Sergi, 2023, σ. 390). Δημιουργήθηκε για να προωθήσει τον συντονισμό μεταξύ των δραστηριοτήτων της και να επιλύσει τις πιο δύσκολες διαμάχες μεταξύ των φατριών (Sergi, 2023, σ. 391). Όλα όσα γνωρίζουμε για τη 'Ντράνγκετα προέρχονται κυρίως από ιστορίες όσων ήταν μέλη της (καταθέσεις συνεργατών) ή εξακολουθούν να είναι μέλη της (παρακολουθήσεις) (Sergi, 2023, σ. 395). Βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια μαφία, αρχαϊκή στη δομή της αλλά σύγχρονη στη στρατηγική της, ικανή να δημιουργεί και να ενισχύει ολοένα και περισσότερο τους εσωτερικούς της δεσμούς, συγκεντρώνοντας υποστηρικτές και συναίνεση κυρίως σε περιοχές με έντονη οικονομική δυσχέρεια, αλλά ταυτόχρονα ικανής να προσαρμόζεται στις εξελίξεις του εξωτερικού περιβάλλοντος, τόσο εθνικά όσο και διεθνώς (DIA, 2019, σ. 12). Δεν βασίζεται σε μεμονωμένα μέλη αλλά είναι οργανωμένη με έναν εξαιρετικά σύγχρονο τρόπο, μεταξύ άλλων και για να δυσχεράνει τις έρευνες (Corriere della Calabria, 2025, παρ. 2). Η εδραίωση

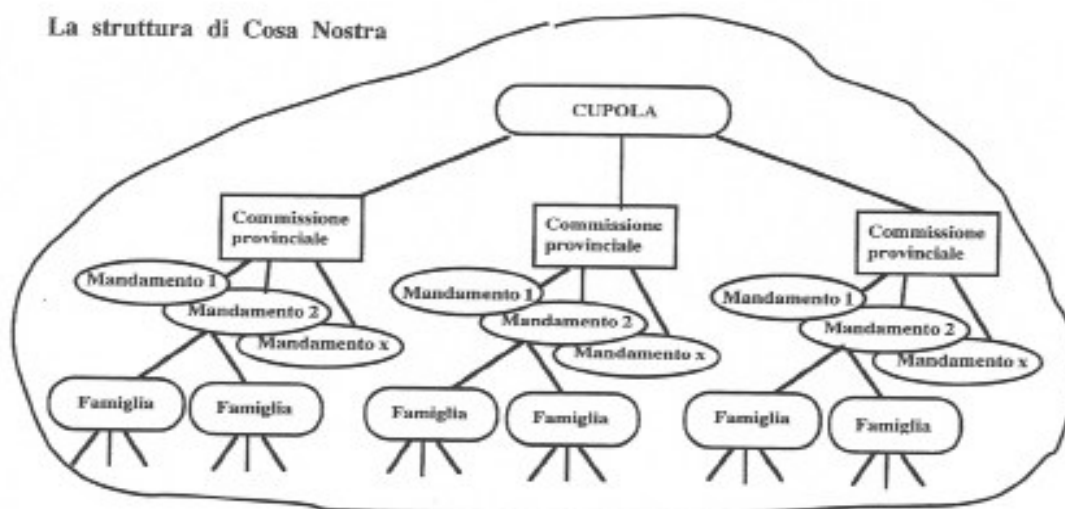
της 'Ντράνγκετα βασίζεται ιστορικά σε οικογενειακούς δεσμούς, οι οποίοι καθιστούν τη δομή λιγότερο ευάλωτη στην μεταμέλεια (Valeri, 2025, ενότητα 2). Έχουν επιβεβαιωθεί οι ενδογαμίες μεταξύ ορισμένων βασικών οικογενειών της 'Ντράνγκετα, οι οποίες έχουν χρησιμοποιηθεί στρατηγικά για την ενίσχυση εγκληματικών συμμαχιών (Sergi, 2023, σ. 390). Οι βασικές δομές της που πρέπει να γνωρίζουμε είναι η οικογενειακή φατρία 'Ndrina η οποία περιγράφεται ως ιεραρχική και βασίζεται σε δεσμούς αίματος ή εξ αγχιστείας (Sergi, 2023, σσ. 390-391). Ακολουθεί η Locale μια συνομοσπονδία πολλών 'ndrine σε μια δεδομένη περιοχή, ενώ doti ονομάζεται η μεγάλη ή η μικρή κοινωνία ενός locale, ανεβαίνοντας συναντάμε τα mandamenti, τρεις εδαφικές διαμορφώσεις πάνω από το locale, όλες στην επαρχία της Καλαβρίας (Sergi, 2023, σ. 391). Αυτές οι δομές λειτουργούν για να υποστηρίξουν και να επιλύουν τις διαφορές μεταξύ των locali, τέλος, ακριβώς πάνω από τα mandamenti λειτουργεί το υψηλότερο επίπεδο συντονισμού και καλύπτει ολόκληρη την επαρχία της Καλαβρίας, η Provincia ή Crimine (Sergi, 2023, σ. 391).

Πηγή εικόνας: <https://italians.gr/magazino/7311/ntrangketa-i-domi-tis-italikis-mafias-me-to-elliniko-onoma/>

Το 1984, ο πληροφοριοδότης Τόμασο Μπουσέτα αποκάλυψε στον δικαστή Τζιοβάνι Φαλκόνε ότι οι Σικελοί μαφιόζοι, οι «άνδρες τιμής», αποκαλούσαν την εγκληματική οργάνωση στην οποία ανήκαν «Cosa Nostra» (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 1). Περιέγραψε τη δομή και τα ιεραρχικά επίπεδα της Cosa Nostra, αποκαλύπτοντας το παρασκήνιο, τα εγκλήματα, τα κίνητρα και τη λειτουργία της (Ardizzone, 2022, παρ. 1). Από τις μαρτυρίες του προκύπτει ότι η δομή της είναι ενιαία και αυστηρά ιεραρχική, αποτελείται από έναν κεντρικό πυρήνα, πρόσωπα επιλεγμένα και μυημένα με ιδιαίτερο τρόπο, καθώς διασφαλίζουν την επικοινωνία τόσο με το εξωτερικό περιβάλλον όσο και με

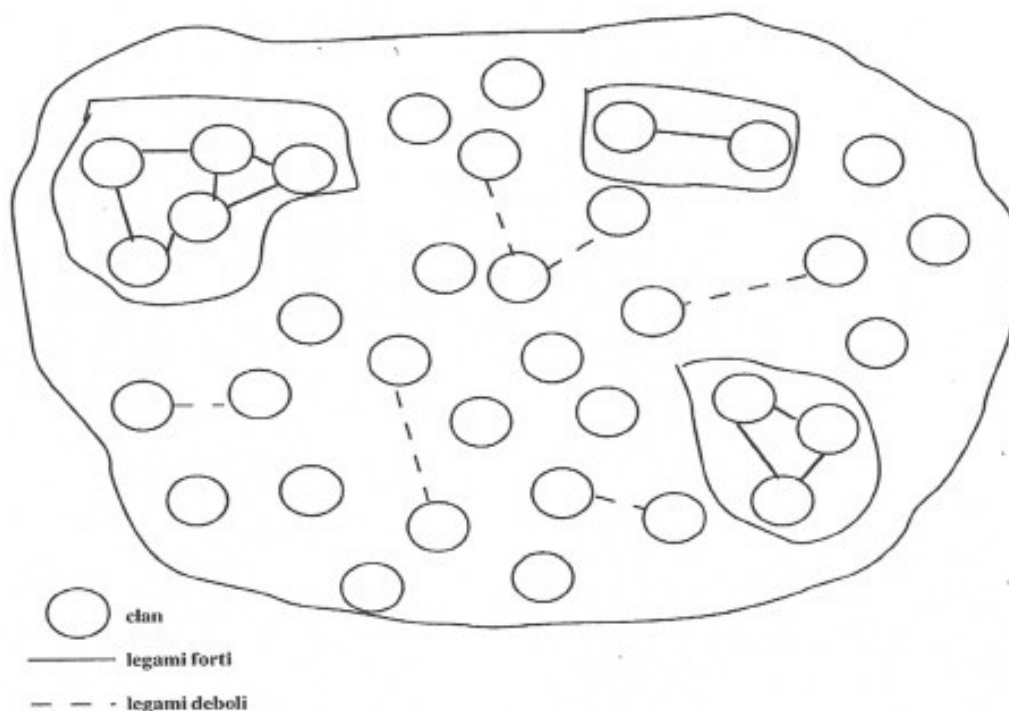
την υπόλοιπη κοινωνία (Ardizzone, 2022, παρ. 1). Αυτά τα πρόσωπα αποτελούν τη βάση της μαφίας, οι *picciotti* (στρατιώτες) ενώ ανεβαίνοντας συναντάμε τις φιγούρες των *capodecina*, ο οποίος ελέγχει τις δραστηριότητες δέκα ανδρών και *capo mandamento*, ο οποίος είναι ένα σύνολο τριών οικογενειών (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 2). Δίπλα τους είναι οι «συνεργάτες», οι οποίοι παρότι δεν είναι επίσημα μέλη, εξυπηρετούν τον αρχηγό, εκτελώντας εντολές, ακόμη και εγκληματικές ενώ στο εσωτερικό της οργάνωσης βρίσκονται τα κανονικά μέλη (Ardizzone, 2022, παρ. 1). Το επόμενο επίπεδο είναι αυτό της «οικογένειας» (Ardizzone, 2022, παρ. 1). Η «οικογένεια» αποτελεί τη βασική της μονάδα, όμως, σε αντίθεση με την Καλαβρική μαφία, ο όρος εδώ δεν αποτελεί ένα σύνολο ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς αίματος (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 2). Η οικογένεια της σικελικής μαφίας διοικείται από έναν εκλεγμένο εκπρόσωπο και ελέγχει μια συγκεκριμένη περιοχή (π.χ. ένα χωριό ή μια συνοικία πόλης) (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 2). Από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1950, η μαφία απέκτησε μια ανώτερη ιεραρχική δομή που ονομάζεται «Επιτροπή» ή «Κουπόλα» στην οποία συμμετέχουν οι αρχηγοί της οργάνωσης που βρίσκονται στις διάφορες επαρχίες του νησιού (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 3). Ο *capo mandamento*, είναι εκείνος που μεταφέρει ζητήματα στην «επιτροπή» δηλαδή το ανώτατο όργανο συντονισμού και λήψης αποφάσεων (Ardizzone, 2022, παρ. 1). Οι *capì mandamenti* είναι μέλη μιας επαρχιακής επιτροπής, ενώ πάνω από όλες τις περιφερειακές επιτροπές κυριαρχεί μία «Κουπόλα» στην οποία συμμετέχουν όλοι οι περιφερειακοί εκπρόσωποι (Catino, 2019, σ. 157 στο Battisti, 2022, σ. 5).

Πηγή εικόνας: <https://journals.openedition.org/qds/1533>

Στην Cosa Nostra ισχύουν αυστηροί κανόνες συμπεριφοράς και η είσοδος στην οργάνωση γίνεται κατόπιν «κλήσης», το άτομο προσεγγίζεται και προσκαλείται, με την έγκριση του αρχηγού της οικογένειας να συμμετάσχει στην εκτέλεση ορισμένων εγκληματικών πράξεων μαζί με μέλη της οργάνωσης (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 3). Το νέο μέλος εισάγεται συνήθως μέσω ενός τελετουργικού όπου δίνει έναν επίσημο όρκο πίστης στην οργάνωση μπροστά σε άλλους άνδρες τιμής (Battisti et al., 2022, σ. 5).

Η Camorra είναι η μαφιόζικη οργάνωση που γεννήθηκε στην Καμπανία, και συγκεκριμένα στη Νάπολη (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 2). Σε αντίθεση με τις άλλες ιταλικές μαφίες, έχει τις ρίζες της στο αστικό περιβάλλον, ανάμεσα στα λαϊκά στρώματα του πληθυσμού (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 2). Ορίζεται ως ένα σύστημα ικανό να διεισδύει σε κάθε επίπεδο της κοινωνίας, ασκώντας εκτεταμένο έλεγχο στην νόμιμη οικονομία μέσω άμεσης συμμετοχής σε επιχειρήσεις, εμπορικές δραστηριότητες, ακόμα και ολόκληρες παραγωγικές αλυσίδες (Anvisio Pubblico, n.d., παρ. 5). Η δομή της Καμόρα, σε σύγκριση με την Κόζα Νόστρα και την 'Ντράνγκετα, είναι ιστορικά πιο εκτεταμένη και λιγότερο συγκεντρωτική (Stasi, 2025, παρ. 7). Έχει μια διάσπαρτη δομή που αποτελείται από διαφορετικές ομάδες, οι οποίες δημιουργούνται είτε από την ανάπτυξη μικρότερων εγκληματικών ομάδων είτε από διαχωρισμούς που συμβαίνουν σε προϋπάρχοντες φατρίες (clans) (Deputati, n.d., παρ. 2). Στον κόσμο της Camorra δεν υπάρχει ανώτερη ιεραρχική δομή ικανή να αποτρέψει τις συγκρούσεις μεταξύ των διαφόρων εγκληματικών ομάδων όπως συμβαίνει στην Cosa Nostra και στην 'Ndrangheta (Camera dei Deputati, n.d., παρ. 2). Οι μόνες προσπάθειες οργάνωσης της Καμόρα με ιεραρχικές και κεντρικές δομές πραγματοποιήθηκαν κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 με τη Nuova Camorra Organizzata του Raffaele Cutolo, στη συνέχεια με τη Nuova Famiglia και τέλος με τη Nuova mafia campana (Catino, 1997, σ. 86). Όλες οι προσπάθειες, ωστόσο, απέτυχαν τραγικά, η Καμόρα δεν κατάφερε να δημιουργήσει ανώτερα επίπεδα συντονισμού και διοίκησης και φαίνεται δομικά ανίκανη να επιλύσει τις συγκρούσεις (Catino, 1997, σ. 86). Το πιο σημαντικό φαινόμενο στην εξέλιξη της Καμόρα είναι ο πολλαπλασιασμός των φατριών και των οικογενειών (Lamberti, 1994 στο Catino, 1997, σ. 86). Όπως δείχνει το παρακάτω διάγραμμα, στο εσωτερικό της Καμόρα είναι δυνατές συμμαχίες μεταξύ κλαν, συμφωνίες μη εχθροπραξίας, συνύπαρξη διαφορετικών κλαν εντός της ίδιας περιοχής ανά δραστηριότητα και ανά οικονομικό τομέα, αλλά απουσιάζει ένα ανώτερο επίπεδο συντονισμού (Catino, 1997, σ. 86).

Πηγή εικόνας: <https://journals.openedition.org/qds/1533>

Στην Ελλάδα, η δομή των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων δεν μοιάζει με τη δομή των μεγάλων και καλά στελεχωμένων διεθνών οργανώσεων που μπορούν να στρατολογήσουν μέλη και να καλύπτουν κενές θέσεις ανά πάσα στιγμή, προκειμένου να διασφαλιστεί η μακροχρόνια συνέχεια της δράσης τους (Ελληνική Αστυνομία, 2005, σ. 6). Αντίθετα, τείνουν να διαλύονται σχετικά εύκολα, είτε λόγω πίεσης από τις διωκτικές αρχές και περιβαλλοντικών αλλαγών, είτε εξαιτίας εσωτερικών προβλημάτων, όπως η απώλεια μελών ή εσωτερικές διαμάχες (Ελληνική Αστυνομία, 2005, σ. 6). Ωστόσο, ορισμένες οργανώσεις επιδεικνύουν αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα και σταθερότητα στον χρόνο όπως αποτελούν οι αλβανικές οργανώσεις, που δραστηριοποιούνται στα ναρκωτικά, τις ληστείες και τις κλοπές, οι τουρκικές, ιρακινές, κινεζικές και πακιστανικές, που εμπλέκονται στη παράνομη μετανάστευση, οι βουλγαρικές που ειδικεύονται στην παραχάραξη και πλαστογραφία, οι ουκρανικές και ρωσικές, που ασχολούνται με το λαθρεμπόριο τσιγάρων και οι ρουμανικές, που δραστηριοποιούνται στην εμπορία ανθρώπων και τις κλοπές (Ελληνική Αστυνομία, 2005, σ. 6). Αυτές οι οργανώσεις λειτουργούν με αυστηρή ιεραρχία και συγκεκριμένη δομή ενώ στη συνέχεια γίνονται και συγκρούσεις αναμεταξύ τους (KReport, 2023, παρ. 5). Δεν χειραγωγούν την οικονομία και τις τοπικές περιοχές όπως οι ιταλικές μαφίες αλλά εξυπηρετούνταν μέσα από το κομματικό πελατειακό σύστημα που έχει βαθιά τις ρίζες του στην ελληνική κοινωνία (Βιδάλη, 2021, παρ. 3). Έχουν χωρίσει γεωγραφικά τη κάθε

περιοχή και όλες οι ομάδες προσπαθούν να κυριαρχήσουν σε αυτές ενώ παράλληλα λειτουργούν με σκοπό το κέρδος (KReport, 2023, παρ. 5). Γεωγραφικά, οι εγκληματικές αυτές δραστηριότητες συγκεντρώνονται κυρίως στις δύο μεγαλύτερες αστικές περιοχές της χώρας, την Αττική και τη Θεσσαλονίκη (Ελληνική Αστυνομία, 2005, σ. 6). Παράλληλα, τα μέλη των οργανώσεων επεκτείνουν τη δράση τους σε άλλες περιοχές όταν αυτό εξυπηρετεί τους σκοπούς τους, με ιδιαίτερη έμφαση στα παραμεθόρια διαμερίσματα που γειτνιάζουν με άλλες χώρες, όπως τα νησιά του Αιγαίου και οι νομοί Έβρου, Φλώρινας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Άρτας, Σερρών και Καστοριάς (Ελληνική Αστυνομία, 2005, σ. 6). Στην κορυφή βρίσκονται κυρίως Έλληνες ενώ στη βάση αλλοδαποί όπως Ρουμάνοι, Γεωργιανοί, Αλβανοί και Ρώσοι, οι οποίοι στις περισσότερες των περιπτώσεων εκτελούν και τα συμβόλαια θανάτου (KReport, 2023, παρ. 6). Η δομή διακρίνεται σε ιεραρχική και επίπεδη ενώ σε κάποιες περιπτώσεις παραμένει αδιευκρίνιστη (Hellenic Police, 2005, σ. 5). Σε πολλές περιπτώσεις των οργανώσεων με ιεραρχική δομή, τα ηγετικά στελέχη έχουν ρόλο συντονιστή των εργασιών και αποφεύγουν να εμπλέκονται στη διακίνηση για να μη συλληφθούν (Ελληνική Αστυνομία, 2024, σ. 26). Αντίθετα, στις οργανώσεις με επίπεδη δομή, οι αποφάσεις λαμβάνονται συλλογικά ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί οι ομάδες με τη δομή αυτή (Ελληνική Αστυνομία, 2024, σ. 27).

5.2.2 Λειτουργικές μεταβολές Ιταλίας

Η ‘Ndrangheta επιβεβαιώνεται ως η ισχυρότερη ιταλική εγκληματική οργάνωση, με πλέον σταθερές ρίζες και εκτός Καλαβρίας (Polizia Moderna, 2025, παρ. 1). Διατηρεί το αρχικό μαφιόζικο μοντέλο και τον ισχυρό δεσμό με την περιοχή καταγωγής, από την οποία πηγάζουν οι στρατηγικές αποφάσεις (Polizia Moderna, 2025, παρ. 1). Οι συμμορίες, ικανές να συμμαχούν με Camorra και Cosa Nostra, επιδεικνύουν αυξανόμενο ενδιαφέρον για μεγάλα δημόσια έργα και δημόσιες συμβάσεις, χωρίς να εγκαταλείπουν τη βία παρά τη στροφή προς διαφθορά (Polizia Moderna, 2025, παρ. 1). Σε αντίθεση με τις άλλες μαφίες, η ‘Ndrangheta επιδεικνύει μια εξαιρετική τακτική ευελιξία, που εκφράζεται σε ισχυρή επιχειρηματική κλίση και πρωταγωνιστικό ρόλο στο διεθνές εμπόριο ναρκωτικών (Valeri, 2025, ενότητα 2), όπου σε διεθνές επίπεδο, διατηρεί άμεσες επαφές με τα καρτέλ της Νότιας Αμερικής (Polizia Moderna, 2025, παρ. 1). Οι έρευνες για την ‘Ντράνγκετα αποκαλύπτουν μια εκτεταμένη διείσδυση στους τομείς των κατασκευών, των μεταφορών, των διαδικτυακών τυχερών παιχνιδιών, των φρούτων και λαχανικών, του τουρισμού, του

εμπορίου καυσίμων, των αποβλήτων και της μεγάλης διανομής, τόσο στην Καλαβρία όσο και στο υπόλοιπο της χώρας (Valeri, 2025, ενότητα 2). Στο Βορρά, οι μαφιόζικες ομάδες εστιάζουν στις κατασκευές, στην εστίαση, την εφοδιαστική και τις νέες τεχνολογίες (Valeri, 2025, ενότητα 2). Η ικανότητά της να μιμείται τη νομιμότητα και την παρανομία παρουσιάζοντας τον εαυτό της ως αξιόπιστο οικονομικό εταίρο, της επιτρέπει να προσελκύει πολιτικούς και επιχειρηματίες, κατακτώντας χώρους οικονομικής και κοινωνικής εξουσίας (Valeri, 2025, ενότητα 2). Αποτελεί μία από τις πιο ύπουλες εγκληματικές οργανώσεις, διαθέτοντας δομή που της επιτρέπει να προσαρμόζεται στα πιο διαφορετικά περιβάλλοντα, εκμεταλλευόμενη κάθε ευκαιρία για να διεισδύει στον οικονομικό και θεσμικό ιστό (Valeri, 2025, ενότητα 2). Τα τελευταία χρόνια, ένας αυξανόμενος αριθμός μελών της έχει αρχίσει να συνεργάζεται με τη δικαιοσύνη, συμβάλλοντας έτσι, στην επιτυχή έκβαση των ερευνών (Valeri, 2025, ενότητα 2). Όμως, η 'Ντράνγκετα παραμένει ενωμένη, δεν εγκαταλείπει ποτέ την ομαδικότητα που την καθιστά άτρωτη στις αποδημητικές επιπτώσεις της δικαστικής δράσης κι έτσι το μεμονωμένο μέλος δεν καταρρέει επειδή αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συστήματος, της Καλαβρικής μαφίας (Corriere della Calabria, 2025, παρ. 3). Η εσωτερική συνοχή ενισχύεται περαιτέρω από «δεσμούς γέφυρας» με πολιτικά πρόσωπα, επιχειρηματίες και επαγγελματίες που συνεργάζονται, οι οποίοι είναι χρήσιμοι για την επέκταση του ελέγχου στα οικονομικά και διοικητικά κυκλώματα (Valeri, 2025, ενότητα 2). Σε πολλές οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές, η επιρροή της επιτρέπει να έχει πρόσβαση σε δημόσια κονδύλια και να διαταράσσει τις τοπικές πολιτικές ισορροπίες (Valeri, 2025, ενότητα 2). Η 'Ντράνγκετα δεν έχει εγκαταλείψει τη βία ως μέσο ελέγχου ενώ πολλές είναι επίσης οι πράξεις εκφοβισμού εναντίον διοικητικών στελεχών, δημοσιογράφων και επιχειρηματιών (Valeri, 2025, ενότητα 2). Η εκβίαση και η τοκογλυφία παραμένουν ως οι πιο διαδεδομένες μορφές πίεσης στον παραγωγικό ιστό (Valeri, 2025, ενότητα 2).

Η σικελική μαφία διατηρεί το επίπεδο βίας σε πολύ χαμηλά επίπεδα, αποφεύγοντας να προκαλέσει ανησυχία στην κοινή γνώμη, μεταξύ άλλων και για να επιτύχει καλύτερα τους στόχους της για πλουτισμό και απόκτηση νέων θέσεων εξουσίας (Anvisio Pubblico, n.d., παρ. 3). Στο πλαίσιο αυτό συνυπάρχουν δύο παράλληλες και επικαλυπτόμενες διαστάσεις: μία πιο ορατή και βίαιη που δρα «στους δρόμους» και μία πιο ύπουλη και λιγότερο εμφανής αλλά πιο ανησυχητική, που στρέφεται προς την οικονομία και τα χρηματοοικονομικά (Anvisio Pubblico, n.d., παρ. 5). Δίπλα σε εγκληματικές οργανώσεις που θα μπορούσαν να

χαρακτηριστούν, λόγω δομής και εγκληματικών δυνατοτήτων «κατώτερου επιπέδου», συγκεντρωμένες γύρω από μικρούς οικογενειακούς πυρήνες και προσανατολισμένες κυρίως στο λαθρεμπόριο ναρκωτικών και στον εκβιασμό, συνυπάρχουν μαφιόζικες οργανώσεις παλαιότερης παράδοσης, που εξελίχθηκαν σε πιο σύνθετες οργανωτικές δομές (Stasi, 2025, παρ. 7).

Οι εγκληματικές ομάδες της Καμόρα, υπό την ώθηση κοινών εγκληματικών συμφερόντων, τείνουν προς συμμαχίες που συχνά εδραιώνονται σε «καρτέλ» και υιοθετούν συστημικές στρατηγικές εντός του κοινωνικοοικονομικού πλαισίου στο οποίο δραστηριοποιούνται, ακόμα και πέρα από τις περιοχές παραδοσιακής επιρροής τους, ενεργώντας ως πραγματικές «μαφιόζικες επιχειρήσεις» (DIA, 2025, σ. 9). Έχουν πλέον αναπτύξει μεγάλη ικανότητα να διεισδύουν στις τοπικές διοικήσεις, κυρίως μέσω πρακτικών διαφθοράς, και να εισχωρούν στο νόμιμο οικονομικό σύστημα, με τη συμμετοχή συμπραττόντων επιχειρηματιών που συνωμοτούν και αξιοποιώντας την εμπειρογνομosύνη συνεργαζόμενων επαγγελματιών ή ακόμη και των λεγόμενων «λευκών περιλαίμιων» για να ξεπλύνουν τις τεράστιες ροές χρημάτων παράνομης προέλευσης (DIA, 2025, σ. 9). Επίσης, αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι έχουν αναπτύξει επίπεδο τεχνολογικής εμπειρίας με αποτέλεσμα να παρακάμπτουν τις παραδοσιακές μεθόδους παρακολούθησης και να ξεπλένουν βρώμικο χρήμα με εξελιγμένες ψηφιακές διαδικασίες μέσω διεθνών τριγωνικών συναλλαγών (DIA, 2025, σ. 9).

5.2.3 Λειτουργικές μεταβολές Ελλάδας

Στην Ελλάδα, τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης χρησιμοποιούν τον όρο «ελληνική μαφία», αλλά σύμφωνα με τη Σοφία Βιδάλη, καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ο πιο κατάλληλος όρος είναι «οργανωμένο έγκλημα», το οποίο είναι κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο δεν εμφανίστηκε ξαφνικά από το πουθενά (Stamatoukou, 2024, παρ. 3). Τη δεκαετία του 1990, το οργανωμένο έγκλημα ταυτίστηκε αρχικά με εκβιασμούς και προστασία στα μαγαζιά της νύχτας (KReport, 2023, παρ. 5). Κατόπιν οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες επεκτάθηκαν και σε άλλες δραστηριότητες όπως εμπόριο ναρκωτικών, στο εμπόριο ανθρώπων, λαθρεμπόριο τσιγάρων και πετρελαιοειδών, εμπόριο όπλων, πορνεία, λέσχες, καζίνα καθώς και συμβόλαιο θανάτου (KReport, 2023, παρ. 5). Σύμφωνα με τις εκθέσεις της Ελληνικής

Αστυνομίας της τελευταίας δεκαετίας (2015-2025), οι εγκληματικές ομάδες παραμένουν ολιγομελείς, ενώ μόνο ένα 10% αναφέρεται ως εγκληματικό δίκτυο με μέλη άνω των 12 μελών (Ελληνική Αστυνομία, 2025, σ. 5). Το κέρδος των εγκληματικών ομάδων προέρχεται κυρίως από παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, ενώ ακολουθούν κατά σειρά οι απάτες, οι κλοπές και διαρρήξεις, το λαθρεμπόριο, οι παραβάσεις που αφορούν αρχαιότητες και διανοητική ιδιοκτησία, οι κλοπές οχημάτων, οι εκβιασμοί, οι ληστείες, η παράνομη μετανάστευση, η πλαστογραφία και τέλος η παραχάραξη (Ελληνική Αστυνομία, 2025, σ. 5). Παράλληλα, οι εγκληματικές ομάδες αξιοποιούν ολοένα και πιο εντατικά το διαδίκτυο και τις σύγχρονες τεχνολογίες, τόσο για να διευκολύνουν την παράνομη δράση τους όσο και για να εντοπίζουν και να παγιδεύουν πιθανά θύματα ή «πελάτες» (Ελληνική Αστυνομία, 2025, σ. 5).

Περαιτέρω, προκειμένου να δραστηριοποιηθεί κάποιος στα ανώτατα κλιμάκια του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα χρειάζεται τις κατάλληλες διασυνδέσεις, στην αστυνομία, στα τελωνεία, στις φορολογικές αρχές και σε άλλους κρατικούς μηχανισμούς (Κουκουμάκας, 2025, παρ. 5) λ.χ. κατόπιν αιτήματος συγκεκριμένου επιχειρηματία, άτομα της επιλογής του τοποθετήθηκαν σε δύο βασικά τμήματα της αστυνομίας, με αυτόν τον τρόπο αυτοί οι άνθρωποι διασφάλισαν ότι κανείς δεν θα τους ενοχλήσει (Κουκουμάκας, 2025, παρ. 7). Αυτή η κουλτούρα εντός της ελληνικής αστυνομίας υπάρχει εδώ και πάρα πολλά χρόνια (Κουκουμάκας, 2025, παρ. 7). Πρόσφατο παράδειγμα οργανωμένης εγκληματικής ομάδας που αναδεικνύει σαφή ιεραρχική δομή, διακριτούς ρόλους, διείσδυση στο κράτος, νομιμοποίηση εσόδων και συνεχή δραστηριότητα μέχρι και σήμερα, αποτελεί εκείνο που εκμεταλλεύτηκε διαδικαστικά κενά κατά την υποβολή Ενιαίων Αιτήσεων Ενίσχυσης (ΕΑΕ) στο πλαίσιο της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) της ΕΕ, χρησιμοποιώντας πλαστά ή παραπλανητικά έγγραφα για να διεκδικήσουν γεωργικές επιδοτήσεις από τον Οργανισμό Πληρωμών και Ελέγχου για την Καθοδήγηση και την Εγγύηση της Κοινοτικής Ενίσχυσης (ΟΠΕΚΕΠΕ) (ΕΡΡΟ, 2025, παρ. 2). Τα μέλη της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας είναι επίσης ύποπτα για ψευδή δήλωση γεωργικών εκτάσεων και βοσκοτόπων που δεν τους ανήκαν ή δεν πληρούσαν τα κριτήρια επιλεξιμότητας (ΕΡΡΟ, 2025, παρ. 3). Φαίνεται να διόγκωσαν τον αριθμό των ζώων τους προκειμένου να αυξήσουν τα δικαιώματά τους για επιδοτήσεις (ΕΡΡΟ, 2025, παρ. 3). Για να αποκρύψουν την παράνομη προέλευση των εσόδων, οι ύποπτοι φέρεται να εξέδωσαν πλαστά τιμολόγια, να διοχέτευαν τα χρήματα μέσω πολλαπλών τραπεζικών λογαριασμών

και να τα ανακάτεψαν με νόμιμα έσοδα (EPPO, 2025, παρ. 3). Μέρος των καταχρασθέντων χρημάτων φέρεται να δαπανήθηκε σε είδη πολυτελείας, ταξίδια και οχήματα, προκειμένου να μετατραπούν τα κεφάλαια σε νόμιμα περιουσιακά στοιχεία (EPPO, 2025, παρ. 3).

Στο πλαίσιο της εμπειρικής τεκμηρίωσης της παρούσας εργασίας, αξιοποιήθηκαν τα στατιστικά δεδομένα που δημοσιεύονται ετησίως στις Εκθέσεις για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα της Ελληνικής Αστυνομίας για την περίοδο 2015-2024.

Έτος	Αριθμός ΟΕΟ	Αριθμός μελών	Ποσοστό εγχώριων ΟΕΟ	Ποσοστό αλλοδαπών ΟΕΟ	Εκτιμώμενο Ετήσιο Συνολικό Κέρδος	Κύριες δραστηριότητες ΟΕΟ
2015	356	-	64%	-	85.000.000	Λαθρεμπόριο ναρκωτικών, μεταναστών, εγκλήματα κατά ιδιοκτησίας, εμπόριο ανθρώπων, εκβιάσεις, απάτες, πλαστογραφίες, διακίνηση όπλων, παραχάραξη, λαθρεμπόριο πολιτιστικών αγαθών
2016	358	3.652	68%	30%	110.000.000	Λαθρεμπόριο ναρκωτικών, μεταναστών, εγκλήματα κατά ιδιοκτησίας, εμπόριο ανθρώπων, εκβιάσεις, απάτες, πλαστογραφίες, διακίνηση όπλων, παραχάραξη, λαθρεμπόριο πολιτιστικών αγαθών
2017	356	2.797	78%	22%	80.000.000	Λαθρεμπόριο ναρκωτικών, μεταναστών, εγκλήματα κατά ιδιοκτησίας, εμπόριο ανθρώπων, εκβιάσεις, απάτες, πλαστογραφίες, διακίνηση όπλων, παραχάραξη, λαθρεμπόριο πολιτιστικών αγαθών
2018	334	2.688	70,36%	29,64%	77.000.000	παράνομη διακίνηση μεταναστών, διακίνηση ναρκωτικών, εμπόριο ανθρώπων, εκβιάσεις, οργανωμένες απάτες, πλαστογραφία, διακίνηση όπλων, παραχάραξη, παράνομο πολιτιστικών αγαθών
2019	375	2.837	68%	32%	91.440.000	παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, λαθρεμπόριο, κλοπές, εκβιάσεις, απάτες, παράνομη μετανάστευση, ληστείες, κλοπές τροχοφόρων, πλαστογραφία, παραχάραξη
2020	344	2.501	70%	30%	242.648.300	λαθρεμπόριο, κλοπές, απάτες, κλοπές τροχοφόρων, ληστείες, παράνομη μετανάστευση, πλαστογραφία, εκβιάσεις
2021	358	2.538	50,56%	30,73%	130.000.000	παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, λαθρεμπόριο, διαρρήξεις, απάτες, πλαστογραφία, παράνομη μετανάστευση, κλοπές τροχοφόρων, ληστείες
2022	342	2.549	51,75%	30,12%	158.000.000	παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, διαρρήξεις, απάτες, παράνομη μετανάστευση, λαθρεμπόριο, παράνομη διακίνηση απομνημικών, πλαστογραφία, ληστείες, εκβιάσεις, κλοπές τροχοφόρων
2023	424	2.922	50,78%	29,09%	219.000.000	παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, απάτες, παραβάσεις διανοητικής ιδιοκτησίας, παράνομη μετανάστευση, λαθρεμπόριο, κλοπές-διαρρήξεις, πλαστογραφία, ληστείες, κλοπές τροχοφόρων, εκβιάσεις
2024	510	3.469	51,96%	26,86%	181.000.000	παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, απάτες, διαρρήξεις, λαθρεμπόριο, παραβάσεις αρχαιοτήτων, διανοητικής ιδιοκτησίας, κλοπές τροχοφόρων, εκβιάσεις, ληστείες, παράνομη μετανάστευση, πλαστογραφία, παραχάραξη

Ο παραπάνω πίνακας δημιουργήθηκε για να συνοψίσει τα κύρια ποιοτικά χαρακτηριστικά του φαινομένου για κάθε έτος και περιλαμβάνει έξι στήλες: στην πρώτη αναφέρεται το έτος αναφοράς (για το έτος 2025 δεν υπήρχαν στοιχεία έως τη συγγραφή της παρούσας), στη δεύτερη καταγράφεται ο συνολικός αριθμός των οργανωμένων εγκληματικών οργανώσεων, στη τρίτη στήλη αναφέρεται ο αριθμός των μελών (όπου υπάρχει), στη τέταρτη στήλη ως εγχώριες ΟΕΟ εννοούμε εκείνες τις ομάδες οι οποίες κατά την συντριπτική πλειοψηφία

συμμετέχουν ημεδαποί, στη πέμπτη στήλη ορίζεται το ποσοστό των αλλοδαπών ΟΕΟ (αλβανικών, βουλγαρικών κ.λπ.) που δρουν στη χώρα μας, στην έκτη στήλη έχουμε τα εκτιμώμενα ετήσια συνολικά κέρδη των ΟΕΟ (δεν υπάρχει ακριβής προσδιορισμός) και στη τελευταία στήλη βρίσκονται οι δραστηριότητες από τις οποίες προέκυψε το μεγαλύτερο ποσοστό των ετησίων κερδών. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι τα στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύονται από την Ελληνική Αστυνομία αναφορικά με το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, επικεντρώνονται κυρίως σε αριθμητικά δεδομένα και δεν αντικατοπτρίζουν βασικά ποιοτικά στοιχεία των δραστών, των θυμάτων, του σωφρονιστικού συστήματος και της απονομής δικαιοσύνης (Βιδάλη, 21/05/2025). Ειδικότερα, συνοψίζονται οι κύριες μεταβολές βάσει των εκθέσεων Ελληνικής Αστυνομίας (2015-2025) ως εξής:

- 1) Δραματική αύξηση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων (+43%). Συγκεκριμένα, από 356 ομάδες το 2015 σε 510 το 2024. Η μεγαλύτερη άνοδος καταγράφεται στα έτη 2023 έως 2024, γεγονός που υποδηλώνει είτε πραγματική διόγκωση του φαινομένου είτε βελτίωση των μηχανισμών εντοπισμού μετά τη δημιουργία της ΔΑΟΕ.
- 2) Εκρηκτική αιχμή κερδών το 2020 (242,6 εκατομμύρια ευρώ): Το 2020 τα εκτιμώμενα κέρδη είναι σχεδόν τριπλάσια σε σχέση με το 2018. Το φαινόμενο συνδέεται άμεσα με την πανδημία COVID-19, όπου οι ΟΕΟ εκμεταλλεύτηκαν τα κενά ελέγχου, επεκτείνοντας το λαθρεμπόριο, τις απάτες και τις κλοπές με τη βοήθεια της τεχνολογίας. Τα επόμενα χρόνια τα κέρδη ομαλοποιούνται, ωστόσο, παραμένουν υψηλότερα από τα προ-πανδημίας επίπεδα.
- 3) Πτώση του ποσοστού των εγχώριων ΟΕΟ: Από 78% το 2017 σε 52% το 2024. Αυτή είναι η πιο σημαντική ποιοτική μεταβολή καθώς το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα γίνεται ολοένα πιο διεθνοποιημένο, με αλλοδαπές ομάδες να σταθεροποιούνται γύρω στο 27-30%.
- 4) Αύξηση μελών: Από περίπου 2.700 μέλη το 2017-2018 σε 3.469 το 2024. Η αύξηση αυτή ύψους 29% συνοδεύει αναλογικά την αύξηση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων.

5.3. Κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις στην Ιταλία (2015-2025)

5.3.1 Μεταναστευτικές ροές

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, αλλά τα τελευταία χρόνια έχει προσελκύσει αυξανόμενη διεθνή προσοχή (Antonopoulos & Winterdyk, 2006, σ. 439). Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, η Ελλάδα αποτελεί μοναδική περίπτωση λόγω της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και γεωγραφικής της θέσης (Antonopoulos & Winterdyk, 2006, σ. 439). Υπάρχουν τρεις κατηγορίες παραγόντων που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της παράνομης διακίνησης μεταναστών στην Ελλάδα: παράγοντες ώθησης, παράγοντες έλξης και παράγοντες διευκόλυνσης (Antonopoulos & Winterdyk, 2006, σ. 451). Σε κάθε εγκληματική ομάδα λαθρεμπορίου μεταναστών υπάρχουν συγκεκριμένα καθήκοντα καθώς οι στρατολογητές είναι γνωστοί στις τοπικές κοινότητες τόσο στις χώρες καταγωγής όσο και στις χώρες διέλευσης (Antonopoulos & Winterdyk, 2006, σ. 451). Οι μετανάστες διακινούνται με τα πόδια, με αυτοκίνητα, φορτηγά και μοτοσικλέτες, καθώς και με θαλάσσια σκάφη (Antonopoulos & Winterdyk, 2006, σ. 451).

Η Ευρώπη υπήρξε πάντα ελκυστικός προορισμός για τους μετανάστες, αλλά με τις συγκρούσεις που ξέσπασαν στη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν, η ήπειρος είδε τον αριθμό των προσφύγων που έφταναν να αυξάνεται ήδη από το 2010 (OCCRP, 2022, παρ. 5). Η εισροή κορυφώθηκε το 2015, όταν περίπου 3,5 εκατομμύρια άνθρωποι συρρέυσαν στην Ευρώπη αναζητώντας άσυλο (OCCRP, 2022, παρ. 5). Έτσι, ομάδες διακινητών ανθρώπων εμφανίστηκαν για να εκμεταλλευτούν την προσφυγική κρίση (OCCRP, 2022, παρ. 6).

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας την καθιστά κρίσιμο σημείο διέλευσης για το οργανωμένο έγκλημα, ιδίως όσον αφορά τη διακίνηση ανθρώπων, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και το εμπόριο όπλων (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 6). Η κυβέρνηση έχει ενισχύσει την ασφάλεια των συνόρων, χρησιμοποιώντας τεχνολογία παρακολούθησης, εγκαθιστώντας συνοριακά φράγματα και επεκτείνοντας τις ακτοφυλακές (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 6). Ωστόσο, το Αιγαίο παραμένει σημείο-κλειδί για την παράτυπη μετανάστευση, επιβαρύνοντας του πόρους της Ελλάδας (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 6).

5.3.2 Πανδημία COVID-19

Ο όρος «επιδημία» αναφέρεται σε «κακό ή βλάβη που εξαπλώνεται» και ο όρος «πανδημία» σε επιδημία «που επεκτείνεται σε πολλές χώρες», οπότε το οργανωμένο έγκλημα και ο COVID-19 αποτελούν δύο πανδημίες (Souto, 2023, σ. 43). Η πανδημία του COVID-19 οδήγησε σε πρωτοφανείς παγκόσμιες προκλήσεις, ανθρώπινη οδύνη και οικονομική δυσπραγία (FATF, 2020, παρ. 1). Γέννησε επίσης μια σειρά εγκλημάτων που σχετίζονται με τον COVID-19, τα οποία δημιούργησαν νέες πηγές εσόδων για τα εγκληματικά δίκτυα (FATF, 2020, παρ. 1). Αυτές περιλαμβάνουν αυξανόμενες περιπτώσεις παραποίησης ιατρικών αγαθών, κυβερνοέγκλημα, επενδυτική απάτη, απάτη φιλανθρωπικών οργανισμών και κατάχρηση μέτρων οικονομικής τόνωσης (FATF, 2020, παρ. 2).

Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες (ΟΕΟ) έχοντας την ικανότητα να διεισδύουν στη νόμιμη οικονομία, κάτι που σχετίζεται με την οικονομική κρίση που προκάλεσε η πανδημία COVID-19, στόχευσαν στις επενδύσεις της ελληνικής κυβέρνησης για την κάλυψη περίθαλψης και τη στήριξης της οικονομίας της (Aziani et al, 2021, σ. 115). Η άσκηση παράνομης διακυβέρνησης από τις ΟΕΟ από την έναρξη της πανδημίας αποτέλεσε αντικείμενο έντονων συζητήσεων από διεθνείς και υπερεθνικούς οργανισμούς, ακαδημαϊκούς και ακτιβιστές (Aziani et al, 2021, σ. 115). Αυτό αναδεικνύει τις αποτυχίες της κυβέρνησης και μειώνει τη νομιμοποίησή της, καθιστώντας ευκολότερο για τις ΟΕΟ να συνεχίζουν τις δραστηριότητες στο μέλλον (Aziani et al, 2021, σ. 130).

Στην Ελλάδα, όταν έκλεισαν τα μαγαζιά εξαιτίας του lockdown, τα έσοδα μειώθηκαν και η «πίτα» μεταξύ των εγκληματικών ομάδων έπρεπε να μοιραστεί ξανά, ενώ παράλληλα η κάθε ομάδα προσπαθούσε να κρατήσει το μεγαλύτερο για αυτή κομμάτι (Έθνος/Newsroom, 2021, παρ. 1). Η κάθε συμμορία αποτελούνταν από 10-15 άτομα και έχει χωρίσει την Αττική σε τρία γεωγραφικά μέρη (Έθνος/Newsroom, 2021, παρ. 2). Η πανδημία έδωσε έδαφος για να γίνουν περισσότερα ξεκαθαρίσματα μεταξύ των πρωτοκλασάτων στελεχών της νύχτας (Έθνος/Newsroom, 2021, παρ. 10).

5.3.3 Πράσινη ανάπτυξη και ΑΠΕ ως νέο πεδίο εγκληματικής διείσδυσης

Η περιβαλλοντική ή «πράσινη» διαφθορά είναι εξαιρετικά κερδοφόρα, ενώ ο κίνδυνος τιμωρίας είναι σχετικά χαμηλός (Silk, 2025, παρ. 1). Σε σύγκριση με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες, τα θύματα των περιβαλλοντικών εγκλημάτων είναι ιδιαίτερα δύσκολο να

εντοπιστούν, καθώς η ζημιά επηρεάζει τη βιοποικιλότητα και το περιβάλλον, ενώ τους ανθρώπους συχνά μόνο έμμεσα (Silk, 2025, παρ. 1). Οι επιπτώσεις μπορεί να είναι διασυννοριακές με την πάροδο του χρόνου (Silk, 2025, παρ. 1).

Από την άλλη πλευρά, η εγκληματικότητα απειλεί και την ταχύτητα της τόσο αναγκαίας μετάβασης στις πράσινες τεχνολογίες (Silk, 2025, παρ. 7). Καθώς οι επενδύσεις αυξάνονται, αυξάνονται και οι κίνδυνοι: όπου συγκεντρώνονται τα χρήματα και η εξουσία, εκεί συγκεντρώνεται και το δυναμικό κατάχρησης (Silk, 2025, παρ. 7). Πέρα από την άμεση περιβαλλοντική ζημία, το περιβαλλοντικό έγκλημα υπονομεύει τις διοικητικές δομές που είναι επιφορτισμένες με την υλοποίηση της μετάβασης (Silk, 2025, παρ. 7). Και για να γίνουν τα πράγματα χειρότερα, παρέχει ροές εσόδων χαμηλού κινδύνου που ενισχύουν άλλα οργανωμένα εγκλήματα, όπως η διακίνηση ναρκωτικών ή η εμπορία ανθρώπων, καθώς οι περισσότερες εγκληματικές οργανώσεις δεν περιορίζονται σε έναν μόνο τύπο παράνομης δραστηριότητας (Silk, 2025, παρ. 7).

Τα εγκλήματα που αφορούν μη ανανεώσιμους πόρους και ιδίως το λαθρεμπόριο καυσίμων, έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια (ENACT/GI-TOC, 2025, σσ. 4-5). Οι υψηλές τιμές καυσίμων στην Ελλάδα δημιουργούν ζήτηση για παράνομα εισαγόμενα καύσιμα που συνδέονται συχνά με το οργανωμένο έγκλημα (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Η ελληνική μαφία ασκεί σημαντικό έλεγχο στα δίκτυα λαθρεμπορίου καυσίμων, εμπλεκόμενη σε φορολογική απάτη και νομιμοποίηση εσόδων (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Παράνομες αποστολές πετρελαίου από χώρες υπό κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένων της Ρωσίας και του Ιράν, διέρχονται από την Ελλάδα (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5).

Όπως επισημαίνεται στην Αξιολόγηση Απειλών Σοβαρού και Οργανωμένου Εγκλήματος της ΕΕ για το 2025 (EU-SOCTA), το περιβαλλοντικό έγκλημα αποτελεί αυξανόμενη απειλή, που συνδέεται με πλαστογραφία εγγράφων, διαφθορά και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (Europol, 2026, παρ. 10). Η παγκόσμια επιχείρηση με την κωδική ονομασία *Gustos Viridis*, που πραγματοποιήθηκε μεταξύ Ιανουαρίου και Δεκεμβρίου 2025 σε πέντε ηπείρους και ηγήθηκε η Europol σε συνεργασία με εταίρους από 71 χώρες (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας) και διεθνείς οργανισμούς, είχε ως στόχο την σημαντική αποδυνάμωση των εγκληματικών δικτύων που εμπλέκονται σε περιβαλλοντικά εγκλήματα, παράνομη διακίνηση αποβλήτων, ρύπανση, ξέπλυμα χρήματος, φοροδιαφυγή και διαφθορά (U.S. Department of Justice, 2026, παρ. 1-2). Η επιχείρηση *Gustos Viridis*

στέλνει ένα σαφές μήνυμα: η εκμετάλλευση του περιβάλλοντος με σκοπό το κέρδος δεν θα μείνει ατιμώρητη (Europol, 2026, παρ. 10).

5.3.4 Ψηφιοποίηση/κυβερνοέγκλημα

Το κυβερνοέγκλημα αποτελεί μια νέα και ταχέως αναπτυσσόμενη κατηγορία εγκλημάτων στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 7). Αφορά εγκλήματα που διαπράττονται με τη βοήθεια της τεχνολογίας και του διαδικτύου και προκαλούν παράνομες εισβολές όπως μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε δίκτυα υπολογιστών, κινητά τηλέφωνα και tablet, τη συλλογική προσωπικών πληροφοριών κ.λπ. (Di Nicola, 2022, σ. 5). Έτσι, πολλά παραδοσιακά εγκλήματα έχουν δώσει τη «σκυτάλη» σε «υβριδικά εγκλήματα στον κυβερνοχώρο» ανοίγοντας εντελώς νέες δυνατότητες (Di Nicola, 2022, σ. 6). Οι δράστες εκμεταλλεύτηκαν την πανδημία του COVID-19 προσαρμόζοντας τις μεθόδους της εγκληματικής τους δράσης στη νέα κατάσταση (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 7). Ένα μεγάλο ποσοστό, που φτάνει το 40% του συνολικού αριθμού εγκλημάτων στην Ελλάδα, σχετίζεται με την ηλεκτρονική απάτη (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5). Οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν παράνομες μεταφορές χρημάτων μέσω τραπεζικών συστημάτων και απάτες που σχετίζονται με την αγορά προϊόντων (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5).

Επίσης, μια άλλη γνωστή απάτη στην Ελλάδα είναι το phishing μέσω e-mail και μηνυμάτων (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5). Σε αυτό το μήνυμα ο απατεώνας παρουσιάζεται ως αξιόπιστη πηγή, για να εξαπατήσει τους παραλήπτες, ώστε να αποκαλύψουν ευαίσθητες πληροφορίες ή να κατεβάσουν κακόβουλο λογισμικό (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5). Χρησιμοποιείται συχνά με πιο ποικίλες διαδικασίες, όπως π.χ. ένας χρήστης ακολουθεί έναν σύνδεσμο από μια διαφήμιση ή ένα e-mail και καταλήγει σε μια σελίδα όπου του ζητείται να εισαγάγει προσωπικές πληροφορίες και στοιχεία τραπεζικής κάρτας (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5). Μόλις αποκτήσουν αυτές τις πληροφορίες μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν για να κλέψουν χρήματα από το λογαριασμό του θύματος (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5). Το μοντέλο «Sim Swapping» εντοπίστηκε επίσης πολλές φορές (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5). Οι δράστες σε αρκετές περιπτώσεις αποκτούν πρόσβαση στους υπολογιστές των θυμάτων και κλέβουν τα ονόματα χρήστη και τους κωδικούς πρόσβασης τους σε πλατφόρμες web banking (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5). Με αυτόν

τον τρόπο παρακάμπτουν τις διαδικασίες ασφαλείας του ηλεκτρονικού τραπεζικού συστήματος και αποσπούν μεγάλα χρηματικά ποσά από τα θύματα (Georgiou & Maspero, 2022, σ. 5).

5.4. Κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα (2015-2025)

5.4.1 Μεταναστευτικές ροές

Πίσω από τις μεταναστεύσεις (εξαναγκαστικές ή για εργασιακούς λόγους), δραστηριοποιούνται σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο διακρατικά εγκληματικά δίκτυα, τα οποία εκμεταλλεύονται τα νομοθετικά κενά και τις διαμάχες σχετικά με τις μεταναστευτικές πολιτικές των επιμέρους χωρών και των υπερεθνικών οργανισμών, προκειμένου να αποκομίσουν άμεσο κέρδος (Oddi, 2025, σ. 3). Αυτές οι ομάδες δραστηριοποιούνται τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες διέλευσης και άφιξης (Oddi, 2025, σ. 3).

Η Ιταλία κατατάσσεται 11^η στον κόσμο ως προς τον αριθμό των διεθνών μεταναστών (Oddi, 2025, σ. 3). Στο ιταλικό έδαφος δραστηριοποιούνται πολυάριθμες εγκληματικές οργανώσεις, τόσο εγχώριες όσο και ξένες (Oddi, 2025, σ. 3). Ταυτόχρονα, με τις εξελίξεις των μεταναστευτικών ροών από και προς την Ιταλία, αυτές οι ομάδες έχουν αναπτύξει συγκεκριμένες στρατηγικές με στόχο την εκμετάλλευση των μεταναστών, μέσω της χρήσης βίας, απειλών και μεθόδων διαφθοράς (Oddi, 2025, σ. 3).

Η Ιταλία αποτελεί ιδανικό περιβάλλον, καθώς βρίσκεται στο κέντρο σημαντικών μεταναστευτικών διαδρομών και είναι χώρα στην οποία έχουν εδραιωθεί διάφορες οργανωμένες εγκληματικές ομάδες (Oddi, 2025, σ. 3). Τα φαινόμενα που παρουσιάστηκαν ήταν ουσιαστικά τέσσερα: η παράνομη εργασιακή μεσιτεία (caporalato), η πορνεία, η επαιτεία και η εκμετάλλευση των διανομέων, το λεγόμενο «ψηφιακό caporalato» (Oddi, 2025, σ. 4). Ωστόσο, εκτός από τον αριθμό των μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή και στον αριθμό των αλλοδαπών που διαμένουν στην Ιταλία (Oddi, 2025, σ. 7). Το 2024, οι αλλοδαποί στην Ιταλία ανέρχονταν σε 5.8 εκατομμύρια, ποσοστό που αντιστοιχεί περίπου στο 10% του πληθυσμού (Oddi, 2025, σ. 7). Ο αριθμός των αλλοδαπών στην Ιταλία παρουσιάζει αύξηση, επιβεβαιώνοντας μια μακροπρόθεσμη δημογραφική τάση, η οποία δείχνει ότι ο πληθυσμός ιταλικής υπηκοότητας μειώνεται και ο πληθυσμός των αλλοδαπών αυξάνεται (Oddi, 2025, σ. 7). Εν γένει, η μετανάστευση στην Ιταλία αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο που δεν μπορεί να

περιοριστεί σε μια απλή καταμέτρηση του αριθμού των μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα ή των αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα (Oddi, 2025, σ. 7).

5.4.2 Πανδημία COVID-19

Η υγειονομική κρίση COVID-19 προκάλεσε καταστροφικές συνέπειες τόσο στην υγεία των ανθρώπων όσο και στην σταθερότητα του οικονομικού συστήματος (DIA, 2020, σ. 7). Η έκτακτη κατάσταση επέβαλε, σε όλα τα θεσμικά επίπεδα, την ανάγκη παρακολούθησης της εξέλιξης των γεγονότων, με τη συνειδητοποίηση ότι η διαδικασία υπέρβασης της έκτακτης κατάστασης, εάν δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα, μπορεί να αποτελέσει μια επιπλέον ευκαιρία επέκτασης της εγκληματικής οικονομίας (DIA, 2020, σ. 7).

Εκ πρώτης όψεως, οι μαφίες, ακριβώς λόγω της εξαιρετικής ικανότητάς τους να προσαρμόζονται και να αναγεννούνται, έχουν αποδείξει με τα χρόνια στις παράνομες και νόμιμες αγορές, ότι μπορούν να επωφελούνται στο μέγιστο βαθμό (Amerio & Sergi, 2020, παρ. 2). Είναι σκόπιμο να επισημανθεί ότι η πανδημία του κορονοϊού παρουσιάζει προφανείς ομοιότητες με γεγονότα του παρελθόντος, όπως χρηματοπιστωτικές κρίσεις, καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές, συγκρούσεις και ραγδαίες γεωπολιτικές αλλαγές (Amerio & Sergi, 2020, παρ. 3).

Στην Ιταλία λόγω των περιοριστικών μέτρων κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ο συνολικός αριθμός των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν μειώθηκε σημαντικά, ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της περιουσίας (Amerio & Sergi, 2020, παρ. 4). Αυτές οι μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες αναδιαμόρφωσαν αναγκαστικά τους τομείς της παράνομης οικονομίας παρανομίας, επηρεάζοντας καθοριστικά τη διάπραξη ορισμένων ειδών εγκλημάτων έναντι άλλων (λ.χ. επενδύσεις στον τομέα της υγείας, εταιρικές απάτες, απάτες σχετικά με τα επιδόματα διατροφής και φυσικά, διαφθορά) (Amerio & Sergi, 2020, παρ. 7). Οι εγκληματικές οργανώσεις στην Ιταλία προσπάθησαν να αποκτήσουν δημόσιες συμβάσεις που σχετίζονταν με τον τομέα της υγείας όπου λόγω του κατεπείγοντος δεν είχαν τον απαιτούμενο έλεγχο, με ευρωπαϊκά κονδύλια που διατίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την ανάκαμψη των οικονομιών της ζώνης του ευρώ που πλήγηκαν σοβαρά από την υγειονομική κρίση (Nazzaro, 2021, παρ. 2). Επιπλέον, με τους οικονομικούς πόρους που είχαν στη διάθεσή τους οι μαφιόζικες οργανώσεις εξαγόρασαν ιταλικές επιχειρήσεις, μεγάλες ή μεσαίου μεγέθους οι οποίες είχαν προβλήματα ρευστότητας προκειμένου να

διεισδύσουν στη νόμιμη οικονομία και να επιτύχουν τους εγκληματικούς τους σκοπούς (Nazzaro, 2021, παρ. 2). Εντωμεταξύ, οι ενισχύσεις που δόθηκαν για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, διαπιστώθηκε ότι αποκτήθηκαν από πρόσωπα συνδεδεμένα με το οργανωμένο έγκλημα που δεν είχαν δικαίωμα να τις λάβουν (Nazzaro, 2021, παρ. 2). Ειδικά σε τέτοια περιβάλλοντα κρίσης, η 'Ντράνγκετα εκμεταλλεύεται τα μέτρα οικονομικής στήριξης, εισχωρώντας σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσκολίες μέσω δανείων ή επιδομάτων, με στόχο το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και την ανάληψη του ελέγχου της επιχείρησης (Valeri, 2025, ενότητα 2). Αυτό το *modus operandi* μολύνει τη νόμιμη οικονομία και υπομονεύει τον υγιή ανταγωνισμό (Valeri, 2025, ενότητα 2). Οι εμπλεκόμενοι επιχειρηματίες δεν είναι πάντοτε θύματα, πολλοί επιλέγουν την «εθελοντική τύφλωση», προτιμώντας να αγνοούν την παρουσία της μαφίας για λόγους συμφέροντος, συμβάλλοντας έτσι στην εδραίωση της εγκληματικής εξουσίας (Valeri, 2025, ενότητα 2).

5.4.3 Πράσινη οικονομία και ΑΠΕ ως νέο πεδίο εγκληματικής διείσδυσης

Ο περιβαλλοντικός τομέας αποτελεί προνομιακό πεδίο ενδιαφέροντος για το οργανωμένο έγκλημα, προκειμένου να αποκομίζει κέρδη μέσω κερδοσκοπικών πρακτικών στις λεγόμενες «ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», όπως τα φωτοβολταϊκά, η αιολική ενέργεια και η βιομάζα (Di Benedetto, 2023, παρ. 1). Πρόκειται για έναν τομέα που ενισχύεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση με στόχο την προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας (Di Benedetto, 2023, παρ. 1). Σε αυτό το πλαίσιο, το οργανωμένο έγκλημα, το οποίο ανέκαθεν εκμεταλλευόταν το έδαφος και το περιβάλλον για τις παράνομες δραστηριότητές του, βλέπει την ανάπτυξη της πράσινης οικονομίας την ευκαιρία να ανακυκλωθεί και να διεισδύσει ολόένα και περισσότερο στον ιστό της νόμιμης οικονομίας (Di Benedetto, 2023, παρ. 1).

Το κανονιστικό πλαίσιο στην Ιταλία που διέπει τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι ασαφές και κατακερματισμένο, γεγονός που ευνοεί παράνομες συμπεριφορές, ιδίως σε περιοχές όπου υπάρχει ισχυρή παρουσία οργανωμένου εγκλήματος, ικανή να ασκεί άμεσα ή έμμεσα έλεγχο στο έδαφος (Di Benedetto, 2023, παρ. 3). Οι εγκληματικές οργανώσεις μπορούν να διευκολύνουν την κατασκευή μονάδων παραγωγής «καθαρής ενέργειας», παρεμβαίνοντας στους αρμόδιους φορείς για την έκδοση των απαραίτητων αδειών ή/και

πιστοποιήσεων, ακολουθώντας την κλασική μαφιόζικη πρακτική που βασίζεται στον εκφοβισμό και τη διαφθορά (Di Benedetto, 2023, παρ. 3).

5.4.4 Ψηφιοποίηση/κυβερνοέγκλημα

Οι «κυβερνομαφίες» σήμερα δεν αντιπροσωπεύουν μια απλή εξέλιξη της ιστορικής μαφίας, αλλά μια πολύπλοκη ενσωμάτωση μεταξύ πληροφοριακών δεξιοτήτων και παραδοσιακών εγκληματικών δομών που έχουν δημιουργήσει ένα υβριδικό και εξαιρετικά εξελιγμένο επιχειρησιακό μοντέλο (Zamboi, 2025, παρ. 1). Η ανωνυμία που εγγυάται το διαδίκτυο, οι δυσκολίες στην ιχνηλάτηση των επικοινωνιών και των συναλλαγών, η ικανότητα του διαδικτύου να συνδέει γρήγορα μέρη και άτομα που βρίσκονται φυσικά μακριά, σε συνδυασμό με ένα συγκεχυμένο κανονιστικό πλαίσιο, ελάχιστα τυποποιημένο σε διεθνές επίπεδο και που δυσκολεύεται να συμβαδίσει με την ταχεία τεχνολογική εξέλιξη, είναι οι πτυχές μέσα στις οποίες οι μαφίες από όλο τον κόσμο έχουν εισχωρήσει γρήγορα στον κόσμο του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, δημιουργώντας το Cyber Organized Crime (Zamboi, 2025, παρ. 1).

Σε ένα πρώτο στάδιο, από τη δεκαετία του '90, οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποίησαν τις ψηφιακές τεχνολογίες μόνο για να διευκολύνουν τη διαχείριση και την επικοινωνία σχετικά με παραδοσιακές παράνομες δραστηριότητες, όπως το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και το ξέπλυμα χρήματος (Zamboi, 2025, παρ. 2). Ωστόσο, μέσα σε μια δεκαετία, οι μαφίες επέκτειναν το πεδίο δράσης τους απευθείας στον ψηφιακό κόσμο, αναλαμβάνοντας πρωταγωνιστικό ρόλο σε διαδικτυακές απάτες και εκβιασμούς (Zamboi, 2025, παρ. 2). Εξίσου γρήγορα παρατηρήθηκε ένα περαιτέρω βήμα προς τα εμπρός που οδήγησε τις μαφίες να αναπτύξουν νέα, εξ ολοκλήρου ψηφιακά επιχειρησιακά μοντέλα, αξιοποιώντας εξελιγμένες τεχνικές όπως το ransomware, τη χρήση κρυπτονομισμάτων για το ξέπλυμα χρήματος και τη διαχείριση παράνομων αγορών στο dark web (Zamboi, 2025, παρ. 2).

Οι «κυβερνομαφίες» παρουσιάζουν μια δομή που χαρακτηρίζεται από τον συνδυασμό ιεραρχικών στοιχείων, τυπικών του κλασικού οργανωμένου εγκλήματος, και πιο ευέλικτων και δικτυωτών μοντέλων, χαρακτηριστικών των ψηφιακών κοινοτήτων (Zamboi, 2025, παρ. 3). Στα παραδοσιακά μαφιόζικα συγκροτήματα έχουν λοιπόν προσληφθεί νέα πρόσωπα, όπως χάκερ και προγραμματιστές (Zamboi, 2025, παρ. 3). Η στρατηγική ηγεσία

παραμένει συχνά στα χέρια προσώπων που προέρχονται από το παραδοσιακό οργανωμένο έγκλημα, τα οποία όμως πλαισιώνονται από εξειδικευμένους τεχνικούς, με κατανομή καθηκόντων βάσει των ικανοτήτων, αναπαράγοντας έτσι στον ψηφιακό κόσμο δομές που είναι γνωστές στις πιο παραδοσιακές παράνομες δραστηριότητες (Zamboi, 2025, παρ. 3). Επιπλέον, οι μαφίες έχουν επενδύσει χρόνια τώρα στην ψηφιακή παιδεία των μελών τους, προλαμβάνοντας και συχνά ξεπερνώντας τις αντίστοιχες δημόσιες πρωτοβουλίες που απευθύνονται στους πολίτες και τις δημόσιες διοικήσεις (Zamboi, 2025, παρ. 3).

Οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποιούν πλέον όλο και πιο συχνά πλατφόρμες του σκοτεινού διαδικτύου για την πώληση ναρκωτικών, όπλων, πλαστών εγγράφων και κλεμμένων προσωπικών δεδομένων (Zamboi, 2025, παρ. 4). Παράλληλα έχουν αναπτυχθεί νέες μορφές εκβιασμού, όπως η ψηφιακή εκβίαση που βασίζεται σε επιθέσεις DDoS, η απειλή δημοσιοποίησης ευαίσθητων πληροφοριών και φαινόμενα όπως ο σεξουαλικός εκβιασμός στο διαδίκτυο (Zamboi, 2025, παρ. 4). Οι επιθέσεις ξεκινούν συχνά από χώρες όπου υπάρχουν λιγότεροι έλεγχοι στις ψηφιακές δραστηριότητες και οι κανονισμοί είναι λιγότεροι αυστηροί, ενώ τα κύρια θύματα κατοικούν σε βιομηχανικές χώρες με προηγμένες ψηφιακές οικονομίες (Zamboi, 2025, παρ. 4). Το φαινόμενο της κυβερνομαφίας αποτελεί μία από τις πιο εξελιγμένες εκδηλώσεις της ικανότητας των εγκληματικών οργανώσεων να εξελίσσονται στον 21^ο αιώνα (Zamboi, 2025, παρ. 7). Η ψηφιοποίηση δημιουργεί νέες γεωγραφίες του εγκλήματος που αγνοούν τα φυσικά σύνορα και υπερβαίνουν τις παραδοσιακές λογικές εδαφικού ελέγχου (Zamboi, 2025, παρ. 7).

5.5. Συγκριτική εγκληματολογική ανάλυση

5.3.1 Κοινές τάσεις

Παρά τις δομικές ασυμμετρίες που αναλύθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, η συγκριτική εξέταση των δύο συστημάτων οργανωμένου εγκλήματος αναδεικνύει μια σειρά κοινών τάσεων που χαρακτηρίζουν την εξέλιξή τους κατά την περίοδο 2015-2025. Οι τάσεις αυτές επιβεβαιώνονται τόσο από τις εκθέσεις της DIA και της Ελληνικής Αστυνομίας όσο και από την Europol, υποδηλώνοντας ότι οι δύο χώρες παρά τις διαφορετικές ιστορικές και κοινωνικές τους συνθήκες, αντιμετωπίζουν παρόμοια εξελικτικά μοτίβα εγκληματικής δραστηριότητας.

Οι μαφιόζικες οργανώσεις της Ιταλίας, στη συνεχή διαδικασία προσαρμογής τους στις μεταβαλλόμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και στην επικερδή διείσδυση στους επιχειρηματικούς τομείς, ιδίως μέσω στρατηγικών αθόρυβης διείσδυσης και πράξεων διαφθοράς (Anviso Pubblico, n.d., παρ. 2), αντικατέστησαν σε πολλές περιπτώσεις τη χρήση βίας. Παράλληλα με την ήδη εδραιωμένη τάση προσαρμογής στις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και με την επιχειρηματική στροφή που έχει ήδη υλοποιηθεί, αναδύεται μια αυξανόμενη τάση των μαφιόζικων οργανώσεων να επεκτείνουν και να αναπτύσσουν πολύπλευρες σχεσιακές ικανότητες, που στοχεύουν ιδιαίτερα στην επίτευξη παράνομου πλουτισμού (DIA, 2025, σ. 5). Πρόκειται για φαινόμενα που είναι δύσκολο να εντοπιστούν, καθώς σε πολλές περιπτώσεις οι ίδιοι οι επιχειρηματίες, αντί να είναι αθώα θύματα των μαφιόζων, γίνονται κατά κάποιο τρόπο συνεργοί και συνένοχοι (DIA, 2025, σ. 5). Όταν, πράγματι, οι δωροδοκίες που προκύπτουν από την εκβιαστική δράση των εγκληματικών οργανώσεων καλύπτονται από εικονικά τιμολόγια, μεταφέροντας το κόστος τις μίζας στο φορολογικό επίπεδο, ο επιχειρηματίας-θύμα έχει συμφέρον να μην καταγγείλει τον εκβιασμό (DIA, 2025, σ. 5). Παράλληλα, στην Ελλάδα, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες αποτελεί πρωταρχική ανησυχία, με εγκληματίες που εκμεταλλεύονται τράπεζες, υπηρεσίες μεταφοράς χρημάτων και αγορές πολυτελών αγαθών για να νομιμοποιήσουν παράνομα κέρδη (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Τα εγκληματικά δίκτυα χρησιμοποιούν συχνά επιχειρήσεις ως βιτρίνα για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος από τη διακίνηση ναρκωτικών, τον εκβιασμό και τις απάτες (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Οι συναλλαγές ακινήτων αποτελούν μια άλλη οδό για τις παράνομες χρηματοοικονομικές ροές, με ακίνητα υψηλής αξίας να χρησιμεύουν ως όχημα

νομιμοποίησης χρημάτων εγκληματικής προέλευσης (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Αυτή η επικάλυψη νόμιμων και παράνομων αγορών θολώνει τη λογοδοσία, επιτρέποντας σε εγκληματικούς δρώντες να λειτουργούν υπό το πρόσχημα νόμιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ((ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 5). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έκθεση για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα της Ελληνικής Αστυνομίας (2018, σ. 5), η οποία αναφέρει ότι σημαντικό ποσοστό των εγκληματικών ομάδων (38%) χρησιμοποιούν τις νομότυπες δομές προκειμένου να διευκολυνθούν και να αποκρύψουν τα παράνομα έσοδα τους.

Η διαφθορά συγκαταλέγεται μεταξύ των ισχυρότερων παραγόντων υπονόμησης, καθώς αποτελεί έγκλημα που διευκολύνει όλες τις μορφές οργανωμένου εγκλήματος (Europol, 2025, σ. 4). Μάλιστα, έχει προσαρμοστεί στο ψηφιακό περιβάλλον, στοχεύοντας όλο και περισσότερο άτομα που έχουν πρόσβαση σε ψηφιακά συστήματα (Europol, 2025, σ. 4). Πράγματι, η έλξη που ασκούν οι ιταλικές μαφιοζικές μαφίες δεν περιορίζεται μόνο στον καθαρά παραγωγικό τομέα και υπηρεσίες, αλλά επεκτείνεται κυρίως προς μια συγκεκριμένη κατηγορία «διεφθαρμένων» δημοσίων υπαλλήλων, που παγιδεύονται από την προοπτική εύκολων, αν και παράνομων κερδών (DIA, 2025, σ. 5). Έτσι, η διαφθορά παραμένει το προτιμώμενο μέσο για την υποταγή των τοπικών αρχών στα μαφιοζικά συμφέροντα (Polizia Moderna, 2025, ενότητα 2). Σε πολλές οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές, η επιρροή στις δημόσιες αποφάσεις επιτρέπει στη 'Ντράνγκετα να έχει πρόσβαση σε δημόσια κονδύλια και να διαταράσσει με αυτόν τον τρόπο τις τοπικές πολιτικές ισορροπίες (Polizia Moderna, 2025, ενότητα 2). Ομοίως, στην Ελλάδα, παρά τις προσπάθειες καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος, η διαφθορά εντός των κρατικών θεσμών της, παραμένει κρίσιμο ζήτημα (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Αναφορές υποδεικνύουν ότι αστυνομικοί, πολιτικοί και δικαστικοί λειτουργοί έχουν εμπλακεί σε δραστηριότητες που διευκολύνουν το οργανωμένο έγκλημα, από την παραβίαση παράνομων συναλλαγών έως την άμεση συμμετοχή σε εγκληματικές επιχειρήσεις (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Η διαφθορά εντός των αρχών επιβολής του νόμου είναι ιδιαίτερα ανησυχητική, καθώς επιτρέπει στη διακίνηση ναρκωτικών, στο λαθρεμπόριο μεταναστών και στα οικονομικά εγκλήματα να συνεχίζονται με σχετική ατιμωρησία (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Το 2024, ήρθαν στο φως καταγγελίες σχετικά με αστυνομικούς που απέκρυψαν κρίσιμα στοιχεία σε υποθέσεις δολοφονιών που σχετίζονταν με τη μαφία, αναδεικνύοντας τις βαθιά ριζωμένες συνδέσεις μεταξύ οργανωμένου

εγκλήματος και κρατικών θεσμών (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4). Επιπλέον, πολιτικοί παράγοντες έχουν εμπλακεί σε σκάνδαλα διαφθοράς υψηλού επιπέδου, ενισχύοντας τη δημόσια αντίληψη ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι συνυφασμένο με τις διακυβερνητικές δομές (ENACT/GI-TOC, 2025, σ. 4).

Η βία που σχετίζεται με το οργανωμένο έγκλημα εντείνεται σε πολλά κράτη μέλη και επεκτείνεται στην κοινωνία (Europol, 2025, σ. 4). Αυτή η βία κινείται και εντείνεται παράλληλα με τις εγκληματικές αγορές που είναι επιρρεπείς σε ανταγωνισμό και συγκρούσεις (Europol, 2025, σ. 4). Καταλύεται από διαδικτυακές και κρυπτογραφημένες επικοινωνιακές λύσεις που διευκολύνουν την άνευ συνόρων στρατολόγηση, επικοινωνία, εκβιασμό και συντονισμό (Europol, 2025, σ. 4). Στην Ιταλία, η απουσία ενιαίας διοίκησης ή, τουλάχιστον, ανώτερου οργάνου που να ρυθμίζει τα ελεγχόμενα εδάφη και τις ζώνες επιρροής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη συνολική αξιολόγηση της Καμόρα (Europol, 2013, σ. 11). Η πλήρης απορρύθμιση που χαρακτηρίζει τη Καμόρα συχνά αγγίζει τα όρια της αναρχίας και επιβάλλει ένα βαρύτερο εγκληματικό βάρος στις κοινότητες που ζουν στις ζώνες επιρροής των κλαν (Europol, 2013, σ. 11). Ορισμένες από αυτές τις ομάδες είναι βαριά εμπλεκόμενες στην υπερβολική βία όπως επαγγελματικές απαγωγές και εκτελέσεις (Europol, 2024, σ. 24). Η βία χρησιμοποιείται κυρίως ως αντίποινα για χαμένες ή ανολοκλήρωτες αποστολές ναρκωτικών, αλλά και για την απόκτηση κυριαρχίας επί του εδάφους ή της αλυσίδας εφοδιασμού (Europol, 2024, σ. 24). Στην Ελλάδα, η δολοφονία ενός βασικού ηγέτη της μαφίας στις αρχές του 2024 ανέδειξε τις συνεχιζόμενες εσωτερικές διαμάχες και τις διαμάχες για την εξουσία (ENACT, 2025, σ. 4). Γνωστή επίσης είναι και η δολοφονία του ερευνητή δημοσιογράφου Καραϊβάζ ο οποίος είχε κληθεί να καταθέσει σε μεγάλη υπόθεση κατά της ελληνικής μαφίας, αλλά δολοφονήθηκε πριν από τη δίκη (Tsiropoulou & Polychroniadis, 2024, παρ. 2-4). Αυτό το εγκληματικό δίκτυο που αναφέρεται συχνά ως «ελληνική μαφία», ελέγχει κυκλώματα προστασίας σε οίκους ανοχής και τζόγο, εμπλέκεται σε εκβιασμούς και εκδίδει εντολές δολοφονιών (Tsiropoulou & Polychroniadis, 2024, παρ. 2-4). Περιλαμβάνει συνταξιούχους αστυνομικούς, δικηγόρους και άλλες φυσιογνωμίες του ελληνικού υπόκοσμου (Tsiropoulou & Polychroniadis, 2024, παρ. 2-4).

Η EU-SOCTA (2025) επαναλαμβάνει κάθε χρόνο ότι η απειλή του σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος για την ΕΕ και τα κράτη μέλη της είναι διάχυτη, σοβαρή και μεταβάλλεται με θεμελιώδους τρόπους. Αυτό που ξεχωρίζει σήμερα είναι ότι το σοβαρό

και οργανωμένο έγκλημα έχει διπλό αποσταθεροποιητικό αντίκτυπο, από τη μία πλευρά υπομονεύει την οικονομία, το κράτος δικαίου και την κοινωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιουργώντας παράνομα έσοδα, διαδίδοντας τη βία και κανονικοποιώντας τη διαφθορά και από την άλλη πλευρά, αποσταθεροποιεί ολοένα και περισσότερο την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της συνεργασίας εγκληματικών δικτύων και «υβριδικών δρώντων απειλής» που χρησιμοποιούν εγκληματικές οργανώσεις ως εργαλείο για να επιτύχουν τους στόχους τους (Europol, 2025, σσ. 1-2).

5.3.2 Διαφοροποιήσεις δομών και στρατηγικών

Οι ιταλικές μαφίες, 'Ντράνγκετα, Κόζα Νόστρα και Καμόρα, είναι μακρόβιες, ανθεκτικές στο χρόνο οργανώσεις που έχουν εξελιχθεί για να προσαρμόζονται στις αλλαγές του περιβάλλοντος (Paoli, 2020, σ. 1). Έχουν διαφορετικά οργανωτικά μοντέλα, οι δύο πρώτες χαρακτηρίζονται από ενιαία, κάθετη δομή και ανώτερα συντονιστικά όργανα ενώ η Καμόρα διατηρεί δομή ρευστή, πολυκεντρική και συγκρουσιακή (Paoli, 2020, σ. 1). Η 'Ντράνγκετα συγκαταλέγεται μεταξύ των πλουσιότερων και ισχυρότερων οργανωμένων εγκληματικών ομάδων σε παγκόσμιο επίπεδο (Europol, 2013, σ. 3). Κατέχει κυρίαρχη θέση στην ευρωπαϊκή αγορά κοκαΐνης λόγω εξαιρετικών σχέσεων με τους παραγωγούς ενώ αναπαράγει στο εξωτερικό τέλεια αντίγραφα των επιχειρησιακών δομών της (Europol, 2013, σ. 3). Γενικά οι μαφίες με κάθετη οργανωτική δομή έχουν μεγαλύτερο έλεγχο της σύγκρουσης και μεγαλύτερη ικανότητα αντίστασης στην κρατική εξουσία (Paoli, 2020, σ. 1). Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι η οργανωτική δομή της 'Ντράνγκετα αποτελείται από δυναστείες δηλαδή οικογενειακές επιχειρήσεις που συμπίπτουν με τις εγκληματικές οργανώσεις (Sergi & Lavgna, 2024, σ. 192). Στην αντίπερα όχθη, στην Ελλάδα, στις εγκληματικές ομάδες συμμετέχουν, σύμφωνα με μαρτυρίες, Πακιστανοί, Σύριοι, Τούρκοι καθώς και Έλληνες (Antonopoulos, 2009, σ. 482). Έχει διαπιστωθεί ότι, στη διακίνηση μεταναστών υπάρχει «κατανομή καθηκόντων» που περιλαμβάνει τον «αρχηγό» (κυρίως από αλβανικές ομάδες), τους στρατολογήτες, τους μεταφορείς/οδηγούς και τους ανιχνευτές οι οποίοι έχουν την ευθύνη να παρέχουν συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με τους ελέγχους της αστυνομίας, των συνοριακών φυλάκων και του στρατού (Antonopoulos, 2009, σ. 482). Τα αρχηγικά μέλη των ομάδων είναι ημεδαποί ενώ χαμηλά στην ιεραρχία βρίσκονται τα αλλοδαπά μέλη (Ελληνική Αστυνομία, 2016, σ. 73). Η πλειοψηφία των

ομάδων αποτελείται από λίγα μέλη (από έξι έως δώδεκα μέλη) ενώ δεν υπάρχει συνεργασία με τις υπόλοιπες ομάδες (Ελληνική Αστυνομία, 2016, σ. 76).

Τα ηγετικά όργανα της Κόζα Νόστρα και της ‘Ντράνγκετα διεκδικούν πάνω από όλα, απόλυτη εξουσία επί των μελών τους. Ελέγχουν κάθε πτυχή της ζωής των μελών τους και επιδιώκουν να ασκήσουν παρόμοια εξουσία στις κοινότητες όπου κατοικούν τα μέλη τους (Paoli, 2007, σ. 857). Για μεγάλο χρονικό διάστημα η εξουσία τους είχε υψηλότερο βαθμό αποτελεσματικότητας και νομιμοποίησης από αυτήν που ασκούσε το κράτος (Paoli, 2007, σ. 857). Στη δυτική Σικελία και στη νότια Καλαβρία, οι μαφιόζικες ομάδες ασκούσαν επιτυχώς έλεγχο στον γενικό πληθυσμό, επιλύοντας συγκρούσεις, ανακτώντας κλεμμένα αγαθά και επιβάλλοντας τα δικαιώματα ιδιοκτησίας (Paoli, 2007, σ. 857). Το ελληνικό οργανωμένο έγκλημα έχει μεταλλαχθεί τις τελευταίες δεκαετίες, στην αρχή υπήρχαν γεωγραφικά όρια που καθόριζαν το πεδίο δράσης των εγκληματικών οργανώσεων, πλέον υπάρχει μόνο το κέρδος (Stamatoukou, 2024, παρ. 3), ενώ ταυτόχρονα, λειτουργούν με επιχειρηματική λογική (Ελληνική Αστυνομία, 2025, σ. 9). Φαινόμενα όπως η αστικοποίηση, η ανεργία, η κοινωνική ανισότητα και η παράνομη μετανάστευση λειτουργούν ως «τροφοδότες» του οργανωμένου εγκλήματος (Ελληνική Αστυνομία, 2025, σ. 9). Ιδιαίτερα η ανεργία στους νέους συνδέεται άμεσα και δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την αύξηση συγκεκριμένων εγκληματικών δραστηριοτήτων (Ελληνική Αστυνομία, 2025, σ. 9). Ωστόσο, δεν υπάρχει κοινωνική αποδοχή όπως συμβαίνει με τις ιταλικές μαφίες, οι οποίες «επιστρέφουν» κάτι στην κοινωνία, το οποίο σε καμία περίπτωση δεν συμβαίνει στη χώρα μας.

5.3.3 Θεσμική σύγκριση: DIA vs ΔΑΟΕ

Η Διεύθυνση Ερευνών κατά της Μαφίας (DIA), η οποία συστάθηκε στο πλαίσιο του Υπουργείου Δημόσιας Ασφάλειας με το άρθρο 3 του ν. 345/1991 (σημερινό άρθρο 108 του ν.159/2011), αποτελεί έναν ερευνητικό οργανισμό με αποκλειστική αποστολή τη συντονισμένη διεξαγωγή προληπτικών ερευνών που αφορούν το οργανωμένο έγκλημα, καθώς και τη διενέργεια αστυνομικών ερευνών που σχετίζονται αποκλειστικά με αδικήματα μαφιόζικης οργάνωσης ή που συνδέονται με την ίδια την οργάνωση (Direzione Investigativa Antimafia, n.d., παρ. 1). Η κεντρική δομή της DIA απαρτίζεται από μια Διεύθυνση και τρία τμήματα (Προληπτικών Ερευνών, Δικαστικών Ερευνών και Διεθνών

Σχέσεων για ερευνητικούς σκοπούς) καθώς και επτά γραφεία (Direzione Investigativa Antimafia, n.d., παρ. 1). Συνεργάζεται στενά με τις αστυνομικές αρχές ενώ παράλληλα διαθέτει και ένα περιφερειακό δίκτυο που αποτελείται από δώδεκα επιχειρησιακά κέντρα και εννέα αποσπασμένα τμήματα που καλύπτουν ολόκληρη την επικράτεια (Direzione Investigativa Antimafia, n.d., παρ. 1). Ο Υπουργός Εσωτερικών υποχρεούται να υποβάλλει κάθε έξι μήνες έκθεση στο ιταλικό κοινοβούλιο και να ενημερώνει για τη δράση και τα αποτελέσματα της DIA (Direzione Investigativa Antimafia, n.d., παρ. 1). Με τη σύσταση της DIA απόκτησε επίσημη νομιμοποίηση μια σύγχρονη μέθοδος έρευνας που παραμένει έως σήμερα σημείο αναφοράς στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος (Chiari, 2021, παρ. 4). Γεννήθηκε μια μοναδική μέθοδος εργασίας, η οποία έθεσε τη γνώση των μαφιόζικων φαινομένων, ως θεμέλιο πάνω στο οποίο χτίστηκε ολόκληρη η αντιμαφιόζικη αρχιτεκτονική (Chiari, 2021, παρ. 4). Δεν είναι τυχαίο ότι πολλές χώρες που αντιμετωπίζουν εγκληματικά φαινόμενα μαφιόζικης προέλευσης ζητούν από την Ιταλία «μαθήματα καταπολέμησης» (Chiari, 2021, παρ. 4). Κατά τη διάρκεια του έτους 2024, η DIA κατάσχεσε περιουσιακά στοιχεία άνω των 93 εκατομμυρίων ευρώ και πραγματοποίησε δεμψείς σχεδόν 160 εκατομμυρίων ευρώ από δομημένες μαφιόζικες ομάδες (Ministero dell'Interno, 2025, παρ. 1). Ολοκλήρωσε 53 ερευνητικές επιχειρήσεις και εξέδωσε 309 περιοριστικά μέτρα (Ministero dell'Interno, 2025, παρ. 1). Σε διοικητικό επίπεδο, οι Νομαρχίες εξέδωσαν πάνω από 760 αντιμαφιόζικα απαγορευτικά μέτρα, ενώ εξετάστηκαν συνολικά πάνω από 150.000 αναφορές ύποπτων συναλλαγών (Ministero dell'Interno, 2025, παρ. 1).

Τριάντα τρία χρόνια αργότερα, με το Π.Δ. 29/2024 συστάθηκε η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος (ΔΑΟΕ) στην Ελλάδα με αποκλειστικό αντικείμενο την καταπολέμηση του παραδοσιακού αλλά και των αναδυόμενων μορφών οργανωμένου εγκλήματος (Protothema, 2024, παρ.6-7). Διαρθρωμένη σε επτά υποδιευθύνσεις, συντονίζεται από τον Αρχηγό της ΕΛ.ΑΣ. και εποπτεύεται από τις εισαγγελικές αρχές (Protothema, 2024, παρ. 6). Στελεχωμένη από εξειδικευμένο προσωπικό και εξοπλισμένη με όλα τα σύγχρονα ψηφιακά μέσα ώστε να αντιμετωπίσει τις ταχύτατα μεταβαλλόμενες οικονομικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες (Protothema, 2024, παρ. 9-11). Το οργανωτικό μοντέλο της ΔΑΟΕ βασίστηκε σε αντίστοιχες υπηρεσίες άλλων χωρών, ενώ ευθυγραμμίζεται με τις συστάσεις που έχει θέσει ο ΟΗΕ και η Ευρωπαϊκή Ένωση (ERT

News, 2024, παρ. 5). Σύμφωνα με την παρ. 2¹ του ως άνω προεδρικού διατάγματος, οι βασικές της αρμοδιότητες περιλαμβάνουν την εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων, την έρευνα για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, την συνεργασία με τις αρχές επιβολής του νόμου άλλων χωρών, την παρακολούθηση της εξέλιξης του σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος καθώς και τη συνεργασία με τις άλλες αρμόδιες υπηρεσίες όπως Europol. Από την έναρξη λειτουργίας της έως σήμερα, τα αποτελέσματα της ΔΑΟΕ έχουν ως εξής: α) τη διεξαγωγή 1.092 ποινικών ερευνών, β) την εξάρθρωση 107 εγκληματικών οργανώσεων, γ) τον σχηματισμό δικογραφιών για 1.939 μέλη εγκληματικών οργανώσεων, δ) τη διαλεύκανση 27 ανθρωποκτονιών και την εξιχνίαση 329 υποθέσεων ναρκωτικών, ε) τη κατάσχεση 1,50 τόνους κοκαίνης, 100,85 κιλών ηρωίνης, 2,06 τόνων κάνναβης, 4,23 εκατομμυρίων ευρώ, 28,3 εκατομμυρίων λαθραίων τσιγάρων, 28.100 λίτρα παράνομου αλκοόλ, ενώ τέλος στ) τη διάσωση 2.048 αρχαίων αντικειμένων από την παράνομη διακίνηση (Ελληνική Αστυνομία, 2025, παρ. 6).

¹ Βλ. <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/1019192/p.d.-29-2024>

6. Συμπεράσματα και προτάσεις

6.1. Απάντηση ερευνητικών ερωτημάτων

Η παρούσα εργασία επιχείρησε μια συγκριτική εγκληματολογική ανάλυση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα και στην Ιταλία κατά την περίοδο 2015-2025, απαντώντας σε τρία ερευνητικά ερωτήματα: τις βασικές δομικές και λειτουργικές μεταβολές των εγκληματικών οργανώσεων στις δύο χώρες, τις κοινές τάσεις και τις διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις επηρέασαν τις στρατηγικές τους.

Ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, η ανάλυση κατέδειξε ότι οι τρεις ιταλικές μαφίες παρουσιάζουν διακριτά δομικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν και την εξελικτική τους πορεία κατά την περίοδο 2015-2025. Η 'Ndrangheta παρά την αρχαϊκή της δομή, επιδεικνύει αξιοσημείωτη ικανότητα προσαρμογής στις εξελίξεις του εξωτερικού περιβάλλοντος, τόσο εθνικά όσο και διεθνώς. Η δύναμή της πηγάζει από τους οικογενειακούς δεσμούς που συνέχουν τις κλίκες της, από την προστασία που παρέχει στα μέλη της και από την αδιαπέραστη ομερτά που τα καθιστά λιγότερο εκτεθειμένα στο φαινόμενο της συνεργασίας με τις αρχές. Σήμερα αναδεικνύεται ως η ισχυρότερη ιταλική εγκληματική οργάνωση, ικανή να συμμαχεί με Camorra και Cosa Nostra για μεγάλα δημόσια έργα και δημόσιες συμβάσεις, να διεισδύει στη νομιμότητα και να προσαρμόζεται σε διαφορετικά περιβάλλοντα, χωρίς ωστόσο να έχει εγκαταλείψει τη βία ως εργαλείο επιβολής. Η Cosa Nostra, παλαιότερη οργάνωση με αυστηρά ιεραρχική δομή και τυπικές διαδικασίες μύησης νέων μελών, διατηρεί τη διαγενεακή της συνέχεια διατηρώντας παράλληλα το επίπεδο βίας σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με το παρελθόν, στρατηγική επιλογή που της επιτρέπει να λειτουργεί με μεγαλύτερη διακριτικότητα. Η Camorra, τέλος, έχει βαθιές ρίζες στο αστικό περιβάλλον της Νάπολης και των γύρω επαρχιών, εκεί εδράζονται και δρουν τα μέλη της. Η διάσπαρτη και αποκεντρωμένη δομή της γεννά συνεχείς εσωτερικές συγκρούσεις, ωστόσο κατά την εξεταζόμενη περίοδο τείνει προς συμμαχίες τύπου καρτέλ, ενώ με τη συμμετοχή των λεγόμενων «λευκών κολάρων» ξεπλένει παράνομο χρήμα μέσω εξελιγμένων ψηφιακών διαδικασιών. Στην Ελλάδα, το οργανωμένο έγκλημα παρουσιάζει δομή που δεν μοιάζει με τις ιταλικές μαφίες. Οι εγκληματικές ομάδες διαλύονται εύκολα είτε λόγω πίεσης από τις διωκτικές αρχές είτε λόγω εσωτερικών προβλημάτων, αντικατοπτρίζοντας την έλλειψη της δομικής

σταθερότητας και της διαγενεακής συνέχειας που χαρακτηρίζει τις ιταλικές μαφίες. Ορισμένες οργανώσεις εμφανίζονται πιο ανθεκτικές στον χρόνο, όπως οι αλβανικές, οι οποίες διαθέτουν αυστηρότερη ιεραρχία αλλά συγκρούονται μεταξύ τους για τον έλεγχο εδαφών και αγορών. Χαρακτηριστικό δομικό στοιχείο αποτελεί η κατανομή ρόλων, στις ηγετικές θέσεις βρίσκονται κατά κανόνα ημεδαποί, ενώ αλλοδαποί κατέχουν θέσεις στα κατώτερα στρώματα της ιεραρχίας. Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, οι εγκληματικές ομάδες έχουν διαφθείρει διοικητικούς υπαλλήλους και πολιτικούς προκειμένου να διευκολύνουν την παράνομη δράση τους, εκμεταλλευόμενες παράλληλα κενά στη νομοθεσία. Κινητήρια δύναμη παραμένει αποκλειστικά το κέρδος, χωρίς ιδεολογικό υπόβαθρο ή κοινωνική νομιμοποίηση. Πρόσφατα, οι εγκληματικές ομάδες αξιοποιούν τις σύγχρονες τεχνολογίες για να επεκτείνουν και να εκσυγχρονίσουν τις παράνομες δραστηριότητές τους.

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, η συγκριτική ανάλυση ανέδειξε τρεις κοινές τάσεις που χαρακτηρίζουν την εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος και στις δύο χώρες κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Πρώτον, τόσο οι ιταλικές μαφιόζικες οργανώσεις όσο και τα ελληνικά εγκληματικά δίκτυα διεισδύουν στους επιχειρηματικούς τομείς με στόχο την επίτευξη παράνομου πλουτισμού. Στην Ιταλία, σε πολλές περιπτώσεις οι ίδιοι οι επιχειρηματίες συνεργάζονται με τις μαφιόζικες οργανώσεις, ενώ στην Ελλάδα τα εγκληματικά δίκτυα χρησιμοποιούν επιχειρήσεις ως βιτρίνα για το ξέπλυμα παράνομου χρήματος. Δεύτερον, η διαφθορά λειτουργεί ως δομικός διευκολυντής και στις δύο χώρες. Στην Ιταλία, διεφθαρμένοι δημόσιοι υπάλληλοι επηρεάζουν δημόσιες αποφάσεις και διευκολύνουν την πρόσβαση σε δημόσια κονδύλια, ενώ αστυνομικοί, πολιτικοί και δικαστικοί λειτουργοί διευκολύνουν το οργανωμένο έγκλημα. Ομοίως στην Ελλάδα, η διαφθορά στις αρχές επιβολής του νόμου παραμένει κρίσιμο ζήτημα, ενώ πολιτικοί παράγοντες έχουν εμπλακεί σε σκάνδαλα διαφθοράς υψηλού επιπέδου. Τρίτον, η βία εξακολουθεί να αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό, στην Ιταλία με την Camorra που αγγίζει τα όρια της αναρχίας μέσω απαγωγών και εκτελέσεων, στην Ελλάδα με τις δολοφονίες κατ' εντολή που σημάδεψαν την εξεταζόμενη περίοδο. Παράλληλα, με τις κοινές τάσεις, η συγκριτική ανάλυση ανέδειξε σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο χωρών. Ως προς τη δομή, οι ιταλικές μαφίες διαθέτουν ενιαία, κάθετη δομή με ανώτερα συντονιστικά όργανα και κυρίαρχη θέση στην Ευρώπη, στηριζόμενες σε οικογενειακές οργανώσεις που εξασφαλίζουν τη διαγενεακή τους συνέχεια. Στην Ελλάδα, αν και υπάρχει ιεραρχία, οι ομάδες είναι ολιγομελείς και δεν έχει αναπτυχθεί τίποτα ανάλογο με αυτό που συνέβη στην

Ιταλία, ούτε σε επίπεδο δομής ούτε σε επίπεδο εμβέλειας. Ως προς την κοινωνική νομιμοποίηση, η ιταλική μαφία διαθέτει βαθιά κοινωνική αποδοχή, σε ορισμένες περιπτώσεις με υψηλότερο βαθμό αποτελεσματικότητας από αυτόν που ασκεί το κράτος, ενώ στην Ελλάδα, αν και η ανεργία ως κοινωνικό φαινόμενο συνδέεται με την αύξηση της εγκληματικότητας, δεν υπάρχει αντίστοιχη κοινωνική αποδοχή του οργανωμένου εγκλήματος. Τέλος, η θεσμική σύγκριση αναδεικνύει ίσως την πιο κρίσιμη διαφοροποίηση, η Ιταλία διαθέτει εξειδικευμένη αντιμαφioζική νομοθεσία από το 1991 με τη DIA, με τριάντα τρία χρόνια εξειδικευμένης εμπειρίας, ενώ η Ελλάδα ίδρυσε τον πρώτο εξειδικευμένο φορέα αντιμετώπισης οργανωμένου εγκλήματος, τη ΔΑΟΕ, μόλις τον Οκτώβριο 2024. Η θεσμική αυτή υστέρηση αντικατοπτρίζει βαθύτερες διαφορές στην πολιτική βούληση και στην κοινωνική αναγνώριση του φαινομένου.

Ως προς το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις αναδιαμόρφωσαν τις εγκληματικές στρατηγικές και στις δύο χώρες, δημιουργώντας νέες ευκαιρίες εκμετάλλευσης. Ως προς τις μεταναστευτικές ροές, η Ιταλία, ως 11^η χώρα παγκοσμίως σε αριθμό διεθνών μεταναστών, έχει αναπτύξει στρατηγικές εκμετάλλευσης των μεταναστευτικών ροών σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην Ελλάδα, η παράνομη διακίνηση μεταναστών δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, η γεωγραφική θέση της χώρας ευνοεί αυτή τη διακίνηση, ενώ κάθε εγκληματική ομάδα λειτουργεί με σαφή κατανομή καθηκόντων. Ως προς την πανδημία COVID-19, στην Ιταλία οι μαφίες προσαρμόστηκαν και αναδιαμόρφωσαν τους τομείς παρανομίας τους αποκτώντας δημόσιες συμβάσεις που σχετίζονταν με την υγεία, εκμεταλλεύτηκαν ευρωπαϊκά κονδύλια και μέτρα οικονομικής στήριξης. Στην Ελλάδα, οι εγκληματικές ομάδες διείσδυσαν στη νόμιμη οικονομία, ενώ κατά τη διάρκεια του lockdown κάθε ομάδα προσπάθησε να κρατήσει το μεγαλύτερο κομμάτι της αγοράς, με αποτέλεσμα τα ξεκαθαρίσματα στελεχών του νυχτερινού κόσμου. Ως προς την πράσινη ανάπτυξη, στην Ιταλία, το ασαφές κανονιστικό πλαίσιο των ΑΠΕ έχει ως αποτέλεσμα την ισχυρή παρουσία του οργανωμένου εγκλήματος στον τομέα, ενώ στην Ελλάδα το περιβαλλοντικό έγκλημα αποτελεί αυξανόμενη απειλή που συνδέεται με πλαστογραφία εγγράφων, διαφθορά και ξέπλυμα χρήματος. Τέλος, ως προς την ψηφιοποίηση, στην Ιταλία οι μαφίες έχουν προσλάβει χάκερ και εξειδικευμένους τεχνικούς με κατανομή καθηκόντων στον ψηφιακό κόσμο και μέσω του σκοτεινού διαδικτύου διακινούν ναρκωτικά, όπλα και προσωπικά δεδομένα, ασκούν εκβιασμό και έχουν

δημιουργήσει νέες γεωγραφίες εγκλήματος. Στην Ελλάδα παρατηρείται επίσης μετάβαση στο κυβερνοέγκλημα, με phishing, sim swapping και άλλες ψηφιακές μεθόδους απάτης.

6.2. Περιορισμοί έρευνας

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει ωστόσο ορισμένους περιορισμούς. Η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία για το ελληνικό οργανωμένο έγκλημα παραμένει σημαντικά πιο περιορισμένη σε σχέση με την ιταλική, ενώ η απουσία εξειδικευμένων θεσμικών εκθέσεων αντίστοιχων της DIA καθιστά τα δεδομένα μη πλήρως συγκρίσιμα. Επιπλέον, η μεθοδολογία βασίζεται αποκλειστικά σε δευτερογενή ανάλυση, γεγονός που περιορίζει την εμβάθυνση στις εσωτερικές δυναμικές των εγκληματικών οργανώσεων. Το βιβλιογραφικό αυτό κενό αποτελεί από μόνο του εύρημα και αναδεικνύει την ανάγκη συστηματικότερης εγκληματολογικής έρευνας για το ελληνικό οργανωμένο έγκλημα στο μέλλον.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *«Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.
- Βιδάλη, Σ. (2007). *Έλεγχος του Εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία: Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική Πολιτική*, τόμος Α'. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2018). Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss. The Art of Crime 06 Μαΐου 2018. Ανακτήθηκε 11 Απριλίου 2026 από: <https://theartofcrime.gr/η-κριτική-εγκληματολογία-μέσα-από-τη-δ/>
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2005). Η οριοθέτηση του αξιοποίνου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο. *Ποινικά Χρονικά*, σσ. 856-879.
- Καρκατσούλης, Π. (2015). Διαφθορά και διακυβέρνηση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 15, σσ. 45-72. Ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2026 από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/592/0>
- Κάτσιοι, Σ. & Μπλάτσος, Ι. (2022). Διαφθορά, οργανωμένο έγκλημα και διεθνείς συγκρούσεις. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. Ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2026 από: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/8894>
- Κωστάρας, Α. (2000). Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος, σε: *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία, σσ. 69-90.
- Λάζος, Γ. (2016). Οργανωμένη εγκληματικότητα. *Πάντειο Πανεπιστήμιο*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2026 από: <https://pandemos.panteion.gr/scholar/items/d0a2d340-89b0-459f-9049-6f98aac67347.pdf>
- Μυλωνόπουλος, Χ. (2000). Οργανωμένο έγκλημα και Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, σε: *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία, σσ. 101-130.
- Ξενάκη, Σ. (2011). Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, η οριοθέτηση και αξιολόγηση της απειλής (μτφ.) Βαρελά Αγγελική, *Organised Crime in Greece: Defining and Assessing the Threat*, Εφαρμογές ΔΔ/Τεύχος ΙΙ/2011 έτος 24°. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: https://www.academia.edu/771762/Το_Οργανωμένο_Έγκλημα_στην_Ελλάδα_Η_Οριοθέτηση_και_Αξιολόγηση_της_Απειλής_Organised_Crime_in_Greece_Defining_and_Assessing_the_Threat

- Ορφανός, Σ. (2021). *Οργανωμένο έγκλημα, Άρθρο 187 ΠΚ. Δογματική και Νομολογιακή Προσέγγιση*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παπαχαραλάμπους, Χ. (1998). Εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος – διεθνής νομοθέτηση – στάση της ελληνικής έννομης τάξης, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 7/1998, σσ. 680-690.
- Σταμούλη, Ε. (2018). «Ποινική δικαιοσύνη και εξουσίες: Το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος», στο Β. Αρτινοπούλου, Σ. Βιδάλη, Στ. Γεωργούλας, Ολ. Θεμελή, Ν. Κουλούρης, Γ. Παπανικολάου (επιμ.), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*. Συμβουλές στο 1^ο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα 2018.
- Σταμούλη, Ε., (2019). Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα, σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., & Παπαχαραλάμπους Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. (σσ. 213-237) Αθήνα: ΕΑΠ.
- Χλούπης, Γ. (2020). *Το άρθρο 187 ΠΚ: οι περιπέτειες μιας εγκληματικής οργάνωσης*. Ποινική Δικαιοσύνη, 6/2020, σσ. 536-548.

Ξενόγλωσσες

- Antonopoulos, G.A. (2009). 'Are the "Others" Coming? evidence on "alien conspiracy" from three illegal markets in Greece', *Crime, Law and Social Change*, 52(5), pp. 475-493. <https://doi.org/10.1007/s10611-009-9204-2>
- Antonopoulos, G.A. & Winterdyk, J. (2006). The smuggling of migrants in Greece: an examination of its social organization, *European Journal of Criminology*, 3(4), pp.439-461. <https://doi.org/10.1177/1477370806067912>
- Aziani, A., Bertoni, G.A., Jofre, M. and Riccardi, M. (2021). COVID-19 and Organized Crime: Strategies employed by criminal groups to increase their profits and power in the first months of the pandemic, *Trends in Organized Crime*, 26(2), pp.114-135. <https://doi.org/10.1007/s12117-021-09434-x>
- Battisti, M., Lavezzi A. & Musotto, R. (2022). *Organizing Crime: An Empirical Analysis of the Sicilian Mafia*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2205.02310>.
- Bezlov, T. (2010). Examining the links between organized crime and corruption. Trends in Organized Crime. <https://doi.org/10.1007/S12117-010-9113-X>
- Calderoni, F. (2012). The structure of drug trafficking mafias: The 'Ndrangheta and cocaine. *Crime, Law and Social Change*, 58(3), pp. 321-349. <https://doi.org/10.1007/s10611-012-9387-9>

- Calderoni, F., Comunale, T., Campedelli, G. M., Marchesi, M., Manzi, D., Frualdo, N. (2022). Organized crime groups: A systematic review of individual-level risk factors related to recruitment. Ανακτήθηκε 12 Απριλίου 2026 από: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8833286/>
- Calderoni, F., Comunale, T., Van der Geest, V., Kleemans, E. (2024). Comparing the criminal careers of organized crime offenders in Italy and the Netherlands, *European Journal of Criminology*, 21(5), pp.694-724. <https://doi.org/10.1177/14773708241232980>
- Catino, M. (1997). *La mafia come fenomeno organizzativo*. Quaderni di Sociologia, 14, p.p. 83-98. <https://doi.org/10.4000/qds.1533>.
- Catino, M. (2020). *Italian organized crime since 1950*. Crime and Justice, 49, pp. 69-140. <https://doi.org/10.1086/707319>
- Chambliss, W. (2004). On the symbiosis between criminal law and criminal behavior, *Criminology*, 42(2), pp.241-252. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2004.tb00519.x>
- Chiesa, N. (2021). The long march of the 'Ndrangheta in Europe', *De Gruyter*, 133(2) pp.563-586. <https://doi.org/10.1515/zstw-2021-0021>
- Cheong, H., Lyons, A., Houghton, R., & Majumbar, A. (2023). Secondary qualitative research methodology using online data within the context of social sciences. *International Journal of Qualitative Methods*, 22, pp. 1-14. Ανακτήθηκε 29 Απριλίου 2026 από: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/16094069231180160>
- Della Porta, D., & Vanucci, A. (2012). *The hidden Order of Corruption*. United Kingdom: Ashgate. Ανακτήθηκε 28 Απριλίου 2026 από: https://www.researchgate.net/publication/286318108_The_hidden_order_of_corruption_An_institutional_approach
- Dickie, J. (2004). *Cosa Nostra: A History of the Sicilian Mafia*. Ανακτήθηκε 26 Απριλίου 2026 από: https://books.google.gr/books?id=_W6WBgAAQBAJ&pg=PA7&hl=el&source=gbs_toc_r&cad=2 - v=onepage&q&f=false
- Di Nicola, A. (2022). *Towards digital organized crime and digital sociology of organized crime*. Trends in Organized Crime 25(2). <https://doi.org/10.1007/s12117-022-09457-y>
- Gambetta, D. (1993). *The Sicilian Mafia: The business of private protection*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hirschfeld, K. (2015) *Ganster States: Organized Crime, Kleptocracy and Political Collapse*. New York: Palgrave Macmillan. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://static1.squarespace.com/static/5b7ea2794cde7a79e7c00582/t/632cb0ad3625c212b678a08c/1663873198247/gangster-states.pdf>

- Kleemans, E.R. (2014). "Theoretical perspectives on organized crime". In: L. Paoli (eds.). *Oxford Handbook on Organized Crime*. Oxford: Oxford University Press. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2026 από: https://www.researchgate.net/publication/260569836_Theoretical_perspectives_on_organized_crime
- Lambropoulou, E. (2003). Criminal 'organizations' in Greece and public policy: from non-real to hyper-real. *International Journal of the Sociology of Law*, 31, pp. 69-87. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2026 από: https://www.researchgate.net/publication/222627001_Criminal_'organisations'_in_Greece_and_public_policy_From_non-real_to_hyper-real
- Lindesmith, A. R. (1941). Organized crime. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 217, pp.119-127. JSTOR. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2026 από: <https://www.jstor.org/stable/1023422>
- Matsueda, R. (2006). Differential social organization, collective action, and crime. *Crime Law Soc Change*, 46(1), (pp. 3-33). <https://doi.org/10.1007/s10611-006-9045-1>
- Paoli, L. (2003). Mafia Brotherhoods: Organized Crime, Italian Style. New York: Oxford University Press. Ανακτήθηκε 02 Μαΐου 2026 από: <https://gudangdownloadebook.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/02/mafia-brotherhoods-organized-crime-italian-style.pdf>
- Paoli, L. (2004). Organised crime in Italy: Mafia and illegal markets – Exception and normality. In: C. Fijnaut & L. Paoli (Eds.). *Organised crime in Europe* (pp. 263-302). Springer. Ανακτήθηκε 26 Απριλίου 2026 από: https://www.academia.edu/57510535/Organised_crime_in_Italy_Mafia_and_illegal_markets_Exception_and_normality
- Paoli, L. (2004). Italian organized crime: Mafia associations and criminal enterprises. *Global Crime*, 6(1), pp. 19-31. Ανακτήθηκε 26 Απριλίου 2026 από: https://www.researchgate.net/publication/45178248_Italian_Organised_Crime_Mafia_Associations_and_Criminal_Enterprises
- Paoli, L. (2007). Mafia and Organised Crime in Italy: The Unacknowledged Successes of Law Enforcement. *West European Politics*, Vol. 30, No. 4 pp. 854-880. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://irias.kuleuven.be/retrieve/a220b43c-faa7-4db7-b812-9e91dc2f019c&ved=2ahUKEwjHtbz65KKUAXUzcfEDHaq1BnwQFnoECA8QAQ&usq=AOvVaw2MU1tSZK0MaDd4ZyPZzq_e
- Paoli, L. (2020). Italian organized crime since 1950. *Crime and Justice*, 49(1), pp. 1-50. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/707319>
- Paoli, L. & Vander Beken, T. (2014). Organized Crime. A Contested Concept, in Paoli, L. (ed), *The Oxford Handbook of Organized Crime*. United Kingdom: Oxford University Press.

- Pappas, N. (2018). Brigands and Brigadiers: The Problem of Banditry and the Military in Nineteenth Century Greece. *Athens Journal of History*. Volume 4, Issue 3, pp. 175-196. <https://doi.org/10.30958/ajhis.4-3-2>
- Piemontese, C. (2022). Preventing and fighting organized crime and Mafia-type associations in Italy. *The Italian Law Journal*, 8(2), pp. 659-690. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <https://theitalianlawjournal.it/data/uploads/8italj2022/659-piemontese.pdf>
- Puccio-Den, D. (2001). *The Ethnologist and the Magistrate. Giovanni Falcone's Investigation into the Sicilian Mafia*. *Ethnologie Francaise*, 2001/01 Vol. 31. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: https://shs.cairn.info/article/E_ETHN_011_0015?lang=en
- Scalia, V. (2010). From the octopus to the spider's web: the transformations of the Sicilian mafia under postfordism. *Trends in Organized Crime*. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: https://www.academia.edu/45455583/From_the_octopus_to_the_spider_s_web_the_transformations_of_the_Sicilian_mafia_under_postfordism
- Senato della Repubblica XIX Legislatura. (2024). *Relazione della Commissione parlamentare di inchiesta sul fenomeno delle mafie e sulle altre associazioni criminali, anche straniere* (Doc. XXXVIII). Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://www.senato.it/service/PDF/PDFServer/DF/444897.pdf>
- Sergi, A. (2022). Organized Crime. Ανακτήθηκε 29 Απριλίου 2026 από: https://www.ais-sociologia.it/wp-content/uploads/2025/07/Obbligatorio-1_Organised-Crime.pdf
- Sergi, A. (2023). 'Cocaine and the Port', *European Journal of Criminology*, 21(3), pp.329-349. <https://doi.org/10.1177/14773708231182782>
- Sergi, A. (2023). To become 'Ndrangheta in Calabria: organizational narrative criminology and the constitution of mafia organizations. *Trends in Organized Crime*, 27(4), pp.389-411. <https://doi.org/10.1007/s12117-023-09489-y>
- Sergi, A. & Lavorgna, A. (2024). Intergenerational and technological changes in mafia-type groups: a transcultural research agenda to study the 'Ndrangheta and its mobility. *SN Social Sciences*, 4:192. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://link.springer.com/article/10.1007/s43545-024-00992-9>
- Souto, M. (2023). Money laundering, COVID-19 and new technologies. *Criminology and Criminal Law Review*, Vol. 6 (Issue 2), pp. 43-66. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <https://globalresearchpublishing.com/wp-content/uploads/2024/05/Criminology-and-Criminal-Law-Review-Volume-6-Issue-2-December-2023.pdf>
- Tiralongo, N. (2023). Cosa Nostra: a historical and sociological analysis of the Mafia organization. *Criminology and Criminal Law Review*, Vol. 6 (Issue 2), pp. 67-76. Ανακτήθηκε 29 Απριλίου 2026 από: <https://globalresearchpublishing.com/wp-content/uploads/2024/05/Cosa-Nostra-a-historical-and-sociological-analysis-of-the-Mafia-organization.pdf>

- Van de Bunt, H., Siegel, D., & Zaitch, D. (2014). The social embeddedness of organized crime. In L. Paoli (Ed.), *The Oxford handbook of organized crime* (pp. 321-340). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199730445.013.030>.
- Varese, F. (2017). What is Organised Crime? In F. Varese (Ed.), *Redefining organized crime: A challenge for the European Union?* (pp. 27-56). Hart Publishing. Ανακτήθηκε 11 Απριλίου 2026 από: <https://federicovarese.com/wp-content/uploads/2019/07/varese-2017-redefining-organised-crime-03.pdf>
- Wright, A. (2006). *Organized Crime*. (pp. 1-7). London: Willan Publishing. <https://doi.org/10.4324/9781843926450>.

Ελληνόγλωσσες διαδικτυακές πηγές

- ERT News. (2024, 17 Οκτωβρίου). *Ελληνικό FBI: Ξεκινά η λειτουργία του για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/elliniko-fbi-ksekina-i-leitourgia-tou-gia-tin-antimetopisi-tou-organomenou-egklimatos/>
- KReport/Ανανεωτική. (2023, 1^η Φεβρουαρίου). *Greek Mafia: Οι τρεις κύκλοι αίματος που αναδιτάζαν τον χώρο του εγκλήματος*. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <http://www.ananeotiki.gr/el/articles.php?tid=13082>
- Protothema. (2024, 17 Οκτωβρίου). *Το ελληνικό FBI είναι γεγονός – Ξεκίνησε η λειτουργία του*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.protothema.gr/greece/article/1552346/to-elliniko-fbi-einai-gegonos-xekinise-i-leitourgia-tou/>
- Βιδάλη, Σ. (2021). «Οργανωμένο έγκλημα – album di famiglia» Commonality 25 Μαΐου 2021. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://commonality.gr/sofia-vidali-organomeno-egklima-album-di-famiglia/>
- Βιδάλη, Σ. (21/05/2024). «Στατιστικά της εγκληματικότητας: ένας παραμορφωτικός καθρέπτης». Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <https://x-efimerida.gr/ta-statistika-tis-el-as-i-otan-oi-arithmoi-den-miloun-apo-monoi-tous/>
- Έθνος/Newsroom. (2021, 2 Ιουνίου). *Greek mafia: 5 ομάδες ξαναμοιράζουν την «πίτα» μετά την άρση lockdown*. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <https://www.ethnos.gr/greece/article/159621/greekmafia5omadesxanamoirazoyynthn-pitametathnarshlockdown>
- Ελληνική Αστυνομία. (2005). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2004*. Ανακτήθηκε 06 Μαΐου 2026 από: https://www.astynomia.gr/file/2008/02/Attachment14438_ekthesi_2004.pdf
- Ελληνική Αστυνομία. (2016). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2015*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2015-ekthesi_org.pdf

- Ελληνική Αστυνομία. (2017). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2016*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: <https://www.astynomia.gr/file/2013/05/07112017ethsiaekthesi2016.pdf>
- Ελληνική Αστυνομία. (2018). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2017*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2017-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf
- Ελληνική Αστυνομία. (2019). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2018*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2018-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf
- Ελληνική Αστυνομία. (2020). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2019*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2019-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf.pdf
- Ελληνική Αστυνομία. (2022). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2020*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: <https://www.astynomia.gr/file/2022/12/28062022ekthesiorganwmenou2022.pdf>
- Ελληνική Αστυνομία. (2022). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2021*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: <https://www.astynomia.gr/file/2022/12/05122022ekthesiorganwmenou2021.pdf>
- Ελληνική Αστυνομία. (2024). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2022*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: <https://www.astynomia.gr/file/2024/01/EKΘΕΣΗ-ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ-2022-ΑΝΟΙΚΤΗ-ΕΚΔΟΣΗ-1.pdf>
- Ελληνική Αστυνομία. (2024). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2023*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: <https://www.astynomia.gr/file/2024/11/EKΘΕΣΗ-ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ-2023-ΑΝΟΙΧΤΗ-ΕΚΔΟΣΗ..pdf>
- Ελληνική Αστυνομία. (2025). *Εκθεση για το σοβαρό & οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2024*. Ανακτήθηκε 05 Απριλίου 2026 από: <https://www.astynomia.gr/file/2025/12/20122025ekthesiorganomeno2024.pdf>
- Ελληνική Αστυνομία. (2025). *Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος (Δ.Α.Ο.Ε.)*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.astynomia.gr/i-elliniki-astynomia-symmetechei-sti-89i-diethni-ekthesi-thessalonikis/dieftyhynsi-antimetopisis-organomenou-egklimatos-d-a-o-e/>
- Στεργιούλης, Ε. (23/04/2025). Όψεις του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Ανακτήθηκε 26 Απριλίου 2026 από: <https://www.crimetimes.gr/όψεις-του-οργανωμένου-εγκλήματος-σ/>

Ξενόγλωσσες διαδικτυακές πηγές

- Amerio, S., Sergi, A. (2020, 18 Απριλίου). La mafia ai tempi del COVID-19: espansione o contrazione degli “affari”? *Magistratura Indipendente*. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://www.magistraturaindipendente.it/la-mafia-ai-tempi-del-covid-19-espansione-o-contrazione-degli-affari.htm>
- Archivio Pio La Torre, Camera dei Deputati. (χ.χ.). *La legge Rognoni-La Torre: L’impegno parlamentare nazionale*. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://archiviopiolatorre.camera.it/1-impegno-parlamentare-nazionale/legge-rognoni-la-torre>
- Ardizzone, C. (2022, 17 Νοεμβρίου). *Struttura, gerarchia e regole di Cosa Nostra secondo Buscetta*. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <https://www.skuola.net/educazione-civica-medie/cosa-nostra-caratteristiche-principali.html>
- Avviso Pubblico. (n.d.). *Sintesi della Relazione della Direzione Investigativa Antimafia (primo semester 2022)*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://www.avvisopubblico.it/home/home/cosa-facciamo/informare/documenti-tematici/mafie/sintesi-della-relazione-della-direzione-investigativa-antimafia-primo-semester-2022/>
- Avviso Pubblico. (n.d.). *Sintesi della Relazione della Direzione Investigativa Antimafia (primo semester 2023)*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.avvisopubblico.it/home/home/cosa-facciamo/informare/documenti-tematici/mafie/sintesi-della-relazione-della-direzione-investigativa-antimafia-primo-semester-2023/>
- Camera dei Deputati, Commissione Parlamentare Antimafia. (n.d.). *La Camorra: struttura e organizzazione*. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: https://leg15.camera.it/_bicamerali/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/28/104/schedabase.asp
- Camera dei Deputati, Commissione Parlamentare Antimafia. (n.d.). *Cosa Nostra – Scheda tematica*. Parlamento Italiano. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: https://leg15.camera.it/_bicamerali/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/28/102/schedabase.asp
- Chiari, E. (2021, 29 Οκτωβρίου). *I trent’ anni della Dia, la Direzione Investigativa Antimafia voluta da Falcone*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.famigliacristiana.it/attualita/i-trentanni-della-dia-la-direzione-investigativa-antimafia-voluta-da-falcone-yu52p3fi>
- Codice Penale Italiano. (1982, όπως τροποποιήθηκε). *Articolo 416-bis: Associazioni di tipo mafioso anche straniero*. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://www.consiglioregionale.calabria.it/upload/istruttoria/Codice Penale - art. 416 bis.pdf>
- Corriere della Calabria. (2025, 3 Μαΐου). *Lombardo: “La struttura della ‘Ndrangheta e vista come modello a livello mondiale”*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από:

<https://www.corrieredellacalabria.it/2025/05/21/lombardo-la-struttura-della-ndrangheta-e-vista-come-modello-a-livello-mondiale/>

- Di Benedetto, L. (2023, 7 Φεβρουαρίου). *Gli eco-affari della mafia da miliardi di euro*. Panorama. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://www.panorama.it/attualita/eco-affari-mafia-miliardi-euro-google-vignette>
- Direzione Investigativa Antimafia (DIA). (n.d.). *La Storia*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://direzioneinvestigativaantimafia.interno.gov.it/istituzione-2/>
- Direzione Investigativa Antimafia (DIA). (2019). *Relazione semestrale al Parlamento sull'attività svolta dalla Direzione Investigativa Antimafia – I semestre 2019*. Ministro dell'Interno. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://direzioneinvestigativaantimafia.interno.gov.it/semestrali/sem/2019/1sem2019.pdf>
- Direzione Investigativa Antimafia (DIA). (2020). *Relazione semestrale al Parlamento sull'attività svolta dalla Direzione Investigativa Antimafia – I semestre 2020*. Ministro dell'Interno. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://direzioneinvestigativaantimafia.interno.gov.it/semestrali/sem/2020/1sem2020.pdf>
- Direzione Investigativa Antimafia (DIA). (2025). *Relazione sull'attività svolta e risultati conseguiti nel 2024*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: https://www.liberainformazione.org/wp-content/uploads/2025/05/DIA_Sintesi-Relazione-2024.pdf
- DirittoConsenso. (2018, 7 Ιουνίου). *L'articolo 416 bis del codice penale Italiano*. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://www.dirittoconsenso.it/2018/06/07/articolo-416bis-codice-penale-italiano/>
- ENACT/GI-TOC. (2025). *Greece – Global Organized Crime Index country profile*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: https://ocindex.net/assets/downloads/2025/english/ocindex_profile_greece_2025.pdf
- EUCPN (2021). «Μύθος ή πραγματικότητα. Η καταπολέμηση του σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος: Διεθνής Συνεργασία ή προσεγγίσεις σε τοπικό επίπεδο;». Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2026 από: https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2201_Mythbuster_3_EL.pdf
- Eurojust. (2024, 9 Απριλίου). *Eurojust assists with taking down of drug trafficking ring involved in killing of rivals in Greece*. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://www.eurojust.europa.eu/news/eurojust-assists-taking-down-drug-trafficking-ring-involved-killing-rivals-greece>
- European Parliament Research Service. (2022). *Organised crime in Europe: Emerging trends and policy responses*. European Parliament. Ανακτήθηκε 08 Απριλίου 2026 από:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729338/EPRS_ATA\(2022\)729338_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729338/EPRS_ATA(2022)729338_EN.pdf)

Europol. (2013). EU-SOCTA 2013. Luxembourg: Publications Office EU. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2013>

Europol. (2013). Italian organized crime threat assessment. Publications Office of the European Union. Ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2026 από: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/italian_organised_crime_threat_assessment_0.pdf

Europol. (2024). SOCTA 2024. Decoding the EU's most threatening criminal networks. Luxembourg: Publications Office EU. <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/decoding-eus-most-threatening-criminal-networks>

Europol. (2025). EU-SOCTA 2025. The changing DNA of serious and organized crime. Luxembourg: Publications Office EU. <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/changing-dna-of-serious-and-organised-crime>

Europol. (2026, 11 Μαρτίου). *Europol leads international operation against environmental crime and waste trafficking*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-leads-international-operation-against-environmental-crime-and-waste-trafficking>

FATF. (2020, 16 Δεκεμβρίου). *COVID-19-Related Money Laundering and Terrorist Financing Risks*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/Updated-covid-19-ml-tf.html>

Georgiou, N., & Maspero, A. (2022). *Cybercrime situation in Greece*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: https://www.h2020-infinity.eu/sites/default/files/2022-02/pb_cybercrime_hellenicpolice_final.pdf

Guido, V. (2024, 2 Απριλίου). *Bridging a Gap in the Fight Against Italian Organized Crime: A Comparative Analysis of RICO and 416-bis*. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <https://potato-flamingo-p93z.squarespace.com/iljblog/bridging-a-gap-in-the-fight-against-italian-organized-crime-a-comparative-analysis-of-rico-and-416-bis>

Hellenic Police. (2005). *Annual Report on Organised Crime in Greece for the year 2004*. Ministry of Public Order. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: https://www.astynomia.gr/images/stories/STATS/Attachment14439_report_2004.pdf

Tsiropoulou, J. & Polychroniadis, M. (2024, 11 Οκτωβρίου). *Who killed Greek journalist Giorgos Karaivaz?* Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://ipi.media/who-killed-giorgos-karaivaz-greece/>

Koukoumakas, K. (2025, 2 Οκτωβρίου). *Reporting on the Greek Mafia: “The ‘good guy’ can be ‘bad guy’ and vice versa”*. iMedD Lab. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από:

<https://lab.imedd.org/en/reporting-on-the-greek-mafia-the-good-guy-can-be-bad-guy-and-vice-versa/>

- Nazzaro, S. (2021, 1 Φεβρουαρίου). *Le mafie nella pandemia. Intervista al Direttore della DIA, Maurizio Vallone*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.leurispes.it/le-mafie-nella-pandemia-intervista-al-direttore-della-dia-maurizio-vallone/>
- Michaletos, I. (2007, 25 Ιουλίου). *Shape of the Albanian organized crime*. Research Institute for European and American Studies (RIEAS). Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://rieas.gr/researchareas/terrorism-studies/3269-shape-of-the-albanian-organized-crime>
- Ministero dell'Interno. (2025, 27 Μαΐου). *Direzione Investigativa Antimafia: presentata la relazione annuale 2024*. Ανακτήθηκε 05 Μαΐου 2026 από: <https://www.interno.gov.it/it/notizie/direzione-investigativa-antimafia-presentata-relazione-annuale-2024>
- Silk, R. (2025, 2 Δεκεμβρίου). *Green Corruption: The Environmental Crime Hiding in Plain Sight*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://meta.eeb.org/2025/12/02/green-corruption-the-environmental-crime-hiding-in-plain-sight/>
- Stamatoukou, E. (2024, 4 Απριλίου). *'Only profit': Decoding Greek organised crime*. Balkan Insight. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://balkaninsight.com/2024/04/04/only-profit-decoding-greek-organised-crime/bi/>
- Stasi, L. (2025, 27 Μαΐου). *Mafia, la Relazione della DIA: "Almeno 48 locali di 'Ndrangheta al Centro e al Nord"*. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://lespresso.it/c/attualita/2025/5/27/mafia-relazione-dia-almeno-48-locali-ndrangheta-al-centro-nord-interesse-grandi-opere/54576>
- Treccani. (1991). *Camorra*. Enciclopedia Italiana. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: [https://www.treccani.it/enciclopedia/camorra_\(Enciclopedia-Italiana\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/camorra_(Enciclopedia-Italiana)/)
- U.S. Department of Justice. (2026, 11 Μαρτίου). *Justice Department assists with global operation targeting environmental crime and waste trafficking*. Office of Public Affairs. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: <https://www.justice.gov/opa/pr/justice-department-assists-global-operation-targeting-environmental-crime-and-waste>
- Valeri, M. (2025, 9 Σεπτεμβρίου). Report criminale. *Polizia Moderna*. Ανακτήθηκε 04 Μαΐου 2026 από: <https://poliziamoderna.poliziadistato.it/articolo/35368c03af03d41c982056700>
- Zamboi, M. (2025, 11 Μαρτίου). *La mafia nella Rete: innovazione criminale e criticita nel contrasto al Cyber Organized Crime*. Eurispes. Ανακτήθηκε 01 Μαΐου 2026 από: <https://www.leurispes.it/cyber-mafie/>
- Zhilla, F., & Lamallari, B. (2015). *Organized crime threat assessment in Albania*. Open Society Foundation Albania / Global Initiative against Transnational Organized

Crime. Ανακτήθηκε 03 Μαΐου 2026 από: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/02/Threat_Assessment_of_Albanian_Organised.pdf

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.